

Voi tehdä mitä vain, kunhan muistaa teeman

Nuorten ajatuksia toivorikkaammista tulevaisuuksista nykytaiteen keinoin

Liisa Ahola

Kuvataidekasvatus

Taiteiden tiedekunta

Pro gradu -tutkielma

Lapin yliopisto

2024

Työn nimi: Voi tehdä mitä vain, kunhan muistaa teeman
Nuorten ajatuksia toivorikkaammista tulevaisuuksista nykytaiteen keinoin
Tekijä: Liisa Ahola
Koulutusohjelma: Kuvataidekasvatuksen koulutusohjelma
Työn laji: Pro gradu
Sivumäärä: 65, liitteitä 5
Vuosi: 2024

Tiivistelmä

Pro gradu -tutkielmassani tarkastelen, miten saada nuorten omia ajatuksia esiin toivorikkaampien tulevaisuuksien teemasta. Tehtävänä on kehittää taideperustaisen toimintatutkimuksen keinoin työpajaa, jossa hyödynnetään nykytaiteen menetelmistä teemallista työskentelyä, moniaistista kokemista ja nykytaide-esimerkkejä oman työskentelyn lähtökohtana. Keskeistä työpajan kehittämisessä on löytää keinoja osallistujien kriittisen ajattelun tukemiseen ja oman ajattelun sanallistamiseen. Tavoitteena on luoda menetelmä, jonka avulla nuoret voivat pohtia omia toivon näkymiään ryhmän kanssa vuorovaikutuksessa ekososiaalisen sivistyksen, posthumanismin ja empatian viitekehyksessä. Tavoitteena on myös lisätä toimijuuden kokemusta.

Taideperustaisen toimintatutkimukseni aineisto on reflektioaineistoa, jonka avulla menetelmää kehitettiin jo prosessin aikana. Tutkimuksessa oli kolme sykliä: esitutkimus Lyseonpuiston lukiossa teemapäivänä sekä kaksi varsinaista työpajaa, joista ensimmäinen Luontoliiton leirillä Bengtsåarissa ja toinen Rovaniemen kuvataidekoululla. Osallistujat olivat 12–16-vuotiaita. Tutkimuksessa työpajaa kehitettiin jo prosessin aikana käytyjen keskusteluiden, palautekyselyiden ja havaintopäiväkirjani avulla. Taiteellista aineistoa syntyi moniaistisen tehtävän, valokuvauksen ja visuaalisten toivorikkaampien tarinoiden kautta. Näissä nuoret nostavat esiin omaa kokemustaan ympäristön tilasta ja havaintoja ympäröivästä maailmasta. Omia ajatuksia toivorikkaammasta tulevaisuudesta tuotiin esiin yhteisissä keskusteluissa ja kirjallisissa kyselyissä. Tutkielmani kautta syntyi uusia toimintamalleja taidetyön suunnitteluun ja oman prosessin sanallistamiseen niin osallistujille kuin minulle opettajana.

Asiasanat ja tutkimusmenetelmä: Nykytaide, kuvataidekasvatus, toivorikkaampi tulevaisuus, ekososiaalinen sivistys, taideperustainen toimintatutkimus

Job title: You can do anything, as long as you remember the theme
Young people's thoughts on a more hopeful future through contemporary art
Author: Liisa Ahola
Degree programme: Art education
Type of work: Final thesis
Number of pages: 65, annexes 5
Year: 2024

Abstract

In my thesis, I explore how to get young people to express their own ideas on the theme of a more hopeful future. The task is to develop a workshop based on art-based action research, using contemporary art methods such as thematic work, multi-sensory experience, and contemporary art examples as a starting point. A key element in the development of the workshop is to find ways to support the participants' critical thinking and to articulate their own thinking. The aim is to create a method that allows young people to reflect on their own perspectives of hope in interaction with the group within a framework of ecosocial civilisation, posthumanism and empathy, and to increase the experience of agency.

The data for my art-based action research is reflective data, which was used to develop the method during the process. The study consisted of three cycles: a pre-study at Lyseonpuisto high school as a theme day and two actual workshops, the first at the Finnish Nature Association's camp in Bengtsår and the second at the Rovaniemi art school for kids. The participants were aged between 12 and 16. In the research, the workshop was developed through discussions already held during the process, feedback questionnaires and my observation diary. Artistic material was generated through a multi-sensory task, photography, and visual hopeful stories. In these, young people highlight their own experience of the state of the environment and their perceptions of the world around them. Their own ideas for a more hopeful future were expressed through collective discussions and written questionnaires. Through my research, new approaches to planning artwork and verbalizing own process emerged, both for the participants and for me as a teacher.

Keywords and research method: contemporary art, visual arts education, more hopeful future, eco-social education, art-based action research

Sisällysluettelo

1.Johdanto.....	1
2. Nykytaidekasvatuksen näkökulmasta toivon näkemiseen.....	5
2.1 Posthumanismi ja empatia.....	5
2.2 Ekososiaalinen sivistys.....	8
2.3 Toivorikkaampi tulevaisuus nykytaiteen teemana.....	9
2.4 Nykytaidekasvatuksen keinoja.....	11
3. Menetelmä, aineisto ja tutkimuksen eettisyys.....	17
3.1 Taideperustainen tutkimus, toimintatutkimus, taidekasvatuksen tutkimus.....	17
3.2 Tutkimuksen toteuttaminen	22
3.3 Tutkimuksen eettisyys.....	25
4. Työpajojen kulku	27
4.1. Lyhyesti esitutkimuksesta	27
4.2 Ensimmäinen työpaja Luontoliiton leirillä Bengtsåarissa	28
4.3 Bengtsåarin työpajan toiminnan kuvaus.....	32
4.4 Bengtsåarin aineiston reflektointi	41
4.5. Kuvataidekoulu Rovaniemi	44
4.5 Kuvataidekoulun työpajojen kulku.....	46
5.6 Kuvataidekoulun työpajan reflektointi.....	55
5. Tulokset	58
6 Loppupäätelmät	63
Lähteet	66
Liitteet	72
Liite 1 Tutkimuslupa hakemus	
Liite 2 Tutkimuslupa	
Liite 3 Apukysymykset Luontoliiton leiri	
Liite 4 Palautekysely Luontoliiton leiri	
Liite 5 Palautekysely Rovaniemen kuvataidekoulu	

1.Johdanto

Tavoitteenani Pro gradu -tutkielmassani on kehittää nykytaidemenetelmin työpaja toimintaa, jonka avulla nuoret voisivat ilmaista omia ajatuksiaan toivorikkaamman tulevaisuuden teemasta. Teoreettisena tausta-ajatuksena ovat ekososiaalisen sivistyksen käsitys ja posthumanismi. Työpajat toteutettiin hyödyntämällä nykytaiteen toimintamalleja. Kuvataidekasvatuksen professori Mirja Hiltunen korostaa, etteivät ne enää rajoitu pelkästään taiteen esittämiseen, vaan merkittävään osaan ovat nousseet moniaistisuus, tarinallisuus, monikerroksisuus, toiminnallisuus ja yhteisöllisyys sekä aktiivisuus. (Hiltunen, 2018, s. 88.) Kuvataidekasvatuksen apulaisprofessori Maria Huhmarniemi (2018) ehdottaa kuvataidekasvatuksen tavoitteiksi myös ympäristöpsykologisen näkökulman moraaliarvoista, asenteista, empaattisuudesta, vastuullisuudesta ja hyvistä luontokokemuksista (Huhmarniemi, 2018, s. 120). Taidekasvattajien tehtäväksi määritellään myös tehtävien kehittäminen, jotka edistävät luovaa ongelmaratkaisua ja vuorovaikutusta (Huhmarniemi, 2018, s. 122).

Olen saanut nykytaiteeseen, erityisesti mediataiteeseen pohjautuvan kuvataiteilijan koulutuksen Tampereen ammattikorkeakoulusta 2011–2015. Opintojen aikana meitä kannustettiin havainnoimaan asioita kriittisesti ja löytämään uusia näkökulmia totuttuihin ajattelutapoihin sekä rohkaistiin kyseenalaistamaan normatiivisia käytänteitä ja valtaa. Tanssi- ja sosiaalipedagogiikan apulaisprofessori Raisa Foster (2017, s. 45) korostaa nykytaiteen toimintamallien mahdollistavan vallitsevien normien kyseenalaistamisen. Opiskellessani Lapin yliopistossa olen syventynyt kuvataidekasvatukseen ja yhteisölliseen toimintaan. Kuvataidekasvatuksen professori Timo Jokela (2018) näkee, että Ihmissuhdetaitojen, konfliktien hallinnan ja ongelmaratkaisukyvyn olevan tärkeitä tekijöitä hyvinvoinnille ja kirjoittaa yhteisöllisen taidetoiminnan tarjoavan välineitä näiden taitojen kehittämiseen. Kun oppijat otetaan huomioon, heistä kasvaa aktiivisia toimijoita. (Jokela, 2018, s. 68.)

Sosiaalipedagogiikan professori Arto O. Salosen (2014) mukaan ekososiaalinen sivistys täydentää kestävästä kehityksen toimintamalleja asettaen painopisteen luonnon monimuotoisuuden säilyttämiselle talouskasvun sijaan. Tämä sivistyskäsitys sisältää ajatuksen ihmisten välisestä reilueudesta ja posthumanistisesta ajatuksesta, joka ottaa huomioon maailman laajemmin kuin ihmisen näkökulmasta. (Salonen, 2014, s. 25.) Kuvataidekasvatuksen tutkija tohtori Henriikka Yliriskun mukaan viimeisimmät ympäristökasvatuksen ja kestävästä kehityksen opetuksen teoriat ovat kokonaisvaltaisia ideoita, joiden avulla voidaan oppia, miten luotaisiin kestävämpiä elämäntapoja sen

sijaan, että ne olisivat vain pelkkiä kuvataidekasvatuksen välineitä. Hänen mukaansa monimutkaisia ekososiaalisia ongelmia pyritään muuttamaan henkilökohtaisen merkityksen lisäksi dialogin ja osallistujien harjoittaman neuvottelun kautta. (Ylirisku, 2021, s. 23–24.) Foster (2017, s. 41) korostaa kasvattajan roolia maailmankuvan laajentamisessa, jotta ihminen nähtäisiin osana ympäristöään eikä sen yläpuolella, kuten usein tapahtuu luonnontieteellisessä tarkastelussa. Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) mukaan kestävän kehityksen tavoitteena on tarjota nykyiselle ja tuleville sukupolville mahdollisuus hyvään elämään. Agenda 2030 pyrkii äärimmäisen köyhyyden poistamiseen ja kestäväan kehitykseen, jossa ihminen, talous ja ympäristö huomioidaan tasavertaisesti. (Kestäväkehitys, n.d.) Fosterin (2017, s. 53) mukaan on tärkeää laajentaa ymmärrystä maailmasta, oppia näkemään asioita eri tulokulmista ja luoda toivorikkaampia tulevaisuuksia. Näkisin, että laajemmin asioiden hahmottaminen kuin vain ihmisen näkökulmasta olisi ympäristön säilymisen ehto. Se vaatii selkeitä rakenteellisia muutoksia ja oman toiminnan tiedostamista sekä yhteistyötä toisten ihmisten kanssa. Posthumanismi, ekososiaalinen sivistys ja metodeista utopia tähtäävät uudenlaisiin näkökulmiin. Posthumanismi on tutkielmassani toivorikkaampien tulevaisuuksien näkemisen kannalta vain yksi näkökulma ja teoria. Perehdyin työpajoja kehitellessäni nykytaiteen teoksiin ja taiteilijoiden hyödyntämiin toimintamalleihin tarkastella ekososiaalisen sivistyksen näkökulmasta maailmaa ja tulevaisuuden näkymiä.

Toteutin tutkielmani taideperustaisena toimintatutkimuksena. Pidin työpajoja kahdessa eri kontekstissa 12–16-vuotiaille nuorille Luontoliiton harrasteleirillä ja kuvataidekoulussa työpaikallani Rovaniemen kuvataidekoulussa. Edeltävästi testasin työpajan teemaa opetusharjoittelun yhteydessä Lyseon puiston lukiossa Rovaniemellä muiden harjoittelijoiden kanssa. Esitutkimus vaiheesta lähtien keräsin osallistujien kokemuksia. Saatujen huomioiden perusteella kehitin työpajaa seuraavaan. Prosessin aikana tapahtuva kehittämistä on Jokelaa ja Huhmarniemeä (2020, s. 52) mukaillen taideperustaisen toimintatutkimuksessa tyypillinen tapa viedä toimintaa eteenpäin. Taiteellisen työskentelyn lisäksi työpajassa hyödynnettiin keskustelua ja kyselyitä tukemaan teemallista ajattelua.

Pohdin pitkään, tulisiko työpajan teemaa rajata selkeästi luontoympäristöön vai pohtia laajemmin ekososiaalista oikeudenmukaisuutta. Otin huomioon, että osallistuvien nuoret ovat 12–16-vuotiaita, mikä on tärkeä vaihe nuorten oman identiteetin kehityksessä. Kasvatustieteen dosentin Riitta Jyrhämän (2016) mukaan tähän ikävaiheeseen sopii opetuksellisesti toiminnallisuus, yhdessä tekeminen ja tilaisuudet rakentaa käsitystä maailmasta (Jyrhämä ym., 2016, 137). Taidehistorian professorin Anniina Koivurovan (2010) mukaan oppilasidentiteetti syntyy vuorovaikutuksessa koko ryhmään ja opettajiin, ehkä mustavalkoistenkin lasien läpi peilaten omaa arvoaan toisten oletettujen

ajatusten mukaan. Näiden kokemusten kautta syntyy itseymmärrystä ja maailmansuhde. (Koivurova, 2010, s. 48.) Musiikkikasvatuksen professori Suvi Saarikallio (2009, s. 224) näkee, että musiikin kautta voi tehdä identiteetin kehitystyötä pohtien itselle tärkeitä asioita, näin itsetuntemusta lisäten. Tärkeää kehittymiselle on itsehallinnan tunne, mikä sisältää kokemuksen minäpystyvyydestä. Hänen mukaansa nuoruuden tärkein kehitystehtävä on kasvaa kokemukseen, että itsellä on mahdollisuus vaikuttaa ja tätä kautta kehittyä kykeneväksi ottamaan vastuuta. (Saarikallio, 2009, s. 225.) Foster (2017) korostaa kuitenkin taidekasvatuksen roolin laajentuneen identiteetin ja sosiaalisen tietoisuuden kehittämisestä myös ympäristötietoisuuden herättelijäksi (s. 52).

Pohdin työpajan tausta-ajatuksen rajaamista ympäristötaiteeseen tai mediataiteeseen. Nykyaidekasvatuksessa prosessi ja teema ovat keskeisiä, eikä taiteen eri osa-alueiden välillä ole tiukkoja rajoja, joten päädyin hyödyntämään ajattelua niin ympäristö- kuin mediataiteesta rinnakkain. Työpajakokonaisuuden keskeiseksi teemaksi muotoutui toivon näkeminen tulevaisuudessa. Foster (2017) näkee, että on oleellista ymmärtää, millaisessa todellisuuden käsityksen rakennelmassa elämme nyt ja sitä kautta oppia, miten voisimme tehdä toisin (Foster, 2017, s. 37). Ympäristötaidekasvatuksen keskeisiä keinoja ovat merkityksellistäminen, kriittinen reflektio, taideaktivismi ja osallisuus. Taiteella voi aktivoida ja leikitellä sekä tuoda lisää tietoisuutta. Poimin seuraavia teemoja nykytaideteoksien toteutuksista, joiden avulla on rakennettu toivorikkaampia tulevaisuuksia: Empatia, toimintatapojen muutos, toiminta, ja lajien välisyys sekä ympäristön kokonaisvaltainen kunnioittaminen muutenkin kuin vain ihmisen näkökulmasta. Työpajan kehityksen keinoiksi valikoitui toiminnan muodoista taideaktivismi ja utopioiden luominen. Näitä keinoja työpajassa tavoitellaan vahvistamalla henkilökohtaista sidettä ympäristöön, yhteisöissä tapahtuvan dialogin kautta tähdäten Toivorikkaammat tulevaisuudet -teemaisiin visuaalisiin ideoihin työpaja toiminnassa.

Pro gradu -tutkielmani tavoitteena on kehittää työpajamenetelmää nykyaidekasvatuksen keinoin sekä omaa opettajuuttani. Tavoitteena on saada esiin nuorten omia näkökulmia toivon näkemiseen tulevaisuudessa hyödyntäen moniaistista kokemista ja nykyaide-esimerkkejä lähtökohtana. Työpajojen tarkoituksena on nuorten osallistaminen yhteisöllisen taidekasvatuksen keinoin.

Tutkimuksessani tarkastelen, miten taideperustaisen toimintatutkimuksen keinoin voi kehittää teemallista työpajamenetelmää, joka liittyy toivorikkaampien tulevaisuuksien näkemiseen. Keskeistä kehittämisessä on reflektoida, miten opettaa kriittistä ajattelua ja kuinka tukea nuoria sanallistamaan omaa ajatteluaan prosessin eri vaiheissa niin, että heidän omat ajatuksensa tulisivat

kuuluviin. Tarkentavia kysymyksiä ovat: Miten nuoret sanallistavat teemaa, omaa ajatteluaan ja tekemistään? Millaisia elementtejä nuoret hyödyntävät rakentaessaan toivorikkaampia tulevaisuuksia? Tutkimusaineiston kautta selviää, mikä on nuorille tärkeä kohde, miten he sanoittavat toivorikkautta ja mitkä menetelmät he ovat kokeneet hyödyllisiksi oman tekemisen ja ajattelun tukena.

2. Nykytaidekasvatuksen näkökulmasta toivon näkemiseen

2.1 Posthumanismi ja empatia

Posthumanistisesta näkökulmasta toteutetut teokset ovat inspiroineet minua viime aikoina. Teorian kannalta minua kiinnostaa, miten ihmisnäkökulmaa laajempi näkökulma syntyy. Taidekasvatuksen näkökulmasta on miltei mahdotonta syrjäyttää ihmisnäkökulmaa. Ekokriittisen kirjallisuudentutkimuksen dosentti Karoliina Lumma ja kirjallisuuden tutkimuksen professori Lea Rojola (2020, s. 29) ehdottavatkin, ettei humanismista tarvitse edes pyrkiä pois, vaan enemmänkin tutkia niitä teorioita, jotka jo edustavat posthumanismia, eli tarkasteltaisiin inhimillisen ja ei-inhimillisen suhdetta koskevia käsityksiä, joissa nähdään ihminen vain yhtenä osatekijänä maapallon monimuotoisuudessa. (Lummaa & Rojola, 2020, s. 29.) Esimerkiksi Lummaa & Rojola (2020) ja Ylirisku (2021) kuvaavat posthumanistisen ajattelun tavoitteeksi inhimillisen ja ei-inhimillisen keskinäisten suhteiden hahmottamisen ilman hierarkiaa. He uskovat ajatuksen kehittyvän, jos ihminen nähtäisiin enemmän ei-inhimillisen kanssa muokkautuvana, kuin ylivertaisena toimijana. (Lummaa & Rojola, 2020, s. 14; Ylirisku, 2021, s. 28.) Ylirisku (2021) nostaa esille Taylorin ajatukset siitä, että olisi hyvä pohtia, millaista on olla ihminen, mitä tarkoittaa luonnonympäristö ja mikä on meidän paikkamme ja tehtävämme maailmassa. Hänen mukaansa ympäristökasvattajat peräänkuuluttavat ihmisen ja luonnon sekä luonnon ja kulttuurin suhteita. Hänen mukaansa olisi tärkeä pohtia, kuinka moderni humanistinen ajattelu erottelee lajit muusta maailmasta ja oletusta siitä, että ihminen olisi ainoa, joka kykenee muokkaamaan maailmaa. Hän esittää, ettei ekologisia kriisejä pysty ratkomaan samoilla ajatuksin kuin niitä on luotu. (Ylirisku, 2021, s. 27.) Näkemystä luonnonvaroista vain ihmistä varten tarkoitettuna resursseina Foster pitää kaikkein vahingollisimpana ekosysteemille (Foster, 2017, s. 49). Posthumanistinen ajattelu ei anna valmiita toimintamalleja, vaan soveltuu enemmän käsitteellistävän ja teoreettisen keskustelun aloittamiseen (Lummaa & Rojola 2020, s. 22).

Lummaan ja Rojolan mukaan luonnon ja kulttuurin erottelu on keino ymmärtää todellisuutta, ja siitä on vaikea päästä eroon, koska ihminen on sekaantunut monenlaisin tavoin luonnon kulkuun (geenimanipulointi ja talousmetsät). Heidän mukaansa posthumanistiseen keskusteluun on muotoutunut käsite luontokulttuurit, mikä tarkoittaa ihmisten määrittelemän luonnon ja kulttuurin sekoittumista keskenään. Tässä näkemyksessä lajien välisiä eroja korostettaessa puolletaan ihmisen tietoisuutta itsestä, taitoa tuottaa kieltä ja valehdella sekä estetiikan ja leikin tajua. Näkemys siitä, etteivätkö muut oliot pystyisi ainakin osaan näistä toimista, on tosin jo luonnontieteellisestikin

kumottu. (Lummaa & Rojola, 2014, s. 20.) Taiteen- ja kulttuurintutkimuksessa hyödynnetään ekokriittistä ajattelua, joka monissa asioissa niin teoreettisesti kuin metodologisestikin yhteneväistä posthumanismin kanssa. Ekokriittisessä ajattelumallissa haastetaan nykyisiä määritelmiä inhimillisen ja ei-inhimillisen, luonnon ja kulttuurin suhteista. (Lummaa & Rojola, 2014, s. 21.)

Posthumanistisen ajattelun ja muunlajisiin samaistumisen yhteydessä puhutaan usein empatiasta. Samoin ekososiaalisessa sivistyskäsityksessä reilumpaan yhteiskuntaan ja sivistykseen pyritään empatian ja toisia huomioivan ajattelun avulla. Empatiää päädyin määrittelemään FT dosentti Elisa Aaltolan ja ekologian- ja kasvatustieteiden tohtori koulutettava Sami Kedon kirjoittaman Empatia-kirjan (2017) pohjalta. Yksinkertaisuudessaan empatia on toisen yksilön mielentilojen ja kokemusten tunnistamista ja myötäelämistä (Aaltola, 2017, s. 25). Aaltola jakaa empatian viiteen eri muotoon projektiivinen-, simuloiva-, affektiivinen-, ruumiillinen- ja reflektiivinen empatia. Ensimmäisessä, projektiivisessä muodossa ihminen projisoi itsensä toisen ihmisen asemaan omien kokemustensa kautta. Toisessa, simuloivassa muodossa asetutaan toisen asemaan jättämällä omat tunteet ja kokemukset pois. (Aaltola, 2017, s.31, 32.) Kognitiivinen empatia voisi sanoa olevan mielenluentaa, joka on tunneneutraalia päättelyä toisten tunteista (Aaltola, 2017, s. 49). Affektiivisessä empatiassa koetaan toisen tunnetilaa lievempänä, edellyttäen, että tunne tunnistetaan kuitenkin toisen tunteeksi (Aaltola, 2017, s. 65–66). Ruumiillisen empatia taas on osa kehoallista liikettä, aisteja ja ääniä sekä kykyä olla kosketuksissa muihin kehoihin (Aaltola, 2017, s.76). Reflektiivinen empatia on eräänlainen metataso, jossa tunnistetaan eri empatian muodot ja niihin vaikuttavat tekijät, kuten yhteiskunnan vaikutus mistä asioista koetaan empatiää (Aaltola, 2017, s.76).

Aaltola (2017, s. 35) painottaa omien rajojensa tunnistamisen tärkeyttä yrityksessä ymmärtää toista. Hänen mukaansa onkin tavattoman tärkeää ymmärtää, että yhteiskunnallinen asema, tausta ja historia vaikuttavat haasteisiin, joita eri ihmiset kohtaavat arkitodellisuudessa. Aaltola korostaa tarinoiden arvoa pyrittäessä ymmärtämään toisen kokemaa. Kertomukset voivat olla hänen mukaansa myös kuvataidetta, ne voidaan nähdä sanattomana kehoallisena tarkkailuna. Kriittisen ajattelun kautta voi syntyä avoimuutta erilaisuudelle. (Aaltola, 2017, s.37–43.) Aaltolan (2017) mukaan kognitiivisen empatian avulla voidaan suojella itseä manipulaatiolta tarkkailemalla toisen piilotettuja motiiveja. Aaltola näkee, että jatkuvan kilpailun maailmassa älyllinen empatia saattaa toimia oman edun tavoittelussakin. Yksilön etua ajattelevassa yhteiskunnassa jopa kannustetaan miettimään miten hyötyä muista. (Aaltola, 2017, s.51, 54, 59.) Affektiivisessä empatiassa pystymme asettumaan jopa toisenlajisten asemaan ja erityisyyteen. Näin voimme havahtua toimimaan toisten hyväksi. (Aaltola, 2017, s.67, 68.)

Näkisin, että ruumiillinen empatian käsite kuvaa eräitä nykytaiteessa käytettyjä keinoja. Tuula Närhinen esimerkiksi on asettaessaan neulanreikäkameroita eläinten näkökorkeudelle pyrkinyt näin siirtämään katsettaan eläinten näkökulmaan. Hän on myös tutkaillut tuulta. Näen Närhisen työn edustavan niin empatiaa kuin tunteidenkin käsittelyä. Kuvataiteilija Mari Keski-Korsu on toteuttanut empatian ja eläytymisen kautta performatiivisia ja osallistavia kokeiluja esimerkiksi hevosten ja kasvien yhteydestä. Kuva- ja teatteritaiteilija Terike Haapoja työskentelee yhteistyössä tieteilijöiden kanssa tutkien ei-inhimillisten kuten kasvien sekä maaperän toimintaa. Esimerkiksi Maahengitysteoksessa (2008) hän mittasi kuolleen lehtien arkussa tapahtuvaa hajoamisesta syntyvää hiilidioksidia muuttaen sen ääneksi. Kasvien kanssa yhteyksiä ovat luoneet myös esimerkiksi kuvataiteilijat Raimo Saarinen ja Lilli Haapala tuottaen ääntä sähköimpulssein. Kuvataiteilija ja taidehistorioitsija Outimaija Hakala tekee väitöskirjatutkimusta *Voiko eläintä kertoa* -hankkeen puitteissa. Hän on tehnyt tanssitaiteilija Matilda Aaltosen kanssa yhteistyössä teoksen, jossa he pyrkivät kohtaamaan eläimiä niiden ehdoilla. (climatewhirl, n.d.) Hän on teoksissaan myös tarkastellut asioita eläinten näkökulmasta ja käsitellyt eläinten oikeuksia. Aaltola (2017, s. 79) huomioi ruumiillisen empatian olevan keino nähdä toinen kokonaisuutena, ei vain tunteena.

Ruumiillisessa empatiassa on tärkeä tunnistaa myös tuntemattomuus, (Aaltola, 2017, s. 80) mikä on tärkeää tutkiessa ei-inhimillisiä asioita tai toisia ihmisiäkin. Filosofian ja oikeustieteen professori Thomas Nagelin tuntemattomuuden (1974, s. 34) näkemyksessä subjektiivisen rikkaan kokemusmaailman voimme jakaa vain samoja käsitteitä ymmärtäville, samankaltaisillemme. Hän näkee kuitenkin ihmisen kykenevän ymmärtämään, että on olemassa tosiasioita, joita ihminen ei pysty käsitteellistämään. On myös mahdollista, että on olentoja, jotka pystyvät havainnoimaan näitä ihmismielen käsityskyvyn ulkopuolisia asioita. (Nagel, 1974, s. 35.) Aaltola (2017) tuo esiin myös Levinasin ajatuksen myös riskistä, että empatia muuttuu selitysmalliksi samankaltaisuuden odotuksesta. Hän näkisi kuitenkin, että esimerkiksi ruumiillisen empatian kautta voidaan tavoittaa aidosti erilaisuuden kokemusta, mikä voi edesauttaa esimerkiksi Steinin mukaan yksilöllisyyden ja toisen arvon ymmärtämisessä. (Aaltola, 2017, s. 81, 87.)

2.2 Ekososiaalinen sivistys

Raisa Foster (2017, s. 42) nostaa monimuotoisen ihmisen, luontoympäristön näkemisen ja tiedostamisen oleellisiksi tekijöiksi ekososiaalisen hyvinvoinnin muodostumisessa. Hänen mukaansa (2017, s. 43) maailmankuva ja itsetuntemus kehittyvät ihmisyyhteisöä laajemmassa kokonaisuudessa ja keskinäisissä riippuvuuksissa, joissa inhimillisiä elämän alueita ei voi erottaa ihmisistä tai luonnosta, joten olisikin hyvä muistaa ekologisen ja sosiaalisen todellisuuden limittyvän yhteen. Ekososiaalisen sivistyksen ajatuksessa ja ekososiaalisessa kasvatuksessa pyritään hahmottelemaan uutta näkökulmaa ihmiskeskeisyyden sijaan (ekososiaalinenkasvatus, n.d). Fosterin (2017, s. 44) mukaan elämme hyötyajattelun ajassa, jossa mahdollisimman suuri kuluttaminen nähdään hyödyksi ihmisen hyvinvoinnille. Samalla kuitenkin olemme tuskallisen tietoisia liiallisen kuluttamisen aiheuttamasta ympäristötuhosta. Kestävän kehityksen tavoitteet ovat hyviä, ja niiden kautta on tapahtunut muutosta, mutta ei riittävästi, kestävän kehityksen tavoitteena on edelleen kulutuksen kasvu luontoympäristön kustannuksella. Huhmarniemen (2018, s. 110) mukaan länsimaisessa elämäntavassa olisi jo aika siirtyä ajatukseen, että on vähennettävä kulutusta. Asioita ei voi kuitenkaan yksinkertaistaa niin, että ihmisen on lopetettava luontoon kajoaminen. Ihmiset tarvitsevat kuitenkin elinkeinonsa. Jokelan mukaan pyrittäessä turvaamaan taloudellinen vakaus jokaiselle yhteisön jäsenelle, ristiriitaan joutuvat sellaiset arvot kuin kulttuurin säilyminen, itsemääräämisoikeus sekä ekologinen kestävyys (Jokela, 2018, s. 58). Ekososiaalisen sivistyksen ajatus pohjautuu vastuullisuuteen, kohtuullisuuteen ja ihmistenvälisyyteen (Huhmarniemi, 2018, s. 110). Salosen mukaan kaikkien kasvattajien olisi hyvä tiedostaa, miten voisi vaikuttaa omalla toiminnallaan tasa-arvoisempaan ja ekologisesti kestävämpään ajatteluun syntymiseen (Salonen, 2014, s.24). Näin tavoitellaan sivistystä, joka luotsaa luottamusta tulevaisuuteen ja tukee kestävästä kehitystä (Huhmarniemi, 2018, s. 110).

Ilman ekologista elämää ei olisi ihmisiä ja ilman sosiaalista elämää ei olisi yhteisöjä tai ylipäättään taloutta (Salonen, 2014, s. 26). Ekososiaalisen sivistyksen näkökulmasta Salonen (2014, s. 27) näkee myötätuntoisuuden ihmisten vastuullisuutena, ei ainoastaan lähiyhteisölleen, vaan globaalisti ihmisten ja myös muiden kuin ihmisten välillä. Kohtuullisuuteen kasvaminen tarkoittaa luonnonvarojen kohtuullista käyttöä ja hyvinvoinnin uudelleen määrittelemistä kulutuksen kasvattamisen sijaan enemmän tiedon -, itseilmaisun - ja aikaansaamisen arvostamisena. (Salonen, 2014, s. 27.) Salosen mukaan ihmistenvälisen yhteenkuuluvuuden kokemuksen kautta syntyy siltoja myös ekologiseen kestävyys. Hän nostaa esiin kilpailuyhteiskunnan jatkuvan talouskasvuajattelun aiheuttavan riittämättömyyden tunnetta. (Salonen, 2014, s. 28.) Systeemisessä ajattelussa olisi hyvä

hahmottaa keskinäisriippuvuudet paikallisesta globaaliin nähdä tekojemme vaikutus toisiin ihmisiin (Salonen, 2014, s. 28). Ekososiaalinen sivistys pohjautuu vapauden ja vastuun tasapainoon, ekologisen eheyden - ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden kautta myös tuleviin sukupolviin (Salonen, 2014, s. 29).

2.3 Toivorikkaampi tulevaisuus nykytaiteen teemana

”Toivorikkaammat tulevaisuudet” -työpajani lähtökohdat ovat nykytaidemenetelmissä kuten nykytaideteos taidekasvatuksen lähtökohtana, teemallinen työskentely ja moniaistinen ympäristön havainnointi. Työpajan runkoa rakensin tarkastelemalla teoksia ja taidejulkaisuja, joissa on käsitelty vaihtoehtoisten tulevaisuuksien näkemistä, ekologisia aiheita ja ihmiskeskeistä laajempaa näkökulmaa. Poimin nykytaiteen tavoista toivorikkaampien tulevaisuuksien kehittelyn lähtökohdiksi seuraavia teemoja: Empatia, toimintatapojen muutos, toiminta, lajien välisyys ja arvostus sekä kunnioitus ympäristöä kohtaan laajemmin kuin vain ihmisen näkökulmasta. Esittelin taideaktivismia ja utopioita keinoina toteuttaa toivorikkaampia tulevaisuuksia. Teemojen lähestymistavoiksi pohdin leikkiä, kyseenalaistamista, mahdollisesti uusien yhteyksien luomista ja eri näkökulmien tarkastelua. Kuvataidekasvatuksen yliopistonlehtori Annamari Manninen (2022, s. 58) nostaa Parsonin (2004) listauksen nykytaideperustaisen toiminnan teemoista: yhteiskunnalliset ongelmat, paikallisyhteisön, luonnon, visuaalisen kulttuurin ja identiteetin.

Utopia valikoitui yhdeksi kantavaksi keinoksi toivorikkaampien tulevaisuuksien kehittelyyn. Eerola ja kollegat (2018) määrittelevät utopian liittyvän nykyhetkeen siten, että jollei tätä hetkeä olisi, ei olisi tarvetta määritellä toimivampaa järjestystä maailmaan, joka voisi olla olemassa. Utopian voi havaita arkipäivän kokemusten kautta omassa todellisuuden käsityksessä. Utopia on paikka, jota ei ole. (Eerola & kollegat, 2018.)

Tulevaisuuden näkymiä käsittelevissä teoksissa esitellään usein dystopioita, kuten I.C.E. – Indisputable Case of Emergency (2021) -teoksessa, joka on esitetty Lahden kaupungin järjestämässä tapahtumassa Helsingin kansallistorilla. Teoksessa käsitellään ilmastoahdistusta ja vedenpinnan nousemista ilmastonmuutoksen myötä. Toivorikkaampia tulevaisuuksia kuvataan taas esimerkiksi Minna Rainion & Mark Robertsin toteuttamassa videossa, To teach a bird to fly (2022). Teos

käsittelee ihmisen toimintaa ja suhdetta luontoon, lajien välisyyttä, empatiaa ja uudenlaisten tulevaisuuksien kuvittelua sekä utopiaa.

Taideaktivismi ei ole pelkästään kriittistä asioiden tarkastelua, vaan sen tavoitteena on yhteiskunnallinen muutos esimerkiksi tuomalla epäkohtia julkiseen keskusteluun. (Ruotsalainen, 2022, s. 8) Kuvataiteilijat Teemu Takatalon ja Tommi Taipaleen sekä työryhmän (2010) toteuttamassa Pelastusalus silakka-teoksessa tekijät seilaavat Itämerellä ja keskustelevat Itämeren tilasta tieteilijöiden ja taiteilijoiden kanssa. Eräänä puhujana on Seilissä toimivan merentutkimuslaitoksen entinen johtaja (1992–2016), emeritusprofessori Ilpo Vuorinen Turun matemaattis-luonnontieteellisestä tiedekunnasta. Hän kertoo videolla Itämeren tilasta. Taiteilija Tuula Nikulainen pohtii taas erilaisia tapoja toimia taiteilijana. Video on esimerkki taideaktivismista, asioiden esiin nostamisesta ja yhteisöllisestä toiminnasta. Kriittinen ajattelu ja epäkohtien esiin tuominen on yksi muoto luoda positiivisempia tulevaisuuksia. Pohjoisen ympäristö tilanteita on tarkastellut esimerkiksi Simi Ruotsalaisen ja Johanna Ruotsalaisen teoksella What they Say (2019), jossa tuodaan esiin eri osapuolten kokemuksia jäärata hankkeesta.

Viime aikoina on toteutettu useita näyttelysarjoja ja teoksia, joissa käsitellään toivoa. Esimerkiksi Turun WamX- näyttelytilassa alkoi vuonna 2023 näyttelysarja, jonka teemana ovat ystävyys ja usko tulevaisuuteen. Näyttelykausi avattiin aktivistitaiteilija Rory Pilgrimien elokuvilla. Pilgrim käsittelee muun muassa musiikin kautta nuorten ilmastotunteita. Keinoina hän on hyödyntänyt yhteisötaiteen osallistavia metodeja. Mounira Al Solh taas käsittelee elokuvissaan naisten asemaa ja ihmisten välistä solidaarisuutta konfliktien aikana itseironian ja huumorin kautta. (Wam, n.d.)

Tammisaaressa avattiin nykytaidetta esittelevä museo viime keväänä. Chappen ilmastonäyttely oli esillä kesän 2023 aikana. Teemana oli toivon näkeminen tulevassa. Taiteilijat käsitelivät ilmaston ja toivon teemoja eri näkökulmista. Esimerkiksi Tanja Heikkilä tekee syötävää taidetta. Hän valokuvaa ruokamandaloita, joissa voi olla esimerkiksi kurpitsakeiton ainekset. Teokset eivät ole vain visuaalisesti kauniita valokuvia, vaan niissä manifestoituvat kunnioitus raaka-aineita kohtaan ja niiden tuotannon tiedostamisen merkitys. Heikkilä siis pohtii ruokatuotantoa ilmastonmuutoksen näkökulmasta kriittisesti. Hän kuvailee tekemistään leikilliseksi. Chappen sivuilla näyttelyn teemaksi nostettiin ihmistenvälinen yhteys, minkä puitteissa mahdollistuu yhdistävä suhde myös muihin lajeihin ja koko planeettaan. Taiteilijat ja muotoilijat loivat positiivisempia näkökulmia usein niin

synkkiä kuvia luovaan ilmastotaiteeseen. Ekologinen kestävyysajattelu ilmeni esimerkiksi biopohjaisten materiaalien ja ekologisten tekniikoiden kautta. Muotoilijat olivat hyödyntäneet kiertotaloutta ja orgaanista jätettä töissään. (Chappe, n.d.)

2.4 Nykyaidekasvatuksen keinoja

Hiltusen (2018) mukaan nykyaiteen toimintamallit ovat siirtäneet taidekasvatuksen painotusta yksilöiden esteettisen herkkyyden edistämisestä ja teknisten taitojen opettelusta enenevissä määrin kokeileviin teemoihin, materiaaleihin ja yhteisölliseen toimintaan. Painopiste on identiteetin kehittämisessä, osallisuudessa ja hyvinvoinnissa sekä osallistumisessa ja vaikuttamisessa yhteiskunnallisesti. (Hiltunen, 2018, s.102.) Kuvataidekasvatuksen professori Mira Kallio-Tavin (2010) näkee kuvataidekasvatuksen tärkeimmäksi tavoitteeksi tukea nuorten oman identiteetin kehittymistä. Hänen mukaansa oppilaille itselle tärkeiden teemojen kautta toimiminen tukee tiedon muodostumista oppilaan omasta toimesta. Nykyaidekasvatuksessa oppimistilanteet mahdollistavat kriittisen ajattelun oppimisen ja opettajan rooli on enemmän toimia yhteisön jäsenenä, jolloin voi myös oppia oppilailta. (Kallio-Tavin, 2010, s. 23.) Nykyaiteelle tyypillistä on niin ilmiöpohjainen kuin temaattinenkin työskentely erilaisia tietämisen tapoja hyödyntäen (Hiltunen, 2018, s. 105). Manninen (2022, s. 56) nostaa esille Parsonin (2004) ajatuksen siitä, että pohdittaessa mitä taideteoksen aihe kertoo, elävöitetäänkin yleensä muita oppiaineita. Perinteisesti siis kuvataiteen opetus on määritelty olevan ilmaisun ja teknisen taidon opetusta. Nyt ajatellaan, että hyvä taideopetus pitää sisällään myös aiheen tarkastelua. (Manninen, 2022, s. 56.) Manninen (2022, s. 57) nostaa esille myös Eflandin (2022) ajatuksen, että yhteiskunnallinen tilanne, kulttuuriset merkitykset ja historia tulisi kuulua taiteen opetukseen. Hän tuo esiin myös Räsäsen (2008) näkemykset taiteesta kulttuurikasvatuksena, visuaalisesta kulttuurista ja identiteeteistä. (Manninen, 2022, s.57.) Hiltusen mukaan merkittävään osaan on noussut taidekasvatuksessa merkityksien luominen, kriittinen ajattelu ja kokeileminen. Keinoina Hiltunen esittää eri ilmiöiden esiin tuomista, jolloin keskustelun kautta voi syntyä uusia tulkintoja tai haaveilun kautta voi löytyä uusia maailmoja. (Hiltunen, 2018, s. 88.)

Itselleni kuvataiteilijataustaisena on luontevaa opettaa nykyaide-esimerkein. Koen myös tärkeäksi taiteilijana ja opettajana seurata, mitä taiteen kentällä tapahtuu ja miten se vaikuttaa kuvataidekasvatusajatteluun. Nykyaiteen keskusteluun on tullut myös näkökulma väkinäisestä

teemojen käsittelystä. Esimerkiksi kuvataiteilija Teemu Mäki sanoo ylen Kulttuuricoctailin (2022) haastattelussa, että ilmastonmuutoksen takia poliittiseen taiteeseen on tullut ”pakkoposthumanismi”. Hän näkee ilmastonmuutos teeman käsittelyn painottuvan yksioikoisesti syyllistämiseen (Yle). Esimerkiksi aktivisti, psykologian opiskelija ja mielenterveyshoitaja Kian Ryhänen kirjoittaa esseessään, että niin syyllisyys kuin häpeäkin voivat toimia ilmastonmuutosta torjuvan ja ympäristöstä huolehtimisen ylläpitävänä voimana. Hän nostaa tosin myös empatian merkitystä muutoksen tekijänä. (Ryhänen, 2022.)

Kuvataidekasvattajana koen tärkeäksi maailmankäsityksen laajentamisen. Olen pohtinut paljon, miten opettaa avointa ja kriittistä suhtautumista ympäristössä tapahtuvaan. Aitola ja kollegat (2007, s. 5) kiteyttävät kriittisen tiedonintressin lähtevän toivon perspektiivistä ja mahdollisuuksien etsimisestä oikeudenmukaisemman yhteiskunnan puolesta. Rantala (2007, s. 137) lainaa Freiren määritelmää kriittisestä lukutaidosta ”itsensä ja maailman tiedostamisen prosessiksi”. Vira näkee kasvattajan tehtäväksi tunnistaa ja ymmärtää erilaisten kokemusten ja tiedon yhdistelmien vaikutuksesta syntyviä merkityksiä. (Rantala, s. 144.) Pohdin oman tutkielmani teemaa kehittäessäni, kuinka toivoa voisi tutkia kriittisesti siten, ettei se olisi ongelmien kaunistelua. Ehkä reflektiivinen empatia on yksi keino. Aaltola (2017) kuvaa sen olevan tunteiden tunnistamisen mekanismien ymmärtämistä metatasolla ja omien tunteiden ja ajattelutapojen välisten suhteiden tarkastelua (Aaltola, 2017, s. 96). Kasvatusfilosofi Paul Freiren (2005, s. 52) mukaan ihminen tuottaa sosiaalisen todellisuuden, joten hän voi sen myös muuttaakin. Todellisuus tulisi nähdä kriittisesti, objektiivisesti ja vaikuttamalla. (Freire, 2005, s.53.) Objektiivinen todellisuus lisää inhimillistä toimintaa, ihminen voi nähdä oman todellisuutensa, (Freire, 2005, s. 55) jotta päästäisiin tietoisuuden uudistamiseen vaatii se ymmärrystä todellisuuden jatkuvasta uudelleen rakentumisesta. Hänen mukaansa tämä vaatii todellisuuden tutkimista yhdessä reflektoiden ja toimien oppilaiden kanssa. (Freire, 2005, s. 73.) Kulttuurikasvattaja tohtori tutkija Päivi Venäläisen (2019, s. 186) mukaan syvällistä oppimista tapahtuu nykytaiteen kautta, silloin kun teos sivuaa ihmisen omaa elämismailmaa. Hänen mukaansa nykytaiteen kantaaottavuus luodaan paikka-, aika- ja kulttuurisidonnaisesti usein hyvin ajankohtaisiin asioihin sitoutuen. Hän näkee tilannesidonnaisuuden nostavan elämän ilmiöitä ja asioiden suhteita esiin. (Venäläinen, 2019, s. 200, s. 209.) Freire (2005, s. 80) korostaa, että inhimillistävässä kasvatuksessa kriittinen ajattelu on tärkeätä ja se vaatii myös opettajalta aitoa luottamusta oppilaiden luoviin kykyihin. Foster (2017, s. 42) ehdottaa nykytaidekasvatuksen keinoksi, että opettajan olisi hyvä luopua lopputuloksen kontrolloinnista ja luottaa prosessiin.

Jokelan mukaan yhteisöllisillä taidemenetelmillä on toimintatapoja, joilla oppijoiden osallisuudenkokemus lisääntyy. Kun oppijat otetaan huomioon, heistä kasvaa aktiivisia toimijoita. (Jokela 2018, s. 68.) Hiltunen (2018, s. 100) huomio, että taidetoiminta pelkästään ei takaa kokemusta osallisuudesta, tarvitaan luottamusta toimivaa vuorovaikutusta, avoimuutta ja kuulluksi tulemisen kokemuksia. Hänen mukaansa myös toimijuus vaatii osallisuuden kokemusta. Hiltusen mukaan toimijuus on terminä laajempi, sen kautta analysoidaan myös valtaa. Toimijuus tapahtuu vain, jos on tilanne ja konteksti sekä siihen kuuluu oikeus toimia toisin. (Hiltunen, 2018, s. 100.) Freire näki myös, että todellisia ongelmia pohtimalla ymmärrys kehittyy kriittisemmäksi. Ihmisen olisi hyvä ymmärtää, miten hän on suhteessa maailmaan. (Freire, 2005, s. 80, 87.) Mannisen (2021) mukaan historialliset, materiaaliset ja sosiaaliset ehdot määrittelevät toimijuutta. Toimijuus syntyy kulttuuristen mallien ja kokemuksen kautta: millainen on, mitä osaa ja mihin pystyy. (Manninen, 2021, s.36.) Refleктоimalla itseään ja maailmaa laajentuu oppilaan havaintoympäristö ja ihmiset voivat ymmärtää maailman jatkuvan muutosprosessin (Freire, 2005, s. 88–89). Freiren mukaan ihmiset eivät kasva ilman sanoja, toimintaa ja reflektiota. Hän näkee dialogin ihmisten väliseksi yhteydeksi nimeämään maailmaa. Dialoginen ihminen on kriittinen ja tietoinen siitä, että voi muuttaa maailmaa. (Freire, 2005, s. 96, 99.) Freiren mukaan uuden tiedon etsintä lähtee kulttuurin käsitteen tarkastelusta. Keskustelun kautta osallistujien käsitys todellisuudesta tulee esiin. (Freire, 2005, s. 136.) Salosen, Isolan ja Fosterin (2022) mukaan elämismaailmamme on pirstoutunut ja se voidaan kokea irrallisuutena ja voimattomuutena sekä kokemuksena ettei voi vaikuttaa omaan elämäänsä. He ehdottavatkin, että hyvän tulevaisuuden tietoinen rakentaminen olisi tärkeää. (Salonen & Co, 2022.) Näkisin, että toivorikkaammat tulevaisuudet teema voitaisiin nähdä arvokasvatuksellisenä toimintana. Yliriskun mukaan arvo muutosta voi kylvää kriittisen pedagogiikan, sosiaalisen oikeudenmukaisuuden lisäämisellä taidekasvatukseen. Ympäristö- ja yhteisötaiteen dialogiset menetelmät voidaan nähdä eräänlaisena yhteiskunnallisena aktivismina. (Ylirisku, 2021, s. 50.)

Lyhyesti summattuna Venäläinen (2019, s. 221–223) jaottelee nykytaiteen oppimisen tekijöiksi mahdollisuuden kehittää suhdetta ympäristöön, muihin ihmisiin ja itse. Hänen mukaansa taide voidaan nähdä kuvana, joka kehittää itseilmaisua ja näkökulmaa maailmasta sekä nykytaideteos on aina heijastus maailmasta, jossa elämme. Itseä kiinnostaa suuresti Venäläisen (2019) ajatus taiteesta leikkinä, jossa sääntöjä ja normeja kyseenalaistetaan, ikään kuin ajattelusta sekä taidetta ei tarvitse ajatella taiteeksi. Hänen mukaansa nykytaide antaa myös ilmaisunvapauden. Vaikka kaikkia nykytaiteen keinoja ei hallitse, ei se rajoita keinoja tutkia, käsitellä ja ilmaista asioita. Tekemistä ei tarvitse rajata vain yhteen mediaan. Hän korostaa myös taideteosten mahdollisuutta olla vaihtoehtoisten toimintatapojen simulaatioita. Oppimisessa auttaa myös leikillisyyden kepeys, jolloin

ei haittaa, jos ei ymmärrä heti kaikkea. Venäläisen mukaan leikitkin voivat jäädä kesken ja on myös huomattu, että oppimista tapahtuu enemmän, kun saa tehdä virheitä ja oppia niistä. (Venäläinen, 2019, s. 221–223.)

Kuvataidekasvatuksen professorin Päivi Granön ja kollegoiden (2018) mukaan taiteen tieto on laajempaa, kuin pelkkä teksti ja puhe. Siinä huomioidaan aistit, kehollisuus sekä nähdään toimijoina myös muut eliöt. Taiteessa voidaan tarkastella moninaisia ilmiöitä ja asioita sekä esineitä. (Granö ym., 2018, s.8.) Yliriskun mukaan opiskelijoiden aktivoiminen on yksi taidekasvattajien keino. Osallistumalla toimintaan voidaan käydä esimerkiksi läpi, miten ympäristön suunnittelu yhteisössä toimii ja mitä vaikutusta sillä on paikallisesti. (Ylirisku, 2021, s.49.) Nykykasvatusajattelu ja nykytaidemenetelmät limittyvät esimerkiksi tilannesidonnaisen ja ongelmaperustaisen oppimisen kanssa. Granö ja kollegat nostavat esille Leavenin (tilannesidonnaisen oppimisen kehittäjän) ajatuksen, että oppimisympäristön konteksti sitoo oppimisen tiedon käytön ongelma- ja soveltamisperustaisuuteen. (Granö ym., 2018, s.7.) Jokelan (2018) mukaan projektioppimisessa tavoitteena voi olla esimerkiksi tietojen soveltaminen aktiivinen kansalaisuus, osallisuus ja vaikuttaminen, yhteistyö eri toimijoiden välillä sekä arvojen ja asenteiden muutos, yhdessä toimiminen sekä toiminnan reflektointi. Hänen mukaansa opettaja on projektioppimisen yhteydessä kanssatoimija. Jokelan mukaan keskeistä on osallisuus ja voimaantuminen, jotka ovat ratkaisevan tärkeitä etenkin ympäristökasvatuksessa ja paikkakasvatuksessa. (Jokela, 2018, s. 62.) Ylirisku näkee, että opetuksen pohjana voidaan käyttää myös ympäristö- ja ekotaiteilijoiden teoksia inspiroivina esimerkkeinä. Hänen mukaansa toisilla toimijoilla on herättelevämpi toimintamalli, jonka tarkoituksena on haastaa normatiivisia rakenteita ja pohtia vaihtoehtoja isompaan muutokseen, johon vaaditaan yhteiskunnan perusarvojen muutosta sekä syvällistä ymmärrystä ja koulutusta. (Ylirisku, 2021, s. 50.) Sosiaalinen ja kulttuurinen oppimisympäristö tukee oppimisensa merkityksenannolle, tulkinnalle ja reflektoinnille (Granö ym., 2018, s.7–8). Granön ja kollegoiden mukaan oleellista on siis vuorovaikutus, jolloin kokemuksia jaettaessa vertaisten kanssa opitaan oppivia neuvottelutaitoja, mitkä ovat myös oleellisia yhteiskunnassa toimimiseen. Tilannesidonnaisessa pedagogiassa on tärkeää sen puheen pohjautuminen kommunikaatioon ja ajatukseen aktiivisesta toimijuudesta. (Granö ym., 2018, s. 8.)

Granö, Hiltunen ja Jokela (2018, s. 5) mukaan tutkiva-, projekti- ja ongelmaperustainen opetus ovat yhteydessä ilmiöpohjaisuuteen (Granö ym., 2018, s. 5). Ilmiöpohjaisuus sitoutuu paikkaan ja tilanteisiin (Granö ym., 2018, s. 6). Granön ja kollegoiden mukaan oleellisemmaksi ilmiöpohjaisessa oppimisessa on muodostunut oppijan suhde ympäröivään maailman entisen opettaja-oppilas suhteen

sijaan. Oppimisympäristöinä voidaan nähdä paikallinen fyysinen ympäristö, mediamaailma sekä sosiaalinen ja kulttuurinen ympäristö. (Granö ym., 2018, s. 6.) Annamari Manninen kuvailee väitöskirjassaan esimerkiksi Lonkan (2015) ajatuksin, että ilmiöpohjaisen opetuksen lähtökohtana on tarkastella kokonaisvaltaisia todellisen maailman ilmiöitä aidoissa konteksteissa, monialaisesti. Havainnointi tapahtuu aistien ja tiedonalojen näkökulmien ja tutkimustapojen kautta. Hän käyttää ilmiöoppimisen termiä kuvaamaan oppiainesisältöjen ja laaja-alaisen osaamisen taitoja. (Manninen, 2022, s. 35.)

Kuvataidekoulujen mediataiteen laajassa taiteen perusopetuksessa tavoitteena on kannustaa oppilaita tutkimaan olemassaoloaan, identiteettiään ja kulttuuriaan mediataiteen keinoin (OPH, n.d). Mediateknologiaa voidaan käyttää luovasti taiteellisessa toiminnassa esimerkiksi elokuvan, videotaiteen, pelien, ohjelmistotaiteen, installaation, performanssin ja kulttuurihäirinnän traditioita hyödyntäen (Opetushallitus, n.d). Koppa-sivustolla mediataiteen ominaispiirteeksi määriteltiin kriittinen ja tutkiva suhtautuminen kuviin ja tekstiin, ja niistä muovautuviin todellisuuden tulkintoihin. Mediataiteessa aiheet ovat usein yhteiskunnallisia. Teos on yleensä enemmänkin prosessi. (Koppa, n.d.) Tässä tutkielmassa työpajoissa hyödynnetään mediateknologiaa työpajojen tehtävien toteutukseen. Teemaa tutkitaan osallistujien näkökulmasta suhteessa omaan kulttuuriin.

Perehtyessäni Luontoliiton arvoihin havaitsin, että pääasiallinen tavoite on tuottaa hyviä luontokokemuksia, jolloin mahdollisesti ympäristöasiat muotoutuvat henkilökohtaisiksi ja toimijuutta lisääviksi. (Luontoliitto, n.d). Ympäristötaidekasvatuksessa on yhtenä tavoitteena myös henkilökohtaisen siteen herättely. Huhmarniemi (2018, s. 111) näkee taiteella olevan innostava vaikutus ympäristötietoisuuden herättämiseen. Fosterin (2017, s. 39) mukaan esimerkiksi metsäkävelyn kokemukseen liittyy minän ja metsän kohtaaminen. Ylirisku tuo esiin, että vaikeita käsiteltäviä asioita voi merkityksellistää henkilökohtaisuuden kautta, mikä sopii myös kestävän kehityksen koulutuksen tavoitteisiin, joita on tietoisuuden lisääminen ja ekologinen lukutaito. Hänen mukaansa suojele, säilyttäminen ja ennallistaminen voivat olla osa ympäristötaidekasvatusta. (Ylirisku, 2021, s. 23–24.) Ylirisku näkisi, että toimintatavat ympäristötaidekasvatuksessa tähtäävät moniaistiseen havainnointiin ja mielikuvituksen käyttöön. Voidaan sanoa, että luontokokemusten kautta tietoisuus luonnonilmiöistä, herkistyminen, ilo ja ihmettely on lisääntynyt. (Ylirisku, 2021, s. 46–47.) Ylirisku (2021) ehdottaa näkemään taidetta aktivoivana, leikittelevänä ja mahdollisuutena huomioida erilaisia näkökulmia. Hänen mukaansa toiset näkevät taidekasvatuksen myös tapana lisätä tietoisuutta, herkistäen havainnoimaan ja avaamaan mieltä. (Ylirisku, 2021, s. 23–24.) Foster näkee myös taiteen keinona kokea, ajatella ja tietää toisin, haastaa normeja. Nykyaikaisen taiteen keinoin voi

herätellä myös kokemuksia ihmisestä osana luontoa, luonnon arvostamisesta sekä pohtia luonnon prosesseja hetkellisyyden kautta, muusta kuin ihmisenäkökulmasta. (Foster, 2017, s.45, s. 46.) Ympäristötaidekasvatuksen teoriassa onkin noussut keskeiseksi yhteyksien ja keskinäisen riippuvuuden ymmärtäminen (Ylirisku, 2021, s.46).

3. Menetelmä, aineisto ja tutkimuksen eettisyys

3.1 Taideperustainen tutkimus, toimintatutkimus, taidekasvatuksen tutkimus

Taideperustaisen toimintatutkimukseni tavoite on kehittää reflektion kautta taiteilija-tutkija-opettaja positiosta työpajamenetelmää. Tutkimukseni pohjaa taideperustaisen toimintatutkimuksen traditioon. Samankaltaista tutkimusta kutsutaan myös taidekasvatuksen tutkimukseksi (Kallio-Tavin, 2014), mikä mielestäni on kuvaavampi termi toteuttamalleni tutkimukselle, koska toimin selkeästi taidekasvatuksen alueella kehittäessäni työpajamenetelmääni. Toki toimintatutkimus kuvaa tuota kehittämisyrittäystä tarkemmin. Jokelan mukaan taideperustaista toimintatutkimusta voisi ensisijaisesti luonnehtia toimintatutkimuksena, jolla on tavoitteena tutkia ja ratkaista käytännössä ilmeneviä ongelmia (Jokela, 2019). Omassa tutkielmassani päädyin kyseisen menetelmän valintaan, koska tutkielmani tarkoituksena on kehittää työpajaa, jossa hyödynnettiin nykytaiteen toimintatapoja kuten prosessinomaisuutta, aistihavainnointia ja teemallista työskentelyä. Taideperustainen toimintatutkimus on aina situationaalista ja kontekstisidonnaista, interventiot eivät ole tutkijan henkilökohtaisista intresseistä nousevia. (Jokela ja Huhmarniemi, 2020, s. 48.) Soveltavan kuvataiteen ja kuvataidekasvatuksen tavoitteena on yleisesti kehittää käytännön työ- ja koulutusmenetelmiä tai osallistua yhteiskunnassa valloillaan oleviin kriittisiin keskusteluihin esimerkiksi kestävä kehityksen edistämiseen. (Jokela ja Huhmarniemi, 2020, s. 39.) Kallio-Tavinin (2010) mukaan taidekasvatuksen tutkimus hyödyntää toimintamalleina fenomenologista, hermeneuttista tai pragmaattista tutkimustraditiota. Hänen mukaansa siihen yhdistetään usein esimerkiksi osallistavaa toimintatutkimusta, haastatteluja ja muita laadullisia menetelmiä. (Kallio-Tavin, 2010, s.16.)

Jokela ja Huhmarniemi (2020) kuvaavat, että Lapin yliopistossa taideperustaista toimintatutkimusta on kehitetty pääsääntöisesti kehittämishankkeissa soveltaen taidekasvatuksen ja yhteisötaiteen työtapoja aluekehityksen ja hyvinvointityön menetelmiksi. Heidän mukaansa taideperustaisessa toimintatutkimuksessa korostuu toiminnan ja reflektion hyödyntäminen arkielämän ongelmiin. Toimintatutkimusta kuvataan suunnitellun, toiminnan, havainnoinnin ja pohdinnan jaksoina, joiden pohjalta kehitetään parempia käytäntöjä. Taideperustaiseen toimintatutkimukseen kuuluvat lisäksi taiteen toimintatavat, intentiot ja käytännöt. (Jokela & Huhmarniemi, 2020, s. 40.) Lapin yliopistossa taideperustainen toimintatutkimus nähdään osana laadullista tutkimusta (Jokela, 2019). Esimerkiksi Leavyn (2017) mukaan laadullisessa tutkimuksessa ja taiteellisessa tutkimuksessa kummassakin

tutkija on väline. Kummankin harjoittaminen on kokonaisvaltaista, dynaamista, edellyttää reflektointia ja menetelmien kautta voi selittää intuition ja luovuuden osuutta tutkimusprosessissa. (Leavy, 2017, s. 9.) Taidekasvatustutkimus on saanut vaikutteita taiteellisesta tutkimuksesta, taiteen- ja kulttuurintutkimuksesta, hyödyntäen monitieteistä pohjaa kuten filosofia, psykologia, kasvatustieteet ja kriittinen pedagogiikka (Kallio-Tavin, 2010, s. 16).

Kallio-Tavin (2010) näkee taidekasvatuksen tutkimuksessa vahvuutena tutkijan moniroolisuuden niin opettajana, tutkijana kuin taiteilijana, mikä auttaa näkemään tutkimustiedon moniulotteisemmin ja laajemmin (Kallio-Tavin, 2010, s.19). Niin taideperustaiseen toimintatutkimukseen kuin taidekasvatuksen tutkimukseenkin sitoutuu käytännön ja teorian rinnakkain kulkeminen. Molemmissa tutkimus suuntautuu opettamisen, taiteen ja yhteisöjen välimaastoon. (Jokela & Huhmarniemi, 2020, s. 42.) Kallio-Tavin (2010) kuvailee taideperustaisen tutkimuksen ymmärryksen pohjaavan tiettyihin taidemenetelmiin ja ihmiskäsityksen muotoutuvan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, tuottaen tietoutta ympäröivästä todellisuudesta. Hänen mukaansa visuaalisen prosessin sanallistaminen on osa tutkimusta. Onkin oleellista sanoittaa tavoitteensa tutkivana taidekasvattaja-taiteilijana. (Kallio-Tavin, 2010, s. 15.)

Lapin yliopistossa taideperustaisen toimintatutkimuksen lähtökohdat ovat ympäristö- ja yhteisötaiteessa sekä taidekasvatuksessa ja nykytaiteen projektiluontoisuudessa, joten osallisuus ja vuorovaikutus ovat keskiössä (Jokela & Huhmarniemi, 2020, s. 42). Tutkielmani jatkaa tätä traditiota. Taideperustaisen toimintatutkimukseni tavoitteena on kehittää työpajamenetelmää, jolla nostaa esiin nuorten ajatuksia teemasta toivorikkaampi tulevaisuus. Keskeisessä osassa tähän tavoitteeseen pääsemisessä olivat työpajoissa käydyt välikyselyt ja keskustelut. Näissä keskusteluissa pyrin saamaan osallistujat sanallistamaan omaa ajatteluaan niin kuvallisessa tekemisessä kuin teemaa pohdittaessa. Työpajoissa ei päätavoitteena ollut lopputulos vaan enemmänkin keskityin prosesseihin suunnitellussa ja ympäristöstä hyvien kokemusten saantiin. Jokela & Huhmarniemi (2020) nostavat esiin taideperustaisen kaksi soveltamisalaa produktio- ja prosessikeskeisen. Prosessikeskeinen taideperustainen toimintatutkimus nähdään esimerkiksi identiteetin-, hyvinvoinnin vahvistumisen sekä oppimiseen tähtäävänä toimintana. (Jokela & Huhmarniemi, 2020 s. 48.)

Leavyn mukaan taiteen rooli on mielikuvituksen, tunnekommunikaation ja luovuuden tutkimisessa (Leavy, 2017). Jokela ja Huhmarniemi (2020, s. 47) nostavat myös taideperustaisten menetelmien vahvuudeksi ei-kielellisen, hiljaisen tiedon ja kokemusten tutkimusmahdollisuuden. Leavy (2017, s. 5) tuo esiin Gerberin ja kollegoiden ajatuksen, että taiteella voi herätellä tietoisuutta ja kriittisyyttä

itsestään ja toisista. Taide on tapa tietää esimerkiksi kehollisesti aistien tai mielikuvituksen kautta (Leavy, 2017, s. 6). Kallio-Tavin (2010, s. 24) nostaa esiin kulttuurimme tavan väheksyä vaikeammin määriteltävää aistitietoa, osittain siksi, että sen havaitsemiseen ei ole totuttu. Kehittäessäni taidetyöpajoja keskityn erityisesti kokemustietoon ja aistilliseen tietoon, kun työpajan eri vaiheissa käydyissä keskusteluista poimin osallistujien kokemuksista kehittää työpajaa eteenpäin. Ensimmäisessä työpajassa toivorikkaita teemoja haettiin kehollisen kokemisen ja itselle mieluisten luonnosta löytyvien elementtien kuvaamisella.

Huhmarniemi & Jokela (2020, s. 39) kuvaavat taideperustaisen toimintatutkimuksen pohjaavan kuvataidekasvatuksen, yhteisöllisen taidekasvatuksen ja soveltavan taiteen tiedonintresseihin, jolloin tavoitteena on tutkimuksen myötä saavutettu käytännön muutos, tietoa, ymmärrystä ja osaamista. Taideperustaisen toimintatutkimuksen metodologia pohjaa relationaalisen ja dialogisen nykytaiteen toimintatapoihin. (Jokela, 2019.) Kallio-Tavin (2010) tuo taas esiin Räsäsen näkemyksen taidekasvatuksen tutkimuksen paradigman painopisteen olevan tulkinnallisuudessa, konstruktivismissa, fenomenologis-hermeneuttisessa ymmärtämisessä ja emansipaatiassa. Kallio-Tavinin mukaan metodologisesti taiteen tutkimuksella on painotettu yhteiskunnallista vaikuttamista. (Kallio-Tavin, 2010, s. 19.) Esimerkiksi Huhmarniemi näkee taideperustaisen toimintatutkimuksen tavoitteiksi kehittää menetelmiä ja työtapoja sekä etsiä ratkaisuja ympäristössä ja yhteisöissä havaittuihin ongelmiin ja tulevaisuudennäkymiin (Huhmarniemi, 2018, s. 112). Kallio-Tavinin mukaan taidekasvatuksen tutkimuksessa ei ole päätehtävänä kehittää toimintaan osallistuvia, vaan sitä voidaan käyttää kulttuurin rakenteiden kriittiseen havainnointiin ja niiden näkyväksi tekemiseen. Taidekasvatuksen pyrkimyksissä on siis hahmottaa ihmisen ajattelu moninaisena. (Kallio-Tavin, 2010, s. 16.) Tutkielmassani pohdin työpajan keinoja tukea osallistujien omaa ilmaisua niin moniaistisesti, visuaalisesti ja sanallisesti. Huhmarniemen mukaan taideperustainen tutkimus pohjaa nykytaiteen prosessinomaisuudesta, vuorovaikutteisuudesta ja dialogissa toimimisesta. Hänen mukaansa taideperustaisessa toimintatutkimuksessa painottuu tavoite vaikuttamisesta ja muutoksesta. Taideperustainen toimintatutkimus eroaa taiteellisesta ja taideperustaisesta tutkimuksesta siten että yleensä taiteelliset produktiot eivät ole tutkimustulosten representaatioita, vaan ne ovat enemmän prosesseja ja niiden dokumentaatio saattaa toimia tutkimusaineistona. (Huhmarniemi, 2018, s. 113.) Olen kerännyt tutkimukseni aineiston osallistujien luonnoksista, työpäiväkirjan muistiinpanoista, varsinaisesta taidetyöstä, ohjaus-, keskustelu- ja haastattelutallenteista, kyselystä ja valokuvista sekä omista muistiinpanoistani.

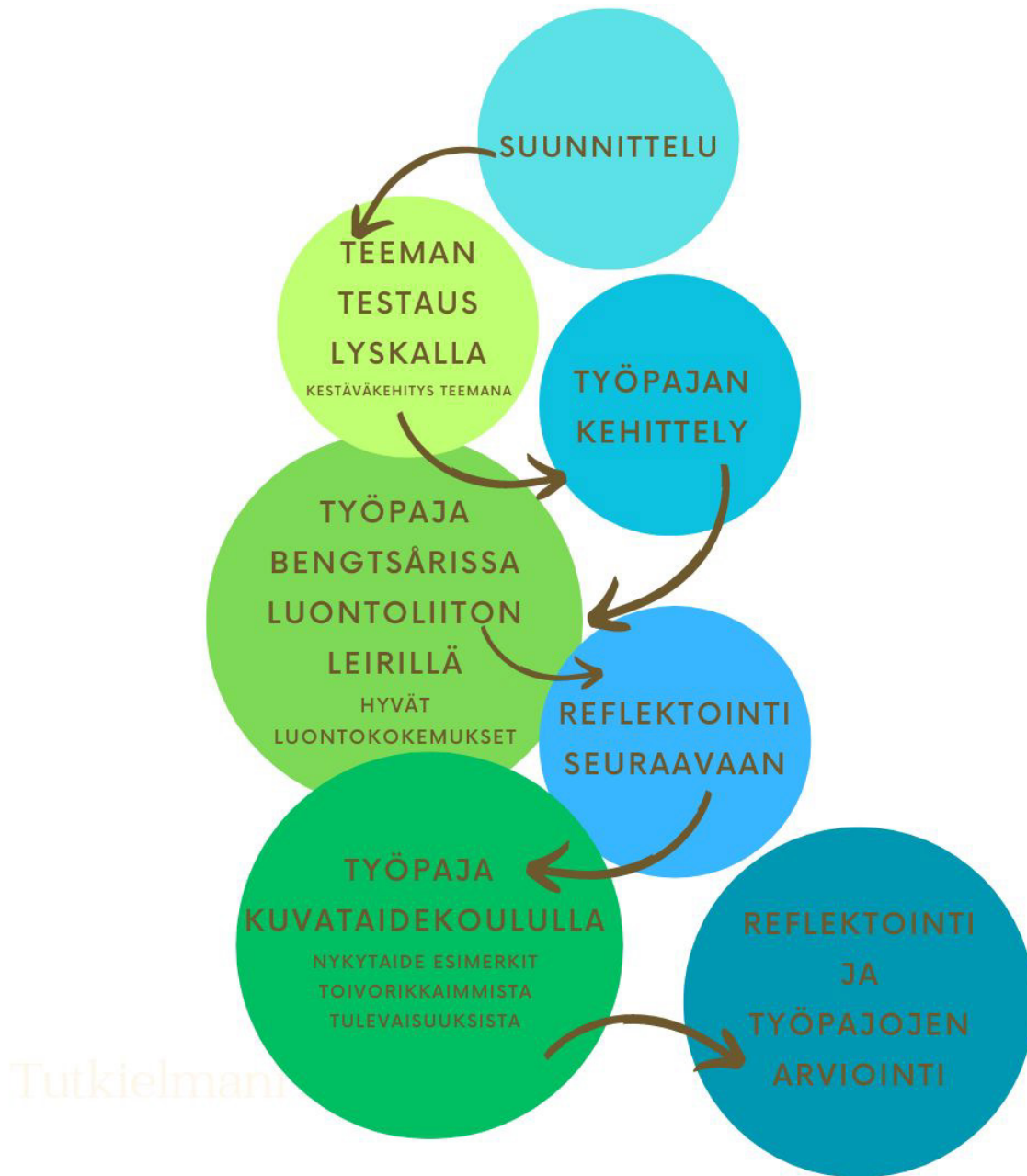
Pyrin tutkielmassani paitsi menetelmän parantamiseen, myös oman opettajuuteni kehittämiseen. Yleisesti kriittinen itsereflektio on tekstiä, mutta enenevässä määrin tunnustetaan taideperustaista toimintaa reflektion välineenä (Jokela, 2019). Kallio-Tavin (2010, s. 17) korostaa, että myös taiteellista kokemusta tutkittaessa on erityisen tärkeää pitää huolta tasokkaasta itsekriittisyydestä, avoimuudesta ja itsereflektoinnista. Tavoitteenani on tarkastella reflektoiden koko tutkimusprosessiani sen suunnittelusta toteutukseen ja kehittää työpajamenetelmää yhdessä osallistujien kanssa.

Jokelaa ja Huhmarniemeä (2020, s. 44) mukaillen taiteellisen työskentelyn rooli tutkielmassani on menetelmien kehittäminen. Se on myös tutkimukseni aineistoa ja analysoinnin väline. Tarkoittaen tässä tutkielmassa taidetoiminnan kehittämistä ryhmän yhteistyönä, oman opettajuuden syventäminen hyödyntäen osallistavia interventioita oikeudenmukaisuuteen tähdäten (Jokela, 2019). Toimintatutkimus nähdään hyödyllisenä opettajille, sen käytännöllisyyden vuoksi: sillä lisätään tietoja ja taitoja, mitä tarvitaan positiiviseen muutokseen luokkahuoneessa (Jokela, 2019). Taideperustaisen toimintatutkimuksen nähdään yhteisöllisen toimintatutkimuksen, osallistavan toimintatutkimuksen sekä kasvatustoimintatutkimuksen tavoin tähtäävän yhteistyöhön ja vuorovaikutukseen niin muiden opettajakollegoiden kuin tutkijoiden, yhteisöjen ja osallistujienkin kanssa (Jokela, 2019). Perinteisesti toimintatutkimus on edennyt syklisesti: suunnittelusta toimintaan ja toiminnan tarkastelun sekä reflektion kautta toiminnan kehitykseen (Jokela, 2019).

Jokelaa ja Huhmarniemi (2020, s. 44–45) esittelevät Pirkko Anttilan tutkimusotteen nelikentän. Tutkimukseni kuuluu nelikentässä kriittis-realistiselle alueelle ja siinä on tulkinnalliskokemuksellisia piirteitä. Tutkimukseni on menetelmän kehittämiseen tähtäävä. Huhmarniemi ja Jokela (2020) kuvaavat taideperustaisen toimintatutkimuksen jo toiminnan aikana tapahtuvaksi jatkuvaksi prosessoinniksi, jonka tarkoituksena on korjata ja suunnata lopullista arviointia jatkuvan kehityksen tukena. Reflektointiaineistoa käytetään siis kehittämisprosessin arviointiin ja jatkosuunnitteluun. (Jokela & Huhmarniemi, 2020, s. 52.) Kaiken arvioinnin ja kehittämisen perustana on osallistujien esiin tuomat käsitykset ja kokemukset, joita analysoidaan (Jokela & Huhmarniemi, 2020, s. 53).

Seuraavassa kuviossa (1) esittelen toimintatutkimukseni syklit:

Kuvio 1. Toimintatutkimukseni syklit.

Kuvio: Liisa Ahola, 2024

Tutkimukseni eteni suunnittelun kautta esitutkimukseen. Sieltä tulleen kokemuksen mukaan kehitin työpajaa jo toiseen sykliin Luontoliiton leirille, josta reflektion kautta kehittyi myös lopullinen tutkimuksen tavoite kuvataidekoulun työpajaan. Lopuksi analysoin reflektio aineiston ja arvioin työpajoja.

Seuraavassa kuviossa kaksi esittelen tutkielmani toteutuksen aikajanaa. Tutkimussuunnitelman teon aloitin syksyllä 2022. Työpajat pidin keväällä 2022, kesällä 2023 ja syksyllä 2023. Aineiston purkua olen tehnyt kevään 2024.

Kuvio 2. Toteutuksen aikajana.

Kuvio: Liisa Ahola, 2024

3.2 Tutkimuksen toteuttaminen

Tutkielmani työpajoja pidin Rovaniemen Lyseonpuiston lukion tapahtumapäivässä (esitutkimus), Luontoliiton harrasteleirillä Hangon Bengtsårissa ja työpaikallani Rovaniemen kuvataidekoululla. Kontekstien ollessa lähtökohtaisesti hyvin erilaisia työpaja on vaatinut tavoitteiden suunnittelua kuhunkin kontekstiin sopivaksi, minkä näen myös yhtenä opettajuutta ja kuvataidekasvattajuuta kehittävänä toimintana.

Esitutkimuksessa Lyseonpuiston lukiossa opetusharjoittelun ja lukiossa olleen teemapäivän yhteydessä tavoitteena oli tarjota mahdollisuutta kokeilla jotakin uutta, eli pajan ei tarvinnut ollut suoranaisesti lukion opetussuunnitelmaa seuraavaa. Lukiossa toteutettiin teemaan liittyen kaksi neljän tunnin työpajaa. Ne pidettiin yhdessä toisten opetusharjoittelijoiden kanssa teemalla toivorikkaammat tulevaisuudet.

Toinen työpaja pidettiin Luontoliiton leirillä Bengtsåriissa heinäkuussa 1. - 3.7.2023 kahtena päivänä. Toisena päivänä työaikaa oli neljä ja toisena kaksi tuntia. Leirille menin jo päivää aikaisemmin. Suunnittelussa painottui Luontoliiton omien tavoitteiden huomioiminen ja sisällyttäminen työpajan tavoitteisiin. Tärkein näistä on hyvien luontokokemusten mahdollistaminen. Roolini työpajassa oli olla kannustava ohjaaja ja mahdollisimman neutraali tarkkailija, etten vaikuttaisi liikaa siihen, mitä nuoret toteuttavat työpajassa.

Kolmas paja pidettiin Rovaniemen kuvataidekoululla lokakuussa 6.10., 13.10. ja 27.10. Työpajan toteutukseen oli aikaa yhteensä yhdeksän tuntia eli kolme tuntia kulloisellekin kerralle. Tunsin oppilaat ennestään työni kautta. Taustatyön ja tavoitteiden suunnittelu oli helpompaa, koska konteksti on tuttu. Työpaja toteutettiin osana kuvataidekoulun lisäopintoja. Niiden tarkoituksena on antaa muiden opintojen lisäksi uusia taitoja tai näkökulmia kuvataiteen tekemiseen.

Huhmarniemen & Jokelan (2020) mukaan aineistoa voi koota ja analysoida yhteistoiminnassa ja vuorovaikutuksessa mukana olevien toimijoiden kanssa. Keräysmenetelmät muotoutuvat tutkimuksen edetessä. (Huhmarniemi & Jokela, 2020, s. 50.) Tutkimusaineistoni koostuu muistiinpanoista (omista ja osallistujien), osallistuvasta havainnoinnista, eri vaiheiden kuvaamisesta, luonnoksista, suunnitelmista, keskusteluista, visuaalisista tuotoksista ja lopputuloksista sekä toiminnan reflektoinnista, palautekeskustelujen dokumentoinneista, haastatteluista, kyselyistä, havaintopäiväkirjasta ja ääninauhurin tallenteista.

Huhmarniemi ja Jokela (2020) kuvaavat taideperustaisen toimintatutkimuksen prosessin voivan olla osittain intuitiivista, sekavaa ja kokemukseen sekä hiljaiseen tietoon pohjaavaa. Heidän mukaansa alkuidea voi olla vain suuntaa-antava ajatus ja taiteellinen tutkimus voi edetä myös intuitiivisesti kokeilujen sekä erehdysten kautta. Tutkimuskysymysten ollessa avoimia voi syntyä uusia oivalluksia. (Huhmarniemi & Jokela, 2019, s. 50.) Luovan työn voidaan sanoa koostuvan sattumista, yllätyksistä ja intuitiivisesta tiedosta, eikä sitä ole aina ihan helppo sanallistaa, eikä taiteen tietoa voi

numeraalisesti mitata (Kallio-Tavin, 2010, s. 17). Osallistujien näkemykset näkyvät koko prosessin ajan sekä mahdollisesti myös taideteoksen kautta (Huhmarniemi & Jokela, 2020, s. 53).

Aineiston keräysmenetelmätkin voivat muotoutua tutkimuksen edetessä (Huhmarniemi & Jokela, 2020, s. 50). Työpajoissa teemaa lähestyttiin kehollisen ja moniaistisen kokemuksen sekä nykyaide-esimerkkien kautta. Luontoliiton leireillä esimerkkejä ei ollut mahdollista näyttää, koska siellä toimittiin ulkotiloissa heikolla nettiyhteydellä. Leirien toimintamalleihin sopi paremmin, että ympäristöön tutustuttiin moniaistisilla, herkistävillä tehtävillä. Lisäksi ideointia oli tarkoitus syventää sanallisin esimerkein ja apukysymyksien avulla sekä keskustelulla.

Toisessa työpajassa Rovaniemen kuvataidekoululla esittelin teosesimerkkejä niin nykyaiteen toimintamallien kuin taiteilijan roolien kautta. Pohdin, kuinka oppilaat saadaan johdateltua kuvittelemaan toisenlaisia tulevaisuuksia. Ylirisku (2021, s. 49) näkee toisenlaisten tulevaisuuksien kuvittelun yhtenä ympäristökasvatuksen toimintatapana. Foster (2017, s. 42) hyödyntää toimintamallia, jossa lähestytään teemaa enemmän moniaistisesti tekemisen kautta. Kallio-Tavin (2010) nostaa esiin, että kriittinen pedagogiikka ja nykyaidemenetelmien hyödyntäminen ovat muokanneet taidekasvatusta sisältökeskeisemmäksi lähtökohtien ollessa tutkimuksellisia, prosessinomaisia tai teemallisia. Keskeiseksi hän nostaa myös Sederholmin ajatuksen taiteen tehtävästä merkityksen tuottajana, taiteellisen tiedon luoja ja ilmaisun välittäjänä. (Kallio-Tavin, 2010, s. 22.) Ylirisku näkisi, että arvomuutosta voi kylvää kriittisen pedagogiikan sosiaalisen oikeudenmukaisuuden lisäämisellä taidekasvatukseen sekä visuaalisen kulttuurin kasvatuksella. Ympäristö- ja yhteisötaiteen dialogiset menetelmät voidaan ajatella eräänlaisena yhteiskunnallisena aktivismina. (Ylirisku, 2021, s. 50.) Kallio-Tavinin (2010) mukaan yhteisötaiteen ja sen tutkimuksen sekä taidekasvatuksen tutkimuksessa yhteistä on nähdä taide ja taiteellinen ajattelu kommunikoinnin menetelmänä lähentäen nykyaiteen menetelmiä taidekasvatukseen. Hän nostaa suomalaisen taideperustaisen tutkimuksen painottavan yhteisöllisyyttä ja dialogisuutta, joiden reflektoinnin kautta mahdollistuu kriittinen ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen. (Kallio-Tavin, 2010, s. 20.)

Työpajojen pedagogisena toimintamallina hyödynsin soveltaen elementtejä erityisesti ilmiöpohjaisesta ja tilannesidonnaisesta oppimisesta, jotka molemmat sisältävät myös tutkivia sekä projektioppimisen toimintamalleja. Tilannesidonnaiseen oppimiseen sitoutuu myös paikkakokemus, mikä koostuu yhteisöstä, kulttuurista, aiemmista tapahtumista ja sosiaalisesta todellisuudesta, jossa kulloinkin eletään. (Granö ym., 2018, s. 8.) Granö ja kollegat näkevät paikkaan sitoutumisen ja osallisuuden kokemuksen tukevan vastuullisempaa suhtautumista ympäristöön. Voidaankin sanoa,

että identiteetin muotoutuminen suhteessa paikkakokemukseen on tärkeä osa kasvatustilanteita. (Granö ym., 2018, s. 8.) Tärkeää olisi kuitenkin huomioida erilaiset osallisuuden kokemukset suhteessa ympäristöönsä (Granö ym., 2018, s. 8).

Koen, että taiteilijan rooli on hyödyllinen osallistujien toimijuuden kokemusta vahvistettaessa. Lacey'n taiteilijan roolit, joita Hiltunen (2018) nostaa myös esiin ovat a) kokija, joka toimii yksityisesti omien kokemuksien kautta; b) tiedottaja, joka herättää huomiota ja kerää informaatiota nähtäväksi; c) analyysoija, joka ilmaisee asiat ideoiden ja käsitteiden kautta sekä d) aktivisti, joka toimii yhteisön jäsenenä pyrkien konkreettiseen muutokseen taiteen keinoin. (Hiltunen, 2018, s. 89.) Nykyaikaisen toimintatapojen lähtökohtina, joita esittelin työpajoissa, oli hyödynnetty empatiaa, kulttuuriperinnön ja ympäristön säilyttämistä sekä toimintatapojen muutosta, toimintaa ja lajienvälisyyttä sekä arvostusta ja kunnioitusta ympäristössä olevaan laajemmin, kuin vain ihmisen näkökulmasta. Näistä oli kehitelty utopioita, katseltu maailmaa posthumanistisesti ja kriittisesti. Tarkastelutapoina ja näkökulmina olivat teeman analysointi, taideaktivismi ja henkilökohtaiset kokemukset.

Työpajoissa on tavoitteena lisätä osallistujien kokemusta omasta toimijuudesta. Maantieteen opettajankoulutuksen apulaisprofessori Noora Pyyry (2012, s. 49) mukaan tavoitellussa osallisuuden ja toimijuuden lisäämistä on menetelmiä kyettävä kehittämään tutkimuksen edetessä. Hänen mukaansa osallistavassa tutkimuksessa oleellista on, että tutkimus on osallistujan ja tutkijan yhteinen oppimisprosessi, jossa tutkijankin on tuotava näkyviin oma tulokulmansa. Tutkijan ymmärrys syvenee osallistujien tulkintojen kautta tarkasteluna syklisesti Pyyry. (2012, s. 41.) Niin osallistavassa kuin toimintatutkimuksessakin on oleellista tarkastella vallitsevia olosuhteita kriittisesti (Pyyry, 2012, s. 37). Pyyry (2012, s. 41) näkee jopa tutkimuksen onnistumisen kannalta tärkeäksi nuorten kohtaamisen tasavertaisina.

3.3 Tutkimuksen eettisyys

Granön ja kollegoiden (2018, s. 10) mukaan varsinkin alaikäisten kanssa on tärkeää kunnioittaa lapsen omaa toimijuutta ja ääntä. On erityisen tärkeää, että lapset ja nuoret ja heidän vanhempansa saavat tiedon tutkimuksen kulusta, anonymiteetistä, kieltäytymisen mahdollisuudesta ja aineiston käytöstä sekä siitä, miten tutkimus julkaistaan. Granö ja kollegat nostavat esiin Hillin neljä eettistä

periaatetta lasten tutkimuksissa: hyvinvointi, suojeleminen, osallistaminen ja vapaaehtoisuus. (Granö ym., 2018, s. 10.) Granö ja kollegat korostavat kuinka tärkeää on huomioida tutkimusmenetelmien turvallisuus ja soveltuvuus suhteessa osallistujiin. Heidän mukaansa eettinen vastuu on erityisen tärkeää huomioida tarkasti eritoten aineiston keruussa ja kohtaamistilanteissa. Se onnistuu kuitenkin yleensä luomalla vuorovaikutteinen toimintaympäristö. (Granö ym., 2018, s.10.)

Työpajoihini osallistuneet nuoret olivat 12–16-vuotiaita. Esitellessä työpajaa kerroin työpajan tavoitteet ja oikeuden osallistumisesta vain työpajaan ilman vaatetta osallistua tutkimukseen, sekä myös mahdollisuuden olla osallistumatta työpajassa jokaiseen osioon. Kuvataidekoululla oppilaat olivat ennestään tuttuja ja olin kertonut aiemmin työpajasta ja tutkielmastani. Heille myös selvitin, että voi milloin vain perua osallistumisensa tutkimukseen. Pyrin luomaan työpajoissa turvallisen ympäristön toimia. Kaikilta osallistujilta pyydettiin tutkimusluvat (ks. liite 2).

4. Työpajojen kulku

4.1. Lyhyesti esitutkimuksesta

Pääsin toteuttamaan toivorikkaammat tulevaisuudet -teemasta kaksi neljän tunnin kestoista esitutkimus työpajaa Lyseonpuiston lukiossa opetusharjoittelun yhteydessä toisten harjoittelijoiden kanssa. Tavoitteena tutkielman osalta oli kerätä työpajaosuuksiin taustatietoja tehtävänannon muotoiluun ja ajankäyttöön. Roolini työpajassa oli toimia yhtenä ohjaajista. Toteutimme pajan yhteissuunnitellen ja ohjaten hyödyntäen kestävän kehityksen teemoja. Osallistujille oli aseteltu valmiiksi hyvin yksinkertainen tausta animaation toteutukseen. Animaatiot toteutettiin ryhminä. Ryhmäläiset saivat valita lavastukseen sopivat esineet tilaan tuoduista välineistä. Rekvisiitta oli kierrätys-, luonnon- ja muuta koululta löytynyttä materiaalia. Teemaan ohjattiin lyhyesti kertomalla kestävän kehityksen toimintamalleista. Animaatiot toteutettiin StopMotion-ohjelmalla.

Kuva 1. tehtäväohjeistus Lyseonpuiston lukion työpajaan keväällä 2022.

Kuva: Liisa Ahola, 2024

Ote työskentelypäiväkirjastani:

... ”Työpaja sujui hyvin. Suuri osa lähti tekemään todella nopeasti. Toiveena oli, että olisi pohdittu kestäväen kehityksen tavoitteita. Se jäi osalla pieneen osaan. Toiset pohtivat syvemmin, mutta kiva oli kuulla palautetta, että oli hauskaa, kun sai tehdä vapaasti omalla tavallaan. Osa myös sanoi, että vaikka odotti animointia tietokoneella, pitivät hauskempana StopMotion-animaatiota. ”

Tästä testikokemuksesta havaitsin, että haluaisin antaa työpajassa aikaa pohtia graduaineistoni teemaa useamman kerran, ehkä kehittäen ympäristöherkistystehtäviä ja keskustelemalla teemasta. Havaitsin myös, että esittämämme esimerkit vaikuttivat ideoihin, mitä lähdettiin toteuttamaan. Palautteen pohjalta päätin jättää itse tekemiseen leikillisen tilan toteuttaa työpajassa tehtävät työt.

Tutkielman varsinaisten työpajojen olosuhteet ja toiminnan tavoitteet olivat hyvin erilaiset keskenään: toinen tapahtui ulko-olosuhteissa Luontoliiton leirillä, missä painotus oli ympäristölähtöisessä toiminnassa, kun taas toinen työpaja toteutettiin kuvataidekoululla, missä keskityttiin nykytaiteen esimerkkien inspiroimaan työskentelyyn.

4.2 Ensimmäinen työpaja Luontoliiton leirillä Bengtsårisa

Ensimmäinen *Toivorikkaammat tulevaisuudet* -työpaja pidettiin Luontoliiton Uudenmaan piirin järjestämällä 12–14-vuotiaiden leirillä 2.-3.7.2023. Luontoliiton toiminta-ajatuksena on koota luonnosta kiinnostuneet lapset ja nuoret toimimaan yhteisönä tehden luonnonsuojelu- ja ympäristövaikuttamistyötä. Toimintaryhmät kampanjoivat muun muassa metsien, ilmaston, vesistön, uhanalaisten eläinten ja monimuotoisuuden puolesta. He järjestävät 70 leiriä vuodessa, ja vierailevat kouluissa sekä järjestävät kerhoja. (Luontoliitto, n.d.) Luontoliiton tavoitteita esitellään nettisivuilla seuraavasti: Tavoitteena on edistää luonnon arvostamista ja kestävää elämisen tapaa, kasvattaen lapset kokemaan omakohtaisesti luonnon ja monimuotoisen elämän merkitys. (Luontoliitto, n.d.) Arvokasvatuksen tavoitteena on ympäristövastuullisuus. Luontoliiton ajattelun mukaan vastuullisuus kehittyy ympäristöherkistyksillä ja hyvillä luontokokemuksilla. He näkevät, että vastuullista toimintaa edistää kokemus vaikuttamismahdollisuudesta ja siitä, että ympäristökysymykset koskevat juuri itseä. (Luontoliitto, n.d.) Luontoliiton arvot ovat ympäristön ja luonnon arvostus, avoimuus, demokraattisuus, tasa-arvo, asiapohjaisuus, kriittisyys, rakentavuus, rohkeus, reippaus ja tekemisen ilo. Nuorilla on mahdollisuus omaehtoiseen vaikuttamiseen ja ympäristötoimintaan. Luontoliitto ei

harjoita ilkeävaltaa eikä siihen viittaavia toimia. (Luontoliitto, n.d.) Luontoliiton leirien toimintamallista sain nähtäville heidän ohjeistus diansa leirin vastuu ohjaajille Sami Eklundilta. Niihin kuuluu se, että leirillä olevat kaksi johtajaa pitää yllä järjestystä, jolloin ohjaajien ei tarvitse sitä tehdä. Tämän on tarkoitus mahdollistaa läheiset välit ohjaajien ja leiriläisten välillä. (Luontoliiton diat, sähköposti, 2023).

Luontoliiton leirillä oma roolini oli toimia taideperustaisen toiminnan ohjaajana ja tutkielman tekijänä, jolloin pyrin neutralisoimaan oman näkökulmani teemaan. Tavoitteenani oli kannustaa osallistujia omien näkemyksien esille tuomiseen, jo ohjeita antaessani. Työpajan tavoitteeksi muodostui tuottaa mielekäs kokemus luontoympäristössä hyödyntäen kuvataidekasvatuksen toimintatapoja. Fosterin (2017) mukaan nykytaiteen yhtenä tehtävänä voisi nähdä herättelyn kokemuksiin ja tulkintoihin. Parhaimmillaan taide voi auttaa näkemään omia toimintamallejaan ja minuuttaan sekä suhdetta maailmaan. (Fosterin 2017, s. 41.) Toinen tavoite oli löytää uudenlaisia näkökulmia tarkastellessa ympäristöä. Aloitustehtävien tavoitteena oli tuottaa ympäristöherkistyneen kautta muodostuvia kokemuksia. Varsinaisessa työpajatehtävässä tavoitteena oli kriittisen ajattelun ja havainnoinnin lisäämiseen ympäristöstä. Tärkeää oli kuitenkin huomioida eritaustaiset osallistujat ja työpajan edetessä tärkeimmäksi tavoitteeksi muotoutui hyvän kokemuksen saavuttaminen luonnossa toimimisesta kuvataidekasvatuksen menetelmin yhdessä toisten kanssa. Tavoitteena oli myös tuottaa ajatuksen murusia siitä, miten kuvataiteen keinoin voi ilmaista tuntemuksiaan, nostaa arvoon osallistujille tärkeitä ympäristöasioita ja lisätä toimijuuden kokemusta.

Bengtsårin leirisaari Hangon kupeessa kuuluu sisäsaaristoon. Bengtsår.fi-sivustolla kerrotaan, että saari sijaitsee Hangossa, Hankoniemen pohjoispuolella. Pituutta sillä on 3,5 km ja leveimmästä kohdasta se on noin 1,5 km. Saarelle ei pääse muutoin kuin veneellä: etäisyys mantereelta on kilometri. Hallinto on Uudenmaan maakunnassa, mutta luonnontieteellisesti saari kuuluu Varsinais-Suomen eliökuntaan. Bengtsår kuuluu Hankoniemeltä Kustaviin ja Ahvenanmaalle sijoittuvalle saaristomeren alueelle. Saaria on saaristomerellä yli 40 000. Se kuuluu sisäsaaristoon, vaikka sijaitseekin lähellä ulkomerta. Bengtsåriissa ei ole pysyvää asutusta. Mökkeilijöitä on jonkin verran. Kesällä Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskus järjestää lasten ja nuorten leirejä saarella. Helsingin kaupunki omistaa suurimman osan saaresta. (Bengtsår, n.d.)

Luontoliiton leiri järjestettiin Bengtsårin lehdossa. Se on toiminut luonnonsuojelualueena vuodesta 1995, suojellen tammivaltaista lehtoaluetta, saaren keskiosan kulttuurimaisemaa ja sen kasvustoa. Saarelta voi lehtokasvien lisäksi löytää vanhoihin kulttuuriympäristöihin liittyviä lajeja ja linnusto on

laaja. (Bengtsår, n.d.) Saaren perusta on pysyvää peruskalliota. Jääkausi on kuitenkin muovannut sen nykyiseen muotoonsa. Noustessaan pintaan Bengtsår oli avomeren reunalla, rantaan oli 30 km. Maa kohoaa edelleen Bengtsåriissa 5 mm vuodessa, tosin meri kohoaa suunnilleen saman verran. Bengtsårin ympäristö on monipuolinen, sieltä löytyy lähes ulkosaariston olosuhteita, suojaisia lahtia ja kapeita merialueita. Rannat ovat kivikkoisia kalliorantoja. Viimeisen jääkauden aiheuttamat moreenimuodostumat edesauttoivat asutuksen syntyä, koska soramoreenipatja mahdollisti pohjaveden saannin. (Bengtsår, n.d.)

Kuva 2. Tie Sofianlehtoon.

Kuva: Liisa Ahola, 2023

Kuva 3. Yksi veneistä, jolla leiriläisiä kuljetetaan Bengtsåriin.

Kuva: Liisa Ahola, 2023

Entiset merenlahdet ovat muuttuneet tasaiseksi maaksi, mikä on hyvää viljelymaata. Bengtsåriissa onkin ollut asutusta jo noin 1000 vuotta sitten. Helsinki on ostanut saaren noin 100 vuotta sitten. Se toimi poikien koulukotina vuosien 1908–1930 välisenä aikana. Talvisodan rauhanehtojen myötä Hanko ja Bengtsår luovutettiin Neuvostoliitolle 1940–1941. Bengtsårin palattua Suomelle ei enää poikakotia palautettu saareen. Neuvostojoukkojen tuhojen jälkeen saareen asettui Karjalan evakoita. Bengtsårista pakkolunastettiin maita evakkojen asuttamiseen kolme viljelytilaa. Kaksi tilaa missä ei ollut asuintiloja myytiin Terijoelta lähteneille siirtolaisille. Toimeentulon ja kulkemisen hankaluuden vuoksi tilat jäivät vähitellen tyhjäksi. Vuonna 1945 kesäsiirtolatoiminta alkoi pienimuotoisesti. Kesällä 1948 Helsingin kaupungin nuorisotyö järjesti ensimmäisen kesäleirin. Alkuvuosina leiriläisiä oli 50–100. 2010-luvulta leiriläisiä on ollut päälle 2000 koko kesän ajalla. (Bengtsår, n.d.) Luontoliiton leirejä on Bengtsåriissa järjestetty vuodesta 1951. Leirejä on nykyään yli seitsemässäkymmenessä eri paikassa. (luontoliitto, n.d.)

Saarella kulkevat polut ovat muodostuneet saarella kulkeneiden tekeminä. Polkuja on syntynyt sodan aikana, osa on eläimien ylläpitämiä, osa asutuksen myötä syntynyt ja loput leiriläisten tekemiä.

(Bengtsår, n.d.) Maanviljely on saarella loppunut jo 1960-luvulla, se on vaikuttanut saaren eliölajistoon. Toinen jo aiempi tapahtuma, sota tuhosi metsiä. Vaurioituneiden puiden tilalle istutettiin 1950-luvulla etenkin kuusta ja mäntyä, mutta myös tammea ja tervaleppää. Saarella ei ole tehty päätehakkuuta enää 1970-luvun jälkeen, mutta varsinaisia vanhoja metsiä ei löydy Bengtsårista. Männiköissä on 150–200-vuotiaita puuyksilöitä. Vieressä olevilta Risholmen- ja Orrengrundin saarilta löytyy iäkkäitä metsiä. (Bengtsår, n.d.)

4.3 Bengtsårin työpajan toiminnan kuvaus

Saavuin Bengtsårin saarelle jo päivää ennen varsinaista työpajan alkua 1.7., jotta pystyin perehtymään paikkaan ja ihmisiin sekä Luontoliiton leirin toimintakulttuuriin. Luontoliiton leirin nuoret olivat minulle ennestään tuntemattomia eikä minulla ollut esitietoa heidän taidoistaan animaation tai valokuvan tekijöinä. Seuratessani Luontoliiton omia työpajoja huomioin, että Luontoliiton ohjaajat hyödyntävät yhdessä tekemisen ajatusta ohjauksessa antaen vain vähän ohjeita ja suurin osa opastuksesta toteutui keskustelun kautta toisten leiriläisten tai ohjaajien kanssa. Toiminta eteni kysyen, miten toiset ovat toteuttaneet tehtävän tai ottaen mallia toisten tekemisestä. Esimerkiksi (KSL, 2005/2017, s. 7) ohjeen mukaan osallistavissa menetelmissä ohjaaja aktivoi ja innostaa eikä niinkään opeta. Tavoitteena on yhteisen tiedon rakentaminen ryhmässä sekä oman oppimisen ja kokemisen löytäminen. Ohjaaja tukee osallistujia keskustelemaan ja tekemään tehtäviä positiivisuuden, yhteishengen ja uteliaisuuden avulla. KSL:ssä kuvaillaan ohjaajan roolin merkityksen olevan koordinointi ja hänen yksi tehtävistään on huolehtia, että kaikki ryhmän jäsenet tulisivat kuulluksi. Ohjaajan tehtävä on toimia myös esimerkkinä osallistujille ongelmanratkaisutilanteissa ja keskusteluissa. (KSL, 2005/2017, s. 7.)

Luontoliiton leirillä olin yksi mukana oleva aikuinen ja leirin ulkopuolelta tulevan työpajan ohjaaja kuvataidekasvatuksellisella näkökulmalla. Näkemykseni mukaan ohjaajan positiosta on mahdollista antaa enemmän tilaa sattumalle kuin opettajana toimiessa ja toimia hyvien kokemusten mahdollistajana joustuen työpajan teemallisista tavoitteista. Pyyry (2012, s. 38) korostaa, että puhuttaessa nuorten osallisuutta mahdollistavista menetelmistä olisi tärkeää muistaa ihmisten moninaisuus, jolloin ainoa yhdistävä tekijä voi olla ikä. Lisäksi hänen mukaansa elämismaailma ja elämäntilanne sekä mieliala ja muut vaikuttavat tekijät vaikuttavat tapaan kokea ja toimia. Hän on

havainnut, että tutkimuksen lyhyt kesto voi olla este syvempien suhteiden muodostumiseen osallistujien kanssa. (Pyyry, 2012, s. 41.)

Suunnittelin työpajaan kolme tehtävää, joista kaksi oli lämmittelytehtäviä ja yksi varsinainen tarinallinen päätehtävä. Lämmittelytehtävien tarkoituksena oli antaa ideoita teemaan ja tutustua toisiin sekä saada henkilökohtaista kosketusta vallitsevaan ympäristöön. Aloitustehtäväksi valitsin valokuvatehtävän, jossa tavoitteena oli helposti lähestyttävällä tavalla kuvata itseä kiinnostavia asioita ympäristöstä. Toiseen lämmittelytehtävään suunnittelin moniaistista lähestymistä ympäristössä olevaan valittuun kohteeseen. Yliriskun mukaan taiteen kautta voidaan avata kehollista tuntemusta, aistillista kokemista, sekä tunnistaa ja muuttaa normatiivisia toimintamalleja (Ylirisku, 2021, s. 33). Näen kehollisen kokemisen tärkeänä osana ympäristöön tutustumisessa. Ehkä voisi miettiä, syventääkö kehollinen ja aistillinen kokeminen henkilökohtaista ympäristökokemusta.

Varsinaisessa työpajatehtävässä tehtävänä oli suunnitella ja toteuttaa valokuvasarja tai animaatio teemalla toivorikkaampi tulevaisuus. Ideana oli hyödyntää aiemmista tehtävistä syntyneitä ideoita ja tehtävän sai toteuttaa yksin, parin tai ryhmän kanssa. Työpajan suunnittelin melko tarkkaan aikataulullisesti ja pro gradu -tutkielman aineiston keruuta silmällä pitäen.

Kaavio 3. Työpajasuunnitelma, aikataulus ja suunniteltu aineisto.

SUUNNITELMA BENGTSÅRIN LEIRIN TYÖPAJAAN		
	AIKA-ARVIO	GRADUAINEISTO
1. Valokuvatehtävä itseä kiinnostavista asioista ympäristössä	30 min	Kuvat
2. Kuvien katsominen ja yhteinen keskustelu	30 min	Nauhoite keskustelusta, apukysymykset
3. Ryhmiin jakautuminen ja aistitehtävä	45 min	Dokumenttikuvat, nauhoitettu keskustelu
4. Varsinaisen tehtävän ideointi ja suunnittelu	1 h 30 min	Luonnokset tai kuvakäsikirjoitus
5. Toteutus: Kuvasarja/animaatio	1 h 30 min/1 h 30 min Jatkuu seuraavana päivänä	Kuvamateriaali tai animaatio
6. Loppukeskustelu	1 h	Teokset, keskustelun nauhoite ja muistiinpanot

Kaavio: Liisa Ahola, 2023

1. Tehtävä oli kuvata itselle kiinnostavia asioita Bengtsårin ympäristössä. Kuvattavat kohteet saivat olla pidempiaikaisia kiinnostuksen kohteita tai asioita, mitkä juuri kuvaushetkellä tuntuivat tärkeiltä.
2. Yhteisessä keskustelussa koko ryhmän kanssa tarkoituksena oli tarkastella, löytyykö leiriläisiltä samoja teemoja, esimerkiksi meri, puut tai metsä. Keskustelu jatkui pohdinnalla: Huolestuttaako kuvattujen kohteiden säilyminen ympäristössä.
3. Seuraavaksi oli jakautuminen ryhmiin. Ryhmäläiset/parit valitsivat yhden tai kaksi kohdetta omista mielenkiinnon kohteistaan ja tarkastelivat kohdetta muilla aisteilla kuin näköaistilla.
4. Työpajatehtävän ideointi- ja suunnitteluosuudessa oli tarkoitus pohtia ryhmissä, miten voisi säilyttää arvostamansa asian tai jopa parantaa tilannetta. Suunnitelmasta tehtiin luonnos vapaavalintaisella tekniikalla. Ehdotin luonnostelutavaksi kuvakäsikirjoitusta tai miellekarttaa. Suunnitelmasta toteutettiin StopMotion -animaatioita, valokuvasarjoja ja sarjakuva. Ohjausta annettaisiin tarpeen vaatiessa pienryhmissä yksilöllisemmin kuvallisen toteutuksen ratkaisuihin ja teknisissä asioissa.

5. Toteutusvaiheessa ohjasin osallistujia etsimään luonnosta maahan pudonneita luonnonmateriaaleja ilman ympäristön vaurioittamista. Toteutustapana oli kuvasarja tai animaatio. Ohjaus jatkui pienryhmissä. Aika-arvio ensimmäisen päivän työskentelyn kestolle oli 1 tunti 30 minuuttia. Toteutin myös lyhyen kyselyn yksittäisiltä osallistujilta ja ryhmiltä graduni tausta-aineistoksi. Aineistoa on tehtävien lopputulokset, kuvamateriaalia aistitehtävän toteutuksesta sekä varsinaisen tehtävän kuvasarjat, animaatiot ja sarjakuva sekä sanalliset ja kirjalliset kyselyt.

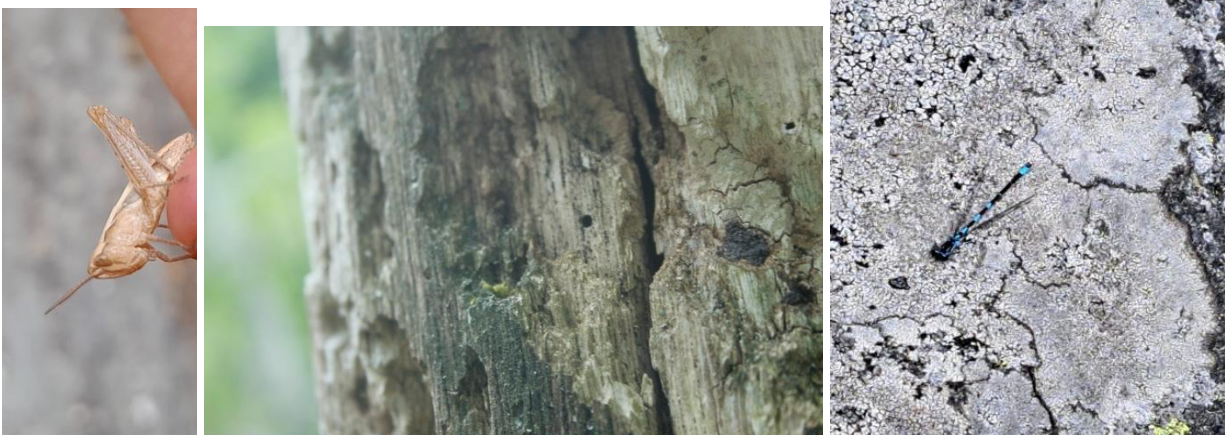
Päivä 2

6. Toisena leiripäivänä töiden valmistuttua kävimme loppukeskustelun ja katsoimme valmiit teokset. Ryhmäläiset kertoivat omasta ideastaan, suunnittelusta ja toteutuksesta sekä ajatuksia teemasta.

Ensimmäinen haaste työpajassa oli toimimaton internetyhteys. En siis pystynyt lataamaan tai näyttämään valitsemiani esimerkkejä nykyaiteilijoiden ajatuksista toivorikkaampiin tulevaisuuksiin. Samalla kaatui myös idea StopMotionin lataamisesta animaation tekemiseen omalle laitteelle. Aikataulu oli tuntia lyhyempi, mitä olin oletanut, joten tein uuden suunnitelman, jotta työpajasta tulisi toimiva.

Ensimmäinen tehtävä oli valokuvaustehtävässä, siinä oli oleellista, että osallistujat valitsivat yhden kohteen, minkä kokivat itselleen tärkeäksi. Suurin osa nuorista lähti heti kuvaamaan ympäristöä. Tehtävä tuntui luontevalta tehtävältä leiriläisille. Muutama kuvasi melko nopeasti ja ehdotin heille, että he voisivat kuvata vielä lisää. Osa teki tehtävää annetun ajan mukaisesti.

Kuva 4. Kuvissa heinäsiirkka, puun pintaa ja sudenkorento.

Kuvat: Työpajaan Luontoliiton leirillä osallistuneilta, 2023

Valokuvatehtävä sujui hyvin. Kuvat olivat myös harkittuja. Aikaa valokuvatehtävään oli noin 45 minuuttia. Kuvat katsottiin jokaisen leiriläisen kanssa erikseen läpi heidän saapuessaan kokoontumispaikalle. Kysyin osallistujilta, kuinka he kokivat kuvatun kohteen ja pyysin heitä valitsemaan itselleen tärkeimmän kuvan. Nauhoitin keskustelun ja tallensin muutamia kuvia omalle kännykälleni.

Otteita apukysymyksien ja nauhoitteen vastauksista kysymykseen: Onko kuvattu kohde sinulle tärkeä, miksi se on sitä? (Esim. muistot, ympäristöhuoli, muu kiinnostus)

-Puut ovat tärkeitä, ”Koska puita hakataan paljon alas, liian paljon, puita niin kuin kaadetaan liikaa ja sitten linnuilla ei ole niin kuin koteja”

-Ei tule normisti huomattua, pitää pysähtyä katsomaan, mutta tosi hieno. ”Se on niin kuin sillai, että sitä ei tule yleensä niin kuin huomanneeksi. Pitää niin kuin pysähtyä ja katsoa ympärilleen, että näkee (heinäsirkat), ne on niin kuin tosi hienoja kun pysähtyy katsomaan.”

-Heinäsirkat on yksi lempiötököistäni ja niistä on paljon muistoja leireiltä

Seuraavaksi pyysin osallistujia jakautumaan 2–4 henkilön ryhmiin aistitehtävää varten. Ideana tehtävässä oli tutustuttaa pari valitsemaansa kohteeseen muilla aisteilla kuin näköaistilla. Kävin seuraamassa muutamaa paria heidän tutkiessaan moniaistisesti valitsemiaan kohteita. Muutama osallistuja intoutui myös hyödyntämään makuaistia tehtävässä. Tehtävä koettiin haasteellisemmaksi kuin valokuva, koska moni kuvasi hyönteisiä ja niiden uudelleen löytäminen oli vaikeaa. Osalla näytti herpaantuvan keskittymiskyky. Toiset jaksoivat hyvin ja näyttikin siltä, että he olivat tottuneet vastaaviin tehtäviin ja paneutuivat myös moniaistiseen tekemiseen. Osa ei innostunut tehtävästä yhtä paljon kuin valokuvatehtävästä. Tehtävään suhtauduttiin myös huumorilla ja leikillisesti. Tehtävään käytettiin aikaa noin 30 minuuttia.

Kuva 5. Tehtävän lomassa 2 osallistujaa päätyivät kimalaisen pelastusoperaatioon kulkuväylältä.

Kuva: Liisa Ahola, 2023

Moniaistisen tehtävän jälkeen kokoonnuimme jälleen yhteen ja kävimme pienen keskustelukierroksen siitä, mitä tarkkailtiin, mitä aisteja käytettiin sekä miltä tuntui tarkkailla eri aistein kohteita. Yleisesti aistitehtävä oli koettu hauskaksi, mutta muutama olisi mieluummin pysynyt samassa paikassa tekemässä tehtävää. Seuraavaksi pyysin täyttämään apukysymykset, joiden tarkoitus oli tukea toivorikkaamman tulevaisuuden tarinoiden kehittälyssä. Kysymykset liittyivät valokuvatehtävään ja aistitehtävään.

Apukysymyksiin sai vastata yksin tai parin kanssa. Olen merkinnyt vastaajat kirjaimin a-h, jotta vastauksia voidaan käsitellä nimettömästi. Valokuvatehtävässä osallistujat kuvasivat a) lähikuvia puista, b) käpyä (2 henkilöä), c) mustavalkoista perhosta, d) heinäsiirikkaa, e) jäkälää puun oksassa, f) heinäsiirikkoja g) heinäsiirikkoja ja h) telttaa, sudenkorentoa ja puita (3 henkilöä). Kuvatut asiat koettiin tärkeiksi seuraavista syistä: a) Puut ovat tärkeitä, b) ympäristöhuoli (2 henkilöä), c) Perhonen on hyödyllinen hyönteinen, koska linnut syövät perhosia, d) Vaatii pysähtymistä nähdäkseen kuvattu

kohde, normaalisti ei välttämättä huomaisi (heinäsirkkoja), e) Jäkälä kuvaa luonnon pienten yksityiskohtien kauneutta, f) Heinäsirkat olivat kuvaajan lempiötököitä. Ne toivat muistoja myös aiemmilta leireiltä, g) Heinäsirkat nähtiin mielenkiintoisina eläiminä, joita on hauska seurata, h) Ryhmävastaus oli pelkkä ei (3 henkilöä, yksi täytti kyselyn). Moniaistisesta tehtävästä kysymys oli mitä tarkkailtiin ja miltä tarkkailu tuntui. a) Tarkkaili ötököitä, b) käpyä (2 hlöä), c) Tarkkaili parin kanssa toukkaa, mikä tuntui erikoiselta. d) Tarkkaili heinäsirkan sirtystä. Sirtys oli rauhoittavaa. e) Tarkkaili jäkälää. f) Heinäsirkkojen tutkiminen oli koettu mielenkiintoisempaan, kun näistä huomasi muitakin piirteitä kuin se, miltä ne näyttävät. g) Tutki myös heinäsirkkoja, ja kohteen tarkkailu oli tuntunut hauskalta, mutta vaikealta, koska kohde yritti karata, h) Ryhmä koki, että tarkkailu oli kivaa (3 henkilöä). Tarkkailluista kohteista tiedettiin seuraavia asioita a) Madot ovat hassuja. b) Kävystä voi kasvaa puu ja oravat syövät käpyjä. c) Toukat liikkuvat katkonaisesti ja niillä ei ole jalkoja keskellä. d) Öö... Se on heinäsirkka, e) Jäkälä on eliökunnan edustaja. f) Sirkat ovat ötököitä, niitä on monia lajeja. Ne hyppivät vahvoilla takajaloilla. g) Heinäsirkat hyppivät vahvoilla takajaloillaan, ja lajin mukaan käyttävät siipiään. H) Teltaa, sudenkorentoja ja puita kuvannut ryhmä vastasi tietävänsä vähän kohteistaan. Tarkkailemiensa kohteiden huolehtimisesta osallistujat ajattelivat seuraavasti: a) neutraalisti, b) ei/ehkä, c) kyllä, D) kai?, e) Ajattelisin, että kyllä, sillä sitä esiintyy paljon sille ominaisissa ympäristöissä. F) Muuten joo, mutta niitä joskus syödään, g) Kyllä, paitsi niitä syödään. h) Joo (3 henkilöä).

Viimeisessä kysymyksessä suunnattiin jo ajatuksia toivorikkaamman tulevaisuuden ideointiin. ”Mitä asioita haluaisit muuttaa (kuvatun kohteen osalta/muutoin) ympäristöstäsi parempaan suuntaan (tai säilyttää) tulevaisuudessa? Mitkä olisivat mielestäsi hyviä toimintamuotoja? ”

- a) Puita ja emt.
- b) Oisi enemmän puita, jolloin enemmän käpyjä.
- c) Minusta ihmisen pitäisi antaa hyönteisten olla rauhassa ja esim. ei rikkoa sen pesää tai tappaa hyönteistä.
- d) Tällaiset alueet pitäisi säilyttää ennallaan, jotta esim. heinäsirkka saa pitää elinympäristönsä, eikä enää metsän hakkauksia.
- e) Pitäisi yrittää pitää metsistä huolta, mutta tietääkseni jäkälillä on hyvä tilanne.
- f) Jos ne osaisivat lentää pitkiä matkoja.
- g) Että ne eivät karkaisi. (kysymyksestä yliviivattu: ”ympäristössäsi parempaan suuntaan)
- H) En mitään. (3 henkilöä)

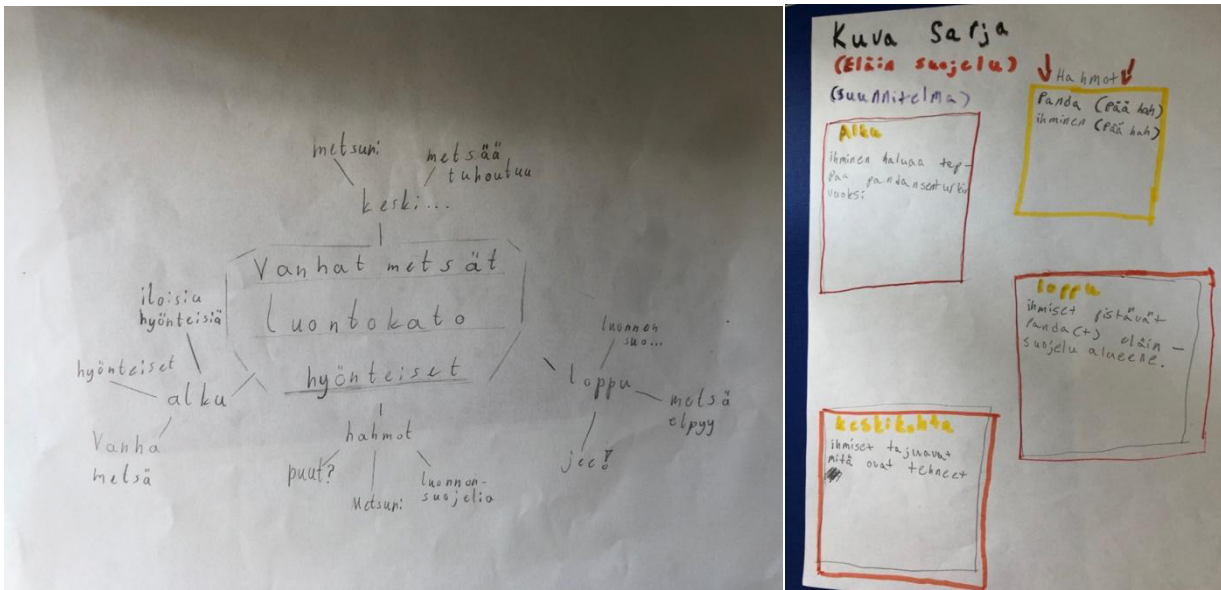
Esittelin mahdollisiksi lähtökohdiksi toivon näkymiselle empatiaa, toimintatapojen muutosta, hyväksi havaitun toiminnan jatkamista, evoluutiossa tapahtuvaa kehitystä ja lajien välisyyttä sekä arvostusta ja kunnioitusta ympäristössä olevaan laajemmin, kuin vain ihmisen näkökulmasta. Ehdotin keinoiksi huolenpitoa, leikkiä, kyseenalaistusta, uusien yhteyksien luomista ja asioiden tarkastelua eri näkökulmista.

Esittelin sanallisesti myös ”*To teach a bird to fly*”, Minna Rainion & Mark Robertsin teoksen. Kerroin videon kertovan tulevaisuuden tapahtumista, jossa linnut oli pelastettu sukupuutolta kertojan isoäidin suojelutyön avulla. Toisena sanallisena esimerkkinä esittelin ajatuksen, että kyky kommunikoida erilajisten välillä voisi kehittyä. Muita esimerkkejä en esitellyt, koska osa osallistujista näyttivät hieman väsyneiltä. Tehtävänä oli tehdä suunnitelma toivorikkaampi tulevaisuus -tarinastaan. Ohjasin tekemään luonnoksen kuvakäsikirjoituksena, miellekarttana tai itselle mieluisalla ideointitavalla. Ohjasin samoin kuin esitutkimuksen työpajassa ohjasimme toisten opetusharjoittelijoiden kanssa draamalliseen tarinankerrontaan. Osa päätyi tekemään varsinaisen tehtävän yksilötyönä. Ensimmäisen päivän päätteeksi näytti, että osallistujat olivat miltei valmiita tehtävän kanssa, joten pohdin ettei seuraavana päivänä menisi työpajaan varattua aikaa. Luontoliiton leirivastaavat miettivät lisäohjelmaa varmuudeksi seuraavalle päivälle. Lepo oli tehnyt kuitenkin hyvää osallistujille ja hekin, joilla näytti keskittyminen ja tehtävän toteutusinto loppuneen ensimmäisenä päivänä jaksoivat uudella innolla. He, jotka saivat tehtävän valmiiksi ensimmäisenä päivänä, jatkoivat leirin muita puuhia. Toisena päivänä aikaa tekemiseen oli 2 tuntia 30 minuuttia ja se piti sisällään loppukeskustelun ja palautekyselyn täyttämisen.

Työpajan luonnokset: Sain luonnoksia yhteensä kuusi kappaletta osallistujilta. Yksi ryhmästä osallistui vain valokuvatehtävään ja toteutukseen työpajatehtävässä. Osa halusi tehdä oman version työpajatehtävästä, koska asiat kiinnostivat heitä eri kulmasta katsottuna.

1. Eläinsuojeluun liittyvä suunnitelma oli toteutettu kuvakäsikirjoituksena. Kuvakäsikirjoitukseen oli piirretty eläinten nykytilanne, muutos ja toiveikkaampi tulevaisuus. 2. Eläinsuojeluteemainen tarina oli myös suunniteltu 3 kuvan sarjana.

Kuva 6. Kahden työpajaan osallistuneen suunnitelmat.

Kuva: Liisa Ahola, 2023

Metsien suojeluun liittyvä suunnitelmia oli myös 2. Ensimmäisessä keskityttiin vanhojen metsien suojeluun. Tämä suunnitelma oli tehty miellekarttana, jonka keskelle oli kirjoitettu teemoiksi “vanhat metsät”, “luontokato” ja “hyönteiset”. Tarinaa oli rakennettu kirjoittamalla alku, keskikohta ja loppu. Alkuun on kirjoitettu “iloiset hyönteiset” ja “vanha metsä”. Keskikohtaan “ihmisen toiminnasta tuhottu metsä” sekä loppuun “luonnonsuojelun myötä elpyvä metsä”. Toiseen metsätarinan suunnitelmaan oli kirjattu ruutuihin vain alku, keskikohta ja loppu. Tarina syntyi tehdessä (Kuva luonnoksesta ylempänä).

Samantyyppisiä tarinoita syntyi eläinsuojeluteemasta ja luonnonsuojelusta 1) Eläinsuojelu: hahmoina ovat ihminen ja panda. Alussa ihminen haluaa tappaa pandoja sen turkin vuoksi. Keskikohdassa ihmiset tajuavat, mitä ovat tehneet. Loppuratkaisussa ihmiset pistävät pandat luonnonsuojelualueelle. 2) Kuvasarja (sarjakuva). Teemana on puiden katoaminen ja luonnonsuojelu. Alussa puita kaadetaan. Keskivaiheessa ongelmaa yritetään ratkaista ja loppuratkaisuna on suojeltu metsä. Yhdessä suunnitelmassa oli lähtökohtana huumori: ihminen, joka oli surullinen ennen kuin löysi kommunikaation sienten kanssa.

Varsinaisessa tehtävässä oli tarkoitus suunnitella ja toteuttaa animaatio tai valokuvasarja toivorikkaammat tulevaisuudet -teemalla. Ehdotin työpajaan osallistuneille, että he käyttäisivät

lähtökohtana hyödyksi aiemmissa tehtävissä syntyneitä ajatuksia. Ohjeistin suunnittelemaan tarinan tai kokemuksellisen tilanteen valitusta aiheesta, jossa näkyy toivoa.

Varsinaisessa tehtävässä toteutettiin kaksi tarinaa metsän suojelusta, kaksi tarinaa eläinsuojelusta, yksi tarina syvänmeren hakkuista ja yksi tarina yksinäisyydestä, humoristisesti. Viisi tarinaa oli luonnonsuojelullisista lähtökohdista. Kaikissa tarinoissa käytettiin myös sanallista ilmaisua. Vanhan metsän ja tuotantoeläinten suojelu oli toteutettu animaatioina. Pandojen suojelu ja suojellun metsän löytymisen tarinat oli toteutettu valokuvina, missä oli puhekuplia. Yksinäisyyteen perustuva tarina toteutettiin sarjakuvana. Nauhoitin loppukeskustelun, jossa kyselin ryhmittäin, mitä he olivat tehneet ja minkälainen tarina on. Lopuksi kysyin vielä kehitysehdotuksia.

Kuva 7. Pätkä yhden osallistujan toivorikkaammasta metsätarinasta.

Kuvat: Työpajaan osallistunut, 2023

4.4 Bengtsårin aineiston reflektointi

Luontoliiton leirillä pitämäni työpajan tavoitteeksi muodostui hyvien luontokokemusten mahdollistaminen ja itselle tärkeiden teemojen löytyminen ympäristöstä sekä nuorten toivon näkemyksistä toteutetut visuaaliset tarinat. Työpajassa tutkailtiin ensin henkilökohtaista kiinnostusta luontoympäristöstä. Moniaistinen tehtävä toteutettiin parin kanssa, jonka ideana oli saada uusia näkökulmia ympäristöön muutoin kuin näköaistin kautta. Varsinaisessa tehtävässä hyödynnettiin tarinallisuutta ja tukena toivorikkaampien tulevaisuuksien näkemiseen sai ehdotuksia nykyaikaisen toimintatavoista kuten empatian-, ympäristön arvostuksen- tai lajien välisyyden kautta teemaa lähestyminen. Ensimmäinen pohdittiin apukysymyksen kautta mikä koetaan merkitykselliseksi ja miten voisi parantaa ympäristön tilannetta. Toivon keinoiksi löytyi tarinat luonnon- ja eläinsuojelusta, toiminta ja leikkilinen performatiivinen kokeminen sekä humoristinen lähestyminen monilajisesta kohtaamisesta.

Huomasin myös, että täysin vapaa ryhmiin jakautuminen ei ollut toimivin ratkaisu, koska osa hajaantui tekemään yksin varsinaista tehtävää. Toisaalta syntyi myös isompi ryhmä, joille muotoutui hauskoja hetkiä. Ryhmätehtävät vaativat selkeästi enemmän ohjausta jo ryhmiin jakautumisesta alkaen varsinkin, kun toisilleen tuntematon ryhmä kyseessä. Granön ja kollegoiden mukaan tilannesidonnaiseen oppimiseen sitoutuu myös paikkakokemus, mikä koostuu yhteisöstä, kulttuurista, aiemmista tapahtumista ja sosiaaliseen todellisuuteen missä kulloinkin eletään (Granö ym., 2018 s. 8).

Valokuvatehtävässä piti valita paikkaan sitoutuva kiinnostuksen kohde. Kuvatut asiat olivat melko pieniä hyönteisiä, käpy ja jäkälä puun oksalla. Granön ja kollegoiden (2018) mukaan taiteen tapoja luoda merkityksiä on esimerkiksi liike, ääni, kuva ja tilanteet. Niitä voidaan synnyttää materiaalin, ympäristön elementtien ja eliöiden kanssa tietäen, jolloin yhteistyö tapahtuu tilanteissa, muodostaen erilaisia suhteita ja merkitykset syntyvät prosessinomaisesti. (Granö ym., 2018, s. 8.) Osallistujat menivät lähelle kuvattavaa kohdetta. Osalle kokemus oli esteettistä, huomattiin asioita, mitä ei muuten huomaisi. Vastauksia tuli myös ympäristön merkittävyydestä ja säilyttämisen tärkeyden kokemuksista. Aistitehtävässä heräsi muistoja ja tutustuttiin ympäristöön leikin kautta. Luonnosta kuvatut asiat nähtiin merkitykselliseksi koska ne ovat itsenään tärkeitä, ympäristöhuolen ja luonnon kiertokulun vuoksi. Kuvattavista asioista nousi muistoja ja niistä nautittiin visuaalisuuden kautta. Tiedollisesti nostettiin esiin omaa kokemusta, faktatietoa, koulusta opittua ja havaintoja ympäristöstä. Viimeisenä apukysymyksenä oli toivorikkaampi tulevaisuus -tehtävään suuntaava kysymys: miten säilyttää tai kehittää tulevaisuuteen tarkkailun kohteen tai muun kohteen osalta ympäristöäsi. Melko

vahvasti esiin nousi metsänsuojelu ja muutama vastaus hyönteisiin liittyen esimerkiksi, ettei hyönteisten elinympäristöä saisi tuhota. Muutama vastasi leikillisemmin. Yksi vastaus oli evoluutiollinen toive, että heinäsiirakat oppisivat lentämään pidempiä matkoja. Luonnoksia yhdessä katsoessa keskustellessa osa osasi vastata kysymykseen, mistä oma aihe oli lähtöisin. Esimerkiksi tarina pandan suojelualueen rakentamisesta pohjautui koulussa tehtyyn projektiin.

Tarinoissa toistui useasti samankaltainen kaava. Ihminen tuhoaa, mutta jotkut ihmiset saavat aikaan muutoksen parempaan. Esimerkiksi pandojen suojelutarinassa oli ihmisiä, jotka tappoivat pandoja turkkien vuoksi, kunnes toiset ihmiset saivat aikaiseksi oikeusteitse pandojen suojeluohjelman. Vanhan metsän palauttamisen tarinassa saatiin myös apuun ihmisiä, jotka halusivat palauttaa metsän luonnontilaan. Tekijällä oli tietoa, kuinka kauan metsän palautumiseen menee. Yksi tarina oli eläinsuojeluteemainen. Myös tässä tarinassa ensiksi toiset ihmiset tuhosivat ja toiset saivat aikaan suojeluohjelman. Muutamassa tarinassa aihetta lähestyttiin toisin. Esimerkiksi valokuvatarina syvänmeren kaivuiden vastustamisesta, jossa tekijät esiintyivät itse hahmoina ja toinen humoristinen sarjakuva ihmisen ja sienien yhteydestä.

Toivorikkaammat tulevaisuudet -tarinoissa havaitsin, että Bengtsårin saari ja lämmittelytehtävät vaikuttivat toteutukseen usealla tekijällä. Poikkeuksena kaksi eläinsuojeluteemaista toteutusta. Toinen metsänsuojelullinen tema koski myös yleisluonteisesti metsää, mutta tekijä tarkkaili puita jo aiemmissa tehtävissä. Toinen metsää arvostava työ sijoittui nimenomaan Bengtsåriin ja yksinäisyyttä koskeva työ oli sijoitettu yleisesti saareen. Useassa tarinassa toistui seuraava: Lähtökohtaisesti asiat olivat hyvin, sitten ihmiset tuhosivat ympäristössä olevaa ja lopulta oli ihmisiä, jotka ymmärsivät kohteen suojelun merkityksen. Ratkaisuja oli suojelualueiden perustaminen ja oikeustaistelut.

Osallistujilta kysyttiin palautekyselyssä, olivatko ohjeet riittävän selkeitä. Vastaukset jakaantuivat seuraavalla tavalla: Kyllä (3), osittain (7), olisi voineet olla selkeämpiä (1). 10 henkilöä yhdestätoista oli osallistunut aiemminkin kuvataidetyöpajaan. Ajan koettiin riittäneen melko hyvin tehtävien toteutukseen: Kyllä (8), Pääosin (3), Olisi voinut olla enemmän aikaa (0). Apukysymykset koettiin myös melko hyödylliseksi: Kyllä (5), pääosin (3), Olisi voinut olla enemmän (1), toisenlaisia (0). Yksi vastasi: En tiedä mitä ne on, Toinen: Ei hyötyä, vei turhaa aikaa. Oma onnistumista arvioitiin seuraavasti: (7) koki onnistuneensa työpajassa, (4) koki onnistuneensa jotenkin. Seuraavista asioista pidettiin työpajassa: Kuvaamisesta (5), kaikesta (2), Stopmotion-animaatiosta ja välineenä muovailuvahasta (2) Sirkoista (1). Kehitysehdotuksia työpajaan: En tiedä (3), Ei mitään/ Ei tarvi, kun oli kivaa (6) Tykkään kaikesta (1), Suoraan tehtävään (1)

Luontoliiton leirillä toteutettujen lämmittelytehtävien tarkoituksena oli tukea teemaan lähestymistä ja tuoda hyviä luontokokemuksia. Osa osallistujista koki, että olisi ollut parempi mennä suoraan ”Toivorikkaammat tulevaisuudet” -tehtävään, jotta sen toteuttamiseen olisi jäänyt enemmän aikaa. Pääosin kaikki tehtävät koettiin mieluisaksi ja ne tukivat hyvän luontokokemuksen saavuttamista. Koska en pystynyt esittelemään kunnolla nykyaiteilijoiden teoksia, pelkkinä sanallisuuksina ne jäivät irrallisiksi. Jäin myös pohtimaan olisiko teemaan päässyt syvemmälle, jos olisi suunnittelut työpajan muun leiriohjelman ympärille. Luontoliiton leireillä tehdään esimerkiksi hyönteisten tunnistustehtäviä tai keskitytään suojelun kohteena olevaan lehtoon tai mereen. Granön ja kollegoiden mukaan osana dialogia voidaan nähdä myös ympäristö. Tilannesidonnaisen pedagogiikan luonteen huomioon ottaen ei tutkijalla voi olla jokaiseen muuttuvaan tilanteeseen tarkkaa ohjeistusta. (Granö ym., 2018, s. 11.)

4.5. Kuvataidekoulu Rovaniemi

Kuvataidekoulu on itselleni tuttu ympäristö ja valmistautumiseni työpajaan oli näin ollen helpompaa, kuin Luontoliiton leirille. Lisäksi alustus työpajaan oli valmis jo aiempiin työpajoihin tehdyn suunnittelutyön takia. Osallistujia oli myös vähemmän kuvataidekoulun työpajassa. Pro gradu -tutkielmani nimi tuli erään nuoren sanoista, joka mainosti kavereilleen työpajaa: ”Voi tehdä mitä vain, kunhan muistaa teeman.” Tuosta kommentista hahmotin koko tutkielmani idean, jossa tärkeimpänä tavoitteena oli saada nuorten omia ajatuksia esiin. Teemaan pyrittiin pääsemään nykyaide-esimerkein, joita tarkensin vielä kuvataidekoulun kontekstiin sopivaksi. Keräsin lisää taideesimerkkejä myös pohjoisessa toimivilta tekijöiltä. Nykyteoksia esittelin kahdessa ensimmäisessä työpajassa: Ensimmäisessä tulevaisuuden näkymiä tutkailevia teoksia ja toisessa ensimmäisellä kerralla oppilaiden ideoiden pohjalta kummunneita teoksia taiteilijoiden rooleista. Suunnittelin seuraavaa kertaa aina edellisen työpajan huomioiden mukaan. Rovaniemen kuvataidekoulun työpajassa oma roolini siirtyi enemmän ohjaajasta kohti opettajuutta. Työssäni hyödynnän usein myös kuvataiteilijana oppimiani menetelmiä, lähinnä ideoinnissa ja suunnittelussa. Kuvataidekasvattajana tein perustyön, minkä tekisin mennessäni itselle uuteenkin kontekstiin toimimaan. Vaikka työpaja pidettiin omalla työpaikallani, luin uudestaan opetussuunnitelman ja pohdin, miten sovitan työpajan, tutkielman ja opetukselliset tavoitteet yhteen. Ensimmäisen työpajan

erittäin tarkan suunnitelman sijaan toisessa työpajassa päädyin antamaan tilaa intuitiolle ja keskustelun kautta syntyville ideoille viedä toimintaa eteenpäin. Hyvän luontokokemuksen tavoite siirtyi enemmän omien ajatusten sanallistamiseen ja tavoitteeseen tukea oppilaita ilmaisemaan omia ajatuksiaan sekä pohtimaan, miten oma ajattelu toimii esimerkiksi ideoidessa.

Tuttujen oppilaiden kanssa joudun huomiomaan erityisesti tutkielman aineistoa kerätessä, että säilytän oman ilmaisuni neutraaliuden. Pyyry korostaa valtasuhteiden tiedostamisen tärkeyttä tutkimusta tehdessä (Pyyry, 2012, s. 36). Olen toiminut kuvataidekoululla tuntiopettajana, opettaen perusopetuksen ryhmiä ja median perusopetuksen työpajoja ja median syventäviä oppilaita vuosina 2022–2024 ja työni jatkuvat edelleen graduani kirjoittaessa. Työpaja, jonka järjestin kuvataidekoululla, oli suunnattu kaikille syventävien pajojen ja työpajojen oppilaille lisäopintoina, joita heidän on hyvä ottaa vuosien varrella etenkin, jos tekevät lopputyön.

Rovaniemen kuvataidekoulu antaa laajaa taiteen perusopetusta. Opetuksessa painottuu pohjoinen ympäristö ja kestävän kehityksen ajattelu sekä mediapainotteinen opetus. Rovaniemen kuvataidekoulun (2021) opetussuunnitelmassa syventävien opintojen tavoitteena on hyödyntää taiteen keinoja pohdittaessa ihmisenä olemista osana luontoa ja kulttuuria. Lähestymistapoina ovat henkilökohtainen ja yhteisöllisyys sekä merkityksellistäminen kulttuurisesti purkaen ja välittäen kulttuurista tietoa. Kuvan kieli on tärkeä. Sitä tutkitaan visuaalisen havainnon kautta ja havainnosta syntyviä ajatuksia sanallistaen. Eri välineitä pääsee kokeilemaan opintojen varrella. Näistä olisikin tarkoitus löytää oppilaalle itselle toimivia menetelmiä. Pyrkimyksenä on myös hyödyntää oppilaiden omia kuvakulttuureja, toimintatapoja, havaintoja, kokemuksia ja sisältöjä sekä niiden merkityksiä. Opetuksessa on myös merkityksellistä tutustua esimerkiksi nykytaiteen toimintamalleihin sekä taiteen yhteiskunnalliseen merkitykseen. Tavoitteena on käsitellä myös ajankohtaisia teemoja ja ilmiöitä pohjoinen näkökulma huomioiden. (Rovaniemen kuvataidekoulun, opetussuunnitelma, 2021.) Kuvataiteen syventävissä opinnoissa on tarkoituksena syventää oppilaan ajattelun ja ilmaisun taitoja sekä kannustaa oppilaita osallistumaan ja vaikuttamaan niin omassa ympäristössään kuin yhteiskunnassakin. Oppilaat pääsevät kehittämään omia työtapojaan omien kiinnostuksiensa mukaan. (Rovaniemi, n.d.)

Rovaniemen kuvataidekoulu on ollut aktiivisesti mukana kuvataidekoulujen hankkeissa ja projekteissa, joissa on sivuttu toisenlaisten maailmojen kuvittelua, ekologista kestävyyttä ja taiteen keinoja toimijuuden lisäämiseksi. Esimerkiksi kuvataidekoulu oli mukana vuosina 2019–2021 Pienet tekijät -hankkeessa, jossa oli tarkoituksena moniaistisemmän ajattelun sekä toimijuuden kokemuksen

lisääminen yhteiskunnallisena vaikuttajana ja ekologis-eettisen ajattelun avaaminen laajemmaksi luonnon- ja humanististen tieteiden tukemana. (Hyvinkää. n.d.)

4.5 Kuvataidekoulun työpajojen kulku

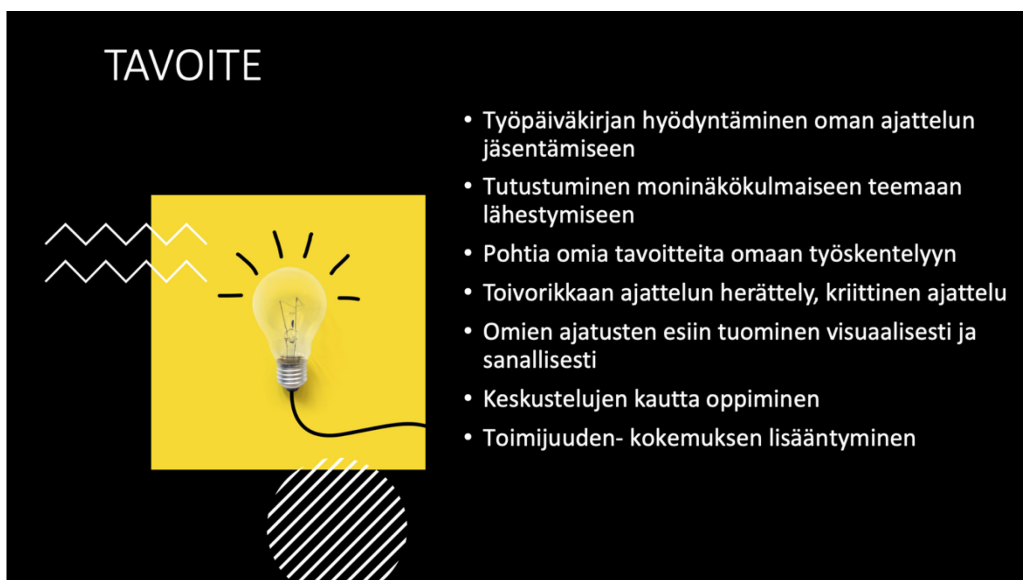
Ensimmäinen työpaja kerta, 6.10.

Toivorikkaammat tulevaisuudet -teemaan tutustuminen.

2 osallistujaa

Ideointi

Kuva 8. Dia kuvataidekoululla toteutetun työpajan tavoitteista.

Kuva: Liisa Ahola, 2023

Yhtenä oppimistavoitteena työpajassa oli lisätä taitoja, miten tehdä työpäiväkirjaa ja jäsentää omaa ajatteluaan sekä tuoda sitä esiin visuaalisesti ja sanallisesti prosessin eri vaiheissa. Tärkeää oli kuitenkin, että osallistujat löytäisivät itselleen hyvän tavan toteuttaa työpäiväkirjaa ilman liian tarkkoja määritelmiä. Tarjosin ehdotuksia, miten erilaisin näkökulmin voi lähestyä toivorikkaamman tulevaisuuden teemaa. Lyhyessä työpajassa aika meni pääosin ideointiin, joten toteutuksessa riitti, että vasta hahmotteli omaa näkökulmaa positiivisiin tulevaisuuksiin. Tärkeänä tavoitteena työpajassa ja tutkielmassani on toivorikkaan ajattelun herättely teemallisen työskentelyn kautta nuorten näkökulmasta. Näkökulmaa pyydettiin pohtimaan ihmisten välisen reiluuden tai ekosysteemin

kestävyyden kautta. Työpajalaiset saivat valita haluavatko he työskennellä yhdessä vai yksin. Kerroin osallistujille myös omasta opetuksellisesta ja tutkimukseen liittyvästä tavoitteestani opettaa suunnittelua ja oman ajattelun sanallistamista. Ensimmäisellä kerralla esittelin työpajan tavoitteet. Lisäksi kävimme läpi kuvataiteilijoita, jotka ovat tehneet tulevaisuuden näkymistä teoksia, kuten Tuula Närhisen eläinkamerat.

Kuva 9. Työpajatehtävän ohjauksen tukena toimi seuraavat kysymykset:

Oma näkökulma

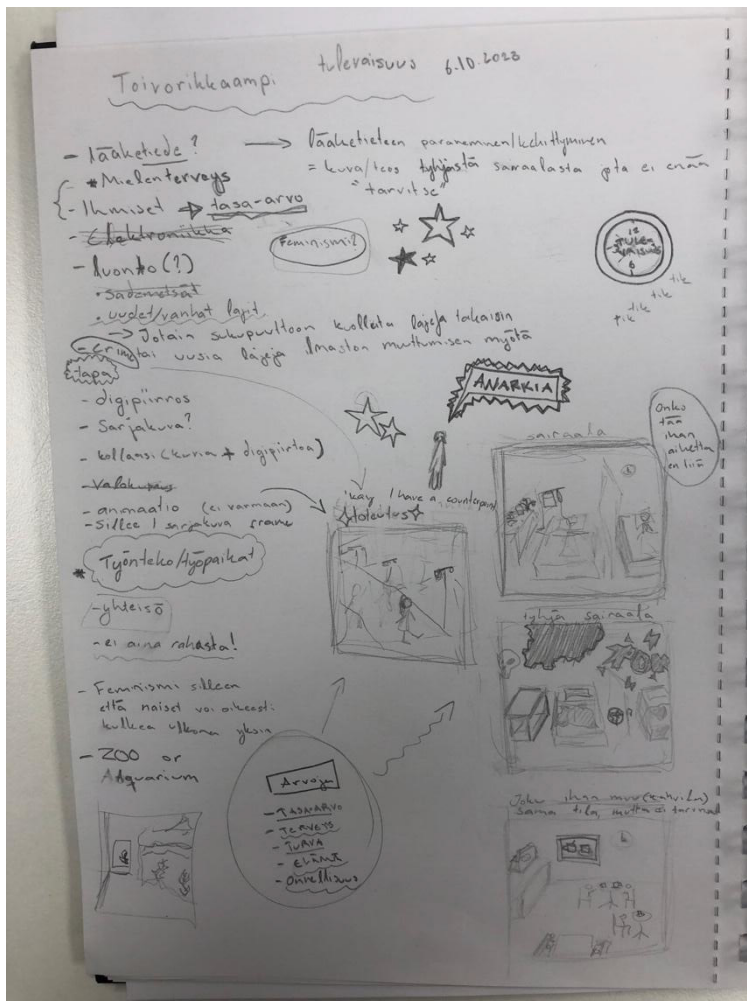
- Koetko tärkeäksi ihmisten välisen reiluuden vai huolestuttaako ekosysteemin kestävyys?
- Entä millaisia tulevaisuuden keinoja voit kuvitella inhimillisen ja ei-inhimillisten väliseen kommunikointiin?
- Mitä asioita haluaisit muuttaa ympäristöstäsi parempaan suuntaan tulevaisuudessa?
- Voit kuvata kännykällä/ piirtää tai kirjoittaa ideoita ylös
- Millainen olisi oma utopias?

Kuva: Liisa Ahola, 2023

Oman idean kehittämiseksi ehdotin lähtökohdiksi empatian, toimintatapojen muutoksen tai hyvien käytänteiden jatkamista, lajien välisen toiminnan lisäämistä arvostaen ja kunnioittaen ympäristössä olevaa muutoinkin kuin vain ihmisen näkökulmasta. Keinoiksi ehdotin huolenpitoa, leikkiä, kyseenalaistamista ja uusista näkökulmista asioiden tarkastelua.

Osallistujat saivat ideoida vapaasti luonnostellen kolmekymmentä minuuttia, jonka jälkeen kyselin edistymistä ja ehdotin jatkoajatuksia suunnitteluun. Keskustelu kesti noin viisitoista minuuttia. Keskustelussa kertosin ehdottamani lähestymistavat ja pyysin osallistujia kertomaan ensin yhden itselle tulleen idean. Osallistujilla kehittyi ideoita esimerkiksi luonnon voimasta, kuten: Uusien puiden kasvamiin vanhojen tilalle. Lisäksi ideoita tuli muun muassa lääketieteen kehittämisestä. Ehdotin ideointiin jatkona, että osallistujat kirjoittaisivat kaksikymmentä minuuttia ajatuksia teemasta. Toinen paikalla olleista osallistujista kertoi käyttäneensä tapaa luovassa kirjoittamisessa.

Kuva 10. Ideointi esimerkki työpäiväkirjassa osallistujalta.

Kuva: Työpaja osallistujan luonnoskirjasta, 2023

Kävimme vielä tunnin lopussa läpi laajemmin ensimmäisen kerran ideat. Omia ideoita sanallistettiin seuraavasti: Lääketieteen kehittämisidea suunniteltiin toteutettavan kolmen kuvan sarjakuvana. Ensimmäinen idea oli animaatio. Osallistuja päätyi lopulta kolmen kuvan sarjakuvaan, koska yhdellä kuvalla ei saa esitetyksi asioita ja animaation toteutukseen ei olisi ollut riittävästi aikaa. Muita ideoita osallistujalla oli akvaario, eläintarha sekä tasa-arvo ja feminismi. Luonnonvoima-teemaa pohtinut osallistuja mietti teemaa ihmisyyden kautta: ”Jos ihmiset eivät tuntisi vihaa, antaisivatko he anteeksi, jos ei olisi tunteita?” ”Jos rahaa ei olisi, miten toimittaisiin, ostettaisiinko mitään?” ”Jos ihmiset menisivät ajassa eteenpäin, paranisivatko asiat?” ja ”Onko tulevaisuudessa reiluutta ja tasa-arvoa?” Osallistuja suunnitteli toteuttavansa idean valokuvaten, kuvakollaasina. Kysyin tarkentavan kysymyksen, että miksi valokuvaus ja näetkö idean mielessäsi visuaalisesti? Hän pohti ideoivansa

enemmän kokonaisuuksien kautta kuin keskittyen yksityiskohtiin ja sanoi näkevänsä idean mielessään visuaalisesti. Sarjakuvaa suunnitteleva osallistuja pohti taas, että hänellä ei ole selkeää visuaalista kuvaa, vaan idea kehittyy prosessissa. Sarjakuvaa pohtinut myös kommentoi luonnonvoimaa-idean saaneen työprosessia, että oli kiinnostavaa kuulla kuinka eri tavoin toinen lähti miettimään teemaa, ehkä jopa filosofisestakin näkökulmasta.

Nykytaidekasvatus tavoitteena on, että teemoja lähestytään oppilaiden omasta elämysmaailmasta. Hiltusen mukaan osallistumista voi määritellä toiminnallisuudella, kun osallisuus on jo identiteettiin sidottu kokemus kuulumisesta yhteisöön ja kyvystä mahdollisuuteen vaikuttaa asioihin yhteiskunnassa (Hiltunen, 2018, s. 87). Venäläisen (2018, s. 114) mukaan oppiminen pohjautuu aina aiempiin kokemuksiin ja tietoon.

Tavoitteenani tässä työpajassa oli luottaa kuvataiteilijana oppimaani tapaan toimia intuitiivisesti ja tarjota ideoita, mitä kumpusi osallistujien kullakin kerralla saaduista ideoista. Esimerkiksi luonnonvoimaa pohtineen idean sanallistamisesta assosioitui runollinen ilmaisu ja päädyin esittelemään taiteilijan roolien kautta myös musiikin ja sarjakuvan tekijöitä. Päätin lisätä myös pohjoisen tekijöitä taiteilijoiden roolien esittelyyn, koska kuvataidekoulussa osana on perehtyä Pohjoisen ominaispiirteisiin.

Kuva 11. Työpaja osallistujan luonnoskuva ”Luonnonvoima” -ajatukseen.

Kuva: Työpajaan osallistuja, 2023

Toinen työpaja kerta, 13.10.

Taiteilijoiden roolit

Osallistujia 3

Toteutustavan valinta ja toteutuksen aloitus

Kertasin aluksi edellisen kerran teeman esittelyt lyhyesti, jonka jälkeen esittelin erilaisia taiteilijan toimijuuden rooleja. Ensimmäisenä esimerkkinä näytin muutamia musiikkivideoita yhtenä Viitasen Piian, meidän jälkeemme on hiljaisuus. Ehdotin ideointiin, että teoksissa voi myös käyttää sanoja, ääntä ja tekstiä. Pohjoisen tekijöistä esittelin Simi ja Johanna Ruotsalaisen “What they say” -teoksen, jossa he tarkastelevat Jäämeren radan vaikutuksia alueella asuville. He käyttivät myös sanoja, joilla ovat liittäneet yhteen teemoja siitä mitä tarkoittaisi, jos jäämerelle rakennettaisiin rata, pohtien mihin kaikkeen se vaikuttaisi.

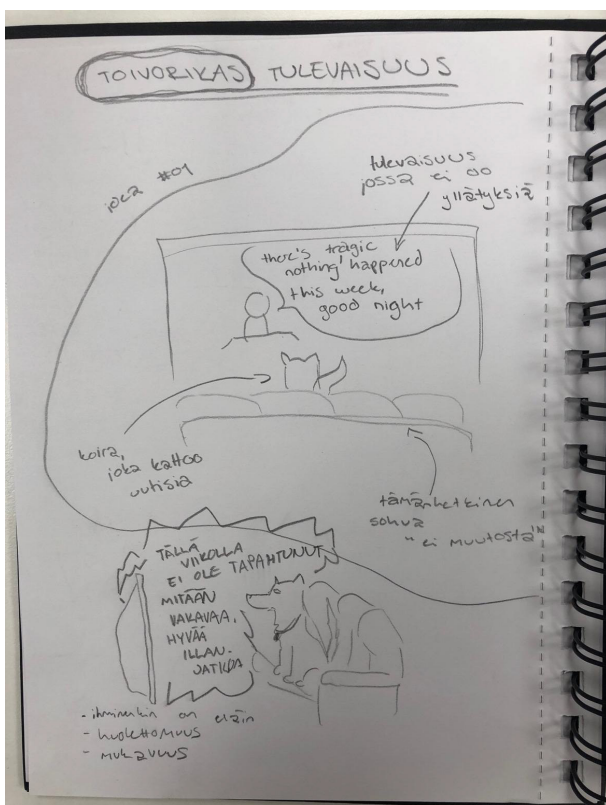
Keskeistä työpajassa oli löytää itselle tärkeä näkökulma ja että esittelemäni nykytaiteilijoiden teoksien oli tarkoitus toimia ainoastaan inspiraationa osallistujien ideointiin. Annoin myös ohjeeksi, että lopputulos voi olla vapaavalintaisesti valokuva, kollaasi, sarjakuva, animaatio tai muu

digitaalinen muoto. Median syventävissä opinnoissa olevat ovat jo tottuneet teemalliseen työskentelyyn ja heillä on ollut vapautta valita toteutukseen tekniikka. Kannustin osallistujia myös kommentoimaan toisten ideoita. Kerroin, että ei tarvitse kertoa ajatuksiaan, jos ei niin halua. Alustuksen jälkeen kävimme vielä pienen kyselykierroksen siitä, mitä osallistujat ajattelivat teemasta. Keskustelun aloitin kysymällä, kumpi on osallistujille tärkeämpi: ihmisten välinen oikeudenmukaisuus vai ekologinen kestävyys. Kaikki osallistujat kokivat, että ihmisten välinen reiluus vaikuttaa myös ekologiseen kestävyyteen.

”Jos vertailee noita molempia asioita, niin molemmat on silleen tosi tärkeitä ja sellaisia, että ne täydentävät toisiaan. Jos on pakko valita, niin ihmiset tulee toimeen keskenään.”

”Silleen ihmisten välinen kanssakäyminen. Jos ihmiset ei tuu toimeen tulee sotia ja ne tuhoavat luontoa.”

Kuva 12. Luonnos ”Hyvistä uutisista” työpajaan osallistuneelta.

Kuva: Työpaja osallistujan luonnoskirjasta, 2023

Kuvaus: ”Hyvistä uutisista”: ”Tää on se ensimmäinen ja ainoa idea minkä sain. Ajattelin tän toteuttaa piirtäen, kun se on helpoin niin. Tässä on sellainen sohva, jonka edessä on televisio ja sohvalla istuu koira. Siellä televisiossa menee uutiset, joissa sanotaan, että tällä viikolla ei ole tapahtunut mitään

vakavaa, että hyvää illan jatkoa. Ja ajattelin, että toivorikkaamassa tulevaisuudessa olisi sillai niinku huoletonta ja niinku uutisissa ei olisi mitään huonoa kertoa. Ja toi koira, mikä katsoo niitä uutisia kuvastaa, sitä että me ihmisetkin ollaan vain eläimiä. Vaikka meillä on tosi iso vaikutus tähän maapalloon niin muistettaisiin, että emme me hallitse koko universumia”.

Kuvaus ”Eläintarhojen eettisyydestä”: ”Teen kolmen kuvan kuvasarjan. Mä nyt ajattelin, että sellainen eläintarha, jossa on eläimiä. Toisessa kuvassa olisi sellainen eläintarha, mikä olisi tyhjänä käyttämättömänä ja kolmannessa kuvassa se olisi uudelleen otettu käyttöön, että sinne olisi rakennettu, jotakin muuta symbolisesti”.

Työn tekemiselle jäi aikaa yksi tunti ja 20 minuuttia. Lopuksi kävimme vielä kerran läpi missä vaiheessa osallistujat olivat. Hyvien uutisten tekijä lähti suunnittelemaan digipiirrostaan kevyin ääriviivoin, josta aikoi jatkaa vahvemmin linjoin ja lopuksi värittää kuvan. Eläintarha-sarjakuvantekijä kertoi tekevänsä ensin värisommitelmia, josta lähtee vasta piirtämään. Valokuvasarjaa suunnitellut kirjoitti ajatuksiaan ylös. Hän kertoi yleensä lähtevänsä heti tekemään. Hän koki kuitenkin luonnostelun olleen hyvä asia.

Viimeiseen pajaan päätin antaa täyden työskentelyrauhan ilman esimerkkejä.

Kolmas työpaja kerta, 27.10.

Työskentely

Osallistujia 2

Kolmannella kerralla keskityttiin pääosin toivorikkaampien teoksen toteutukseen. Keskustelimme lopuksi työpajassa syntyneistä ajatuksista.

Hyvien uutisten suunnittelija pohti, että maailmanrauha olisi keino millä tässä ajassa loppuisi suurimmat tragediat. Hän pohti, että jos ihmiset oppisivat hyväksymään toiset ihmiset ja muut eliöt ilman, että yrittäisivät karsia toisia pois, pyrkimättä olemaan muiden yläpuolella.

Kuva 13. valmis digipiirros teoksesta ”Hyvät uutiset”.

Digipiirros: Työpaja osallistuja, 2023

Pohdinnoissaan ”Hyvien uutisten” -suunnittelija pohti, että huolettomaan tilaan pääseminen vaatisi kasvatuksessa tapahtuvaa kaikenlaisten ihmisten hyväksyntää ja suvaitsevaisuutta. Hän ajatteli, että tietouden tuomien auttaisi edistämään haasteellista asiaa. Osallistuja myös mietti, että ehdottamistani nykytaiteessa esitetyistä ajatuksista ainakin empatia, toiminnan muuttaminen, muiden olevien kunnioitus ja arvostus sekä lajienvälinen tasapaino olisi tärkeää.

Kuva 14. Osa digitaalisesta sarjakuvasta teemalla eläintarhojen eettisyys.

Digipiirros: Työpaja osallistuja, 2023

Eläintarhojen eettisyyttä pohtinut halusi kuvitella eläintarhat tarpeettomaksi niin, että eläimet pääsisivät vapaaksi omiin eläinympäristöihinsä ja eläintarhoja hyödynnettäisiin muuhun. Hän pohti, että tavoitteeseen päästään sillä, että ihmiset haluavat oikeasti ratkaista asian. Nykytaiteen toivorikkaampien tulevaisuuksien näkemisen keinoja osallistuja näki olevan luonnosta huolehtiminen ja toimintatapojen muuttaminen. Hän myös huomioi eläintarhojen taloudellisen puolen ja pohti, että vaatisi korvaavaa taloudellista toimintaa, jos eläintarhat lopetettaisiin.

Keskustelua syntyi siitä, mitä nykytaiteen toimintamalleja hyödynnettiin. Eläintarhan tarpeettomaksi suunnitellut ehdotti hyvien uutisten tekijälle, että hän näkisi hyvien uutisten utopian syntyvän, jos aggressiivisuus häviäisi ihmisestä, jolloin häviäisivät myös väkivallan teot. Oman lähestymisen hän näki lähtevän empatiasta ja luonnosta huolehtimisesta.

Lopuksi vielä kysyin, hyötyivätkö osallistujat ideoinnissa siitä, että esittelin nykytaiteilijoita. Oliko teema sellainen, että siihen oli helppo keksiä idea. ”Hyvien uutisten” -suunnittelija pohti, että häntä auttoi työskentelyssä nykytaide esimerkit. Hän koki erityisesti nyky-yhteiskunnan ongelmiin kantaa ottavat teokset ajatuksia herättelevinä.

Mua ainakin auttoi se, että näytettiin niitä eri taiteilijoita, että koska mitä ne on tehny. Mä heräsin silleen ajattelemaan, että millainen meidän nykymaailmamme on nyt. Sitten se oli helpompi lähteä miettimään, mitä se olisi, mitä haluaisin, että muuttuu.

Eläintarhojen eettisyyttä pohtinut koki hyötyvänsä esimerkkien laajasta skaalasta. Hänelle aukesi paremmin teosesittelyiden kautta toivorikkaammat tulevaisuudet -teema.

Mulla oli se sama niinku, että oli niin monta esimerkkiä ihan eri ääripäästä. Niin se avasi ehkä enemmän mitä kaikkea voisi tehdä. Sitten jos olis vähemmän ollut niin se ei olisi auennut ehkä niin hyvin.

Kysyin osallistujilta myös ekososiaalisesta sivistyksestä: avasinko tarpeeksi termiä tai olisiko sen voinut jättää pois kokonaan. Osallistujat kokivat termin oleelliseksi, mutta jäivät kaipaamaan hieman tarkempaa avaamista. Pienessä ryhmässä keskustelun tuki ideoiden etenemiseen koettiin hyödylliseksi, siten että osallistujat miettiessään toisten töitä kokivat miettivänsä samalla oman työn etenemistä.

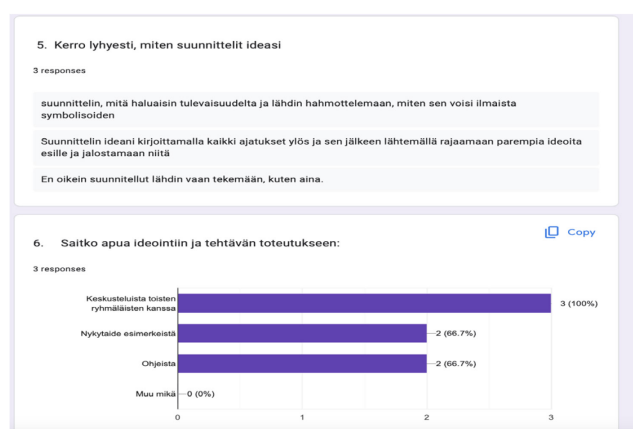
5.6 Kuvataidekoulun työpajan reflektointi

Kuvataidekoulun työpaja oli kolmena eri viikkona, jolloin tehtävän ideointiin oli enemmän aikaa. Jätin lämmittelytehtävät pois Luontoliiton leiriltä saadun palautteen pohjalta. Työskentelyn lähtökohdaksi esittelin nykytaiteen esimerkkejä, mitkä, auttoivat ideoimaan omaa toivorikkaamaan tulevaisuuden ajatusta. Työpajojen edetessä pyrin tuomaan nuorten näkökulmista taiteilija esimerkkejä ja pohdin keskusteluihin niihin tähtääviä kysymyksiä. Osallistujia oli kolme. Heistä jokainen teki oman teoksen. Ryhmänä toimittiin keskusteluissa kuunnellen toisten ajatuksia ja kommentoiden niitä.

Tutkimustehtävä selkeytyi tarkemmaksi kuvataidekoulun työpajaan: Miten kehittää tätä kyseistä teemallista työpajaa, jolla tukea nuorten omaa ajattelua nykytaidekasvatuksen menetelmillä. Keskeistä kehittämisessä oli, miten opettaa kriittistä ajattelua ja kuinka tukea nuoria sanallistamaan omaa ajatteluaan prosessin eri vaiheissa niin, että nuorten omat ajatukset tulisivat kuuluviin.

Ekososiaalisen sivistyksen alueella kaikki osallistujat kokivat, että ihmistenvälinen reiluus on ensisijaista sanallisessa keskustelussa. He päätyivät siihen, että se tuottaa lopulta myös luonnosta huolehtimista. Salosen (2014, s. 27) mukaan myös ekososiaalisen sivistyksen käsityksessä vastuullinen ihminen, joka kohtelee toista ihmistä hyvin kohtelee, myös luontoa kunnioittaen. Kirjallisessa palautteessa nousi myös luonnon hyvinvointi ja ilmastoasiat esiin.

Kuva 15. Näyttökuva palautekyselyn vastauksista google formsissa.

Suunnitelmien tekemistä kuvailtiin kolmella tavalla. Ensimmäisessä hahmoteltiin kokonaisuutta toivorikkaamman tulevaisuuden näkemiseksi. Toinen ideoi assosioiden kaikki ajatuksensa, jotka hänelle tuli mieleen teemasta toivorikkaampi tulevaisuus. Hän rajasi itseään eniten kiinnostavimmat ideat ja lähti kehittämään näitä pidemmälle. Kaikki olivat sitä mieltä, että saivat apua toisten kanssa keskusteluista. Nykytaide-esimerkit sekä ohjeet auttoivat kahta osallistujaa.

Palautekeskustelun mukaan osallistujat kokivat nykytaide-esimerkkien auttavan heitä kehittämään omia ideoita teemasta toivorikkaampi tulevaisuus. He kokivat myös, että oli hyödyllistä kuulla miten eri tavoin, muut olivat lähestyneet teemaa. Yksi koki yhteisen jakamisen auttavan pohdinnoissa, mihin suuntaan viedä omaa työtään. Osallistujat toivoivat, että ekososiaalisen sivistyksen käsitettä olisi avattu paremmin.

Luonnonvoimaa pohtinut osallistuja suunnitteli toteuttavansa teoksensa valokuvaamalla. Hän näki luonnonvoiman olevan voimakkaampi, vaikka ihminen on tuhonnut ympäristöä. Hän suunnitteli kuvaavansa paikkoja, missä ihminen on tehnyt rakennelmiaan ja rajannut luontoa, mutta kasvit tai puut ovat kasvaneet sinne, minne tahtovat. (Hän muutti myöhemmin suunnitelmiaan ja tekikin digitaalisen piirroksen).

Varsinaisista ideoista: Osallistuja, joka ideoi sarjakuvaa tarpeettomaksi muuttuvasta eläintarhasta, jossa lopulta eläimet vietäisiin niiden omiin elinympäristöihinsä, pohti teemaa empatian ja huolenpidon kautta. Hän suunnitteli, että eläintarhojen tilalle kehitettäisiin uusia toimintoja, jotta eläintarhaa pitävien ihmisten toimeentulo saataisiin turvattua. Osallistuja mietti kokonaisuutta ja ristiriitaa toimeentulon ja luonnonsuojelun välillä. Hän pohti eläintarhojen lakkauttamisen onnistuvan ihmisten yhteisellä päätöksellä. Jokelan mukaan rinnakkain ja ristiriitaan joutuvat usein arvo kulttuurin säilymisestä, ihmisten itsemääräämisoikeus, ekologinen kestävyys samalla kun turvataan taloudellinen vakaus jokaiselle yhteisöön kuuluvalle (Jokela, 2018, s. 58–59).

Hyvien uutisten suunnittelija pohti, että vaatisi maailmanrauhan, että pelkkien hyvien uutisten näkeminen onnistuisi. Hän mietti, että maailmanrauha voisi olla mahdollista, jos ihmiset hyväksyisivät kaikki muut ihmiset ja ei-inhimillisen ilman, että yritettäisiin poistaa toisia. Hänen lähestymisajatuksensa voisi nähdä osin evolutiivisena muutoksena ja aggression poistumisena, mutta vahvasti myös yhteisöllisenä toimintana ja empaattisena ajatteluna. Hän näki samoin kuin eläintarhaideankin kehittänyt osallistuja, että muutos parempaan tapahtuu yhteistoimintana.

Kirjallisessa palautteessa osallistujat kokivat onnistuneensa työpajassa. Lisäksi toivottiin, että käsitteet olisi avattu useampaan kertaan, jotta ne jäisivät mieleen. Työpaja koettiin rennoksi ja kaikki pitivät ryhmäkeskusteluista. Yksi osallistuja koki työpajan haastaneen hänet pohtimaan ja ajattelemaan tulevaisuutta uudesta kulmasta.

5. Tulokset

Tämän pro gradu -tutkielman tavoitteena oli kehittää työpajamenetelmää, minkä avulla saisi nuorten oman äänen kuuluviin sekä lisätä toimijuuden kokemusta nykytaidekasvatuksen keinoin. Työpajojen tavoitteena oli luoda toimintatapaa, jonka avulla nuoret voivat pohtia omia toivon näkymiään oman tekemisen kautta ja ryhmän kanssa vuorovaikutuksessa ekososiaalisen sivistyksen-, posthumanismin ja empatian viitekehyksessä. Teemaa lähestyttiin kolmessa eri työpajassa eri keinoin. Esitutkimuksessa lähtökohtana oli kestävän kehityksen toimintamallit. Luontoliiton leirillä teemaa tutkailtiin ensin ympäristön herkistämisen kautta. Rovaniemen kuvataidekoululla painottui inspiroituminen nykytaide esimerkkien avulla. Yliriskun mukaan taiteen kautta ympäristötaidekasvatukseen voi tuoda kokeellisuutta ja henkilökohtaista merkitystä hyödyntäen aistitietoa sekä tunteita (Ylirisku, 2021, s. 22). Havaitsin perehtyessäni nykytaideteoksiin, että toivorikkaampia näkymiä esitellään esimerkiksi utopioiden ja taideaktivismien keinoin. Toivoa tulevaan teoksissa oli rakennettu esimerkiksi empatian, toimintatapojen muutoksen, toiminnan (luonnonsuojelu), evoluutio sekä arvostuksen ja kunnioituksen ympäristössä olevaan laajemmin, kuin vain ihmisen näkökulmasta. Venäläisen (2017, s. 178) mukaan nykytaiteen vahvuus on siinä, että silloin kun se sivuaa kokijan tai tekijän elämismaailmaa siitä on helpompi kokemuksia sanoittamalla ja teorian kautta ymmärtää laajempia kokonaisuuksia. Oman opettajuuden kehittämiseen tavoitteenani oli tarkastella, millaiset nykytaidekasvatuksen keinot tukevat kriittisen ajattelun tähtäävää opetusta ja miten tukea oppilaita oman ajattelun sanallistamisessa ja ilmaisemisessa.

Tutkimustehtäväkseni muotoutui teemallisen työpajan kehittäminen, jonka tavoitteena on tukea nuorten omaa ajattelua nykytaidekasvatuksen menetelmillä. Keskeistä kehittämisessä oli, miten opettaa kriittistä asioiden tarkastelua ja kuinka tukea nuoria sanallistamaan omaa ajatteluaan prosessin eri vaiheissa niin, että nuorten omat ajatukset tulisivat kuuluviin. Reflektoin aineistoani seuraavien kysymysten valossa: Mitä tärkeitä arvoja löytyi ympäristöön herkistyksen kautta? Millaisia tapoja nuorilla on havainnoida ympäristöä? Mitä nykytaide esimerkit toivat ideointiin ja suunnitteluun? Millaisessa muodossa tarinoita kerrottiin ja mitä elementtejä hyödynsivät? Miten nuoret sanallistavat teemaa, omaa ajatteluaan ja tekemistään?

Mitä tärkeitä arvoja ympäristöön herkistävän havainnoinnin kautta saattoi tavoittaa? Luontoliiton leirillä valokuvatehtävän kautta löytyi seuraavia tärkeiksi pidettyjä asioita: Pysähtyminen tarkkailemaan kohdetta eri tavoin kuin yleensä, pienten yksityiskohtien kauneuden huomaaminen, kohteesta heränneet muistot ja tiedollinen kiinnostus esimerkiksi metsähakkuisiin ja niiden

vaikutukseen muihin eliöihin, ympäristöhuoli ja luonnon kiertokulku. Tehtävien tekeminen koettiin myös hauskaksi. Moniaistisen havainnoinnin- kautta nuoret pysähtyivät huomioimaan asioita, mitä normaalisti eivät huomaa, heräsi muistoja ja koettiin kauneutta. Yliriskun mukaan monet tutkijat ovat havainneet, että taidetta tekemällä voi keskittyä ja tunnistaa omia tuntemuksiaan, aistiherkistyksellä voidaan lisätä yhteyttä paikalliseen ympäristöön. Tutkijat olettavat, että luontoyhteys kehittyy ymmärrettäessä kehollisen aistien kautta saatu tieto ja yhteys ovat sidoksissa toisiinsa. (Ylirisku, 2021, s. 45.)

Millaisia tapoja nuorilla on havainnoida ympäristöä? Esimerkiksi aistitehtävässä nuorista yksi pari jäi havainnoimaan kimmalaista, joka oli pudonnut kulkuväylälle ja miettivät, miten sen voisi pelastaa. Osa lähestyi tehtävää leikillisesti esimerkiksi kehollisesti liikkuen ja makuaistiakin hyödyntäen. Moniaistinen tehtävä tuntui osallistujille rauhoittavalta ja haastavalta.

Millaisessa muodossa tarinoita kerrottiin? Luontoliiton leirillä tarinoita syntyi yhteensä kuusi tarinaa, luonnonsuojelullisesta teemasta niistä oli viisi. Yksi humoristinen tarina yksinäisyydestä. Kaksi tarinaa oli metsänsuojelusta, toiset kaksi eläinsuojelusta ja yksi tarina oli syvänmeren hakkuista. Tarinat toteutettiin animaationa, sarjakuvana ja kuvasarjoina. Suunnitelmissa käytettiin luonnostelua, kuvakäsikirjoitusta (kolmella kuvalla) ja miellekarttaa. Samankaltaisia tarinoita syntyi luonnonsuojelullisissa teemoissa niin metsä kuin eläinaiheisissa tarinoissa. Ensin tarinassa esiteltiin tuhoavaa toimintaa, mihin seuraavaksi kehiteltiin ratkaisua esimerkiksi oikeustoimin ja lopulta järjestyi suojeluohjelma.

Rovaniemen kuvataidekoululla toteutettiin pelkästään visuaaliset tarinat, jotka erosivat lähestymistavoillaan toisista. Niiden lähtökohdat olivat luonnonvoiman ihmetteleminen, ihmisen toiminnan kehittymien tasavertaisemmaksi ja yksi tarina yhteisöllisestä ajattelusta, että eläintarhat muutettaisiin toiseen käyttöön ja eläimet vapautettaisiin luontoon. Hyvät uutiset tarina, jossa toivottiin ihmisten välisten konfliktien loppumista, pohdittiin teemaa empatian kehittymisen kautta ja evoluution muutoksella. Hyvät uutiset olivat yksi digitaalinen piirros, jossa toivorikkaampi tulevaisuus nähtiin huolettomuutena, tarkoittaen maailmanrauhaa ja ihmisten ymmärrystä, etteivät ole maailmanvaltiaita. Keinoiksi hän näki toisten ihmisten ja eliöiden hyväksymisen ilman, että yritetään karsia pois toisia.

Eläintarhojen eettisyyttä pohtinut pohti niiden tarpeettomaksi tekemisen onnistuvan ihmisten aidolla halulla ratkaista asioita. Salonen näkee myös ihmisten välisten yhteenkuuluvuuden rakentavan siltoja

ekologiseen kestävyys (Salonen, 2014, s. 28). Työpajalainen koki, että nykytaiteen keinoista, luonnosta huolehtimisen, toimintatapojen muuttaminen ja empatia olisivat keinoja toivoa tuovaan tulevaisuuteen. Hän pohti myös melko kokonaisvaltaisesti eläintarhan eläinten vapauttamisen vaikutusta myös taloudellisen tappion kautta toimijoille ja pohtikin eläintarhojen uuden käytön kehittämisen olevan toimiva ratkaisu tähän.

Kuvataidekoululla keskityin tutkimusongelman keskeisempään osa-alueeseen, miten nuoret sanallistavat omaa ajatteluaan prosessin eri vaiheissa, pyrkien havainnoimaan, mitkä työpajan materiaalista tukevat kriittiseen ajatteluun ja omien ajatusten sanallistamiseen. Työpaja eteni ensin esittelemällä inspiraatioksi nykytaiteen teoksia, ideoiden ja keskustellen. Keskiössä kuvataidekoulun pajoissa oli oman ilmaisun sanallistaminen. Suunnittelun vaiheista esimerkiksi osallistujista yksi koki hyväksi tavaksi hahmottaa kokonaisuutta ideoidessa, toinen ideoi kirjoittamalla kaikki mieleen tulevat ajatuksensa ja rajasi niistä toteutuskelpoisimmat. Ryhmässä kaikki kokivat hyötynensä yhteisistä keskusteluista ja sen tukeneen myös oman suunnittelun eteenpäin viemistä. Palauutteen ja havaintojen myötä merkittävämmäksi työvälineeksi nousi siis ryhmän kanssa käydyt keskustelu ja kysely tuokiot. Opettajana pyrin kuuntelemaan osallistujien ajatuksia ja viemään työpajaa eteenpäin nuorten näkökulman huomioiden.

Keskustelun kautta pyrittiin löytämään osallistujia kiinnostavia aiheita ja viemään ideointia eteenpäin. Kyselyitä tein kirjallisesti ja suullisesti. Kyselyiden tehtävänä oli auttaa sanallistamaan omaa kokemustaan ja yhteisen keskustelun oli tarkoitus auttaa näkemään erilaisia tapoja ajatella samaa teemaa. Luontoliiton leirin tavoite tutkielmassa ja työpajana painottui oman henkilökohtaisen kokemuksen kautta luotuun merkityksellistämiseen. Rovaniemen kuvataidekoulun työpajassa taas oman ideoinnin ja valintojen tekemisen sanallistaminen eli tavoitteena oli lisätä taitoja oman tekemisen reflektointiin. Molemmissa työpajoissa toteutettiin visuaalinen tarina. Toteutusmuodot olivat digitaalinen kuva, valokuva, sarjakuva tai StopMotion animaatio. Lyhyessä työpajassa tavoitteena oli tutkia mitä nuoret itse pitävät tärkeänä, ohjata ja löytää keinoja positiivisten tulevaisuuksien näkemiseen sekä keskittyä ideointiin ja niiden sanallistamiseen hyödyntäen nykytaiteen menetelmistä teemallista työskentelyä, moniaistista kokemista ja nykytaide esimerkkejä oman työskentelyn lähtökohtana.

Varsinaisten työpajojen olosuhteet olivat hyvin erilaiset, joten keskityin eri metodeihin työpajoissa. Luontoliiton leiri pidettiin ulkotiloissa. Majoitus oli teltoissa ja ruokailukin tapahtui katoksessa.

Nettiyhteys ei toiminut täysin saarella. Leiriläiset myös luovuttivat kännykensä ohjaajien huostaan leirin ajaksi. Heillä oli vain sovittu aika yhteydenpitoon vanhempiensa kanssa päivän aikana. Luontoliiton toiminta tähtää ympäristötietoisempaan ja hyvän luontosuhteen omaavaan sukupolveen. (Luontoliitto, n.d.) Kuvataidekoulun tavoitteena on taas syventää oppilaan taidekäsitystä ja kannustaa erilaisiin kokeiluihin eri taiteen osa-alueilla sekä tutkimaan ja ymmärtämään eri visuaalisia kulttuureja. Kuvataidekoulussa on myös tärkeää kannustaa oppilaita perustelemaan tekemiään ratkaisuja. Osallisuuteen ja vaikuttamiseen kannustetaan kriittisen ajattelun syventämisellä niin, että oppilaat toisivat omia ajatuksiaan, kannanottoja ja tulkintojaan taiteen kautta myös julkisesti esiin. (Rovaniemen kuvataidekoulu, n.d.) Luontoliiton pajassa keskityin ympäristöön herkeittäviin tehtäviin ja pajassa syntyneisiin tarinoin. Lämmittelytehtävät ja kyselyt oli suunniteltu tukemaan varsinaisen tehtävän ideointia, kun taas kuvataidekoulun nykytaide-esimerkkien tarkoitus oli inspiroida teemalliseen ajatteluun ja kyselyiden tehtävänä oli tukea oman prosessin sanallistamista sekä visuaalisen toteutuksen suunnittelua. Päädyin työpajassa painottamaan prosessia, mikä on myös nykytaide ajattelussa valoillaan olevia ajatuksia. Esimerkiksi Venäläinen (2017, s. 130) kannustaa lopputuloksen ennakoimattomuuden tuomista oppimisen kulttuureihin. Hän ehdottaa näkemään nykytaidetta oppimisen ympäristönä, minkä avulla olisi helpompi yhdistää asioiden yhteyksiä toisiinsa ja näkisi nykytaiteen roolin olevan oppilaiden omien ajatusten, kokemusten ja maailmassa olemisen esiin tuova muoto. (Venäläinen, 2017, s. 129–130.) Tutkimukseni työpajoissa painottui siis enemmän omaan ajatteluun, ideointiin ja merkityksellistämiseen kannustava metodi kuin viimeistellyn teoksen toteutus.

Työpajassa ehdottamistani nykytaiteen toivoa herättelevistä teemoista löytyi osallistujien ideoissa useammassa toteutuksessa empaattinen näkökulma, ympäristön kunnioitus, muutos ja toisten lajien arvostus. Asioita tarkasteltiin taiteilijoiden roolissa niin tiedottajana, kokijana ja analysoijana sekä aktivistina toiveena muutos asioille.

Nykytaiteen tapojen avaaminen auttoi kuvataidekoulun oppilaita tuomaan oman prosessin sanallistamiseen lisätyökaluja juuri tässä työpajassa. Molemmissa työpajoissa nousivat usein esiin ajatus, että ihmiset yhdessä voisivat ratkaista monia, niin luonnonsuojeluun kuin ihmisten yhteistoimintaan liittyviä ongelmia. Luontoliiton työpajalaisista useampi näki ratkaisuksi toivorikkaampaan tulevaisuuteen luonnonsuojelu lakien muodostumisen. Kuvataidekoulun osallistujat kokivat ihmisten välisen reiluuden ja yhteisönä toimimisen ratkaisuna toivorikkaampaan tulevaisuuteen.

Kävimme Luontoliiton leirillä kyselyissä ja keskusteluissa läpi nuorten kokemusta toiminnasta suunnaten ideointia varsinaiseen tehtävään. Kuvataidekoululla keskusteluissa pohdimme enemmän osallistujien tapaa ideoida ja hahmottaa omaa prosessiaan. Kuvataidekoulun työpajassa kerroin myös tarkemmin ”Toivorikkaammat tulevaisuudet” -tutkielman kontekstista teoreettisesti. Ekososiaalisen oikeudenmukaisuuden käsitettä lähdin purkamaan, ehkä liiankin kahtia jakavalla vertaavalla kysymyksellä kumpi on tärkeämpää osallistujille ekologinen kestävyys vai ihmisten välinen oikeudenmukaisuus. Nuoret kokivat vertailun turhana. Päätyen pohdinnoissaan lopputulokseen, että ihmisten välisellä reilulla on vaikutusta myös ekologiseen kestävyys. Salonen (2014, s. 27) näkee vastuullisuuden tarkoittavan toimintaa, jossa ihmiset toimivat myötätuntoisemmin niin ihmisten kuin muun lajien kesken. Nykyaiteilijoiden esittely kuvataidekoululla koettiin tuki pohdintoja, millainen nyky maailma on ja helpotti näin ollen lähestymistä toivorikkaammat tulevaisuudet -teemaa. Kantaa ottavat teokset sekä laajan skaalan esittely erilaisia tulevaisuutta käsittelevää teoksia auttoi miettimään mitä kaikkea voisi tehdä omassa teoksessaan. Toivorikkaammat tulevaisuudet-työpajat koettiin hauskana kokemuksena Luontoliiton leirillä ja kuvataidekoulun osallistujat kokivat myös sen hyvällä tavalla haasteelliseksi joutuessaan lähestymään teemaa erilaisesta näkökulmasta, mihin olivat tottuneet.

Havaitsin aineistoa läpikäydessäni, että se sisälsi paljon sanallista materiaalia osallistujilta. Kuvataidekoululla painottunut tavoite oman prosessin sanallistamisesta onnistui yllättävän hyvin, vaikka työpajat olivat melko lyhyitä ja selvästikin vaatisivat tarkennettua tehtävää ja rajattua nykyaiteen menetelmää, jotta osallistujat pääsisivät syvemmälle teemaan. Nuorten oman ajattelun esille nostaminen toimi. Molemmissa työpajoissa keskustelu ja kyselyt koettiin pääsääntöisesti hyödylliseksi ja varsinaisen tehtävän tekemiseen toivottiin enemmän aikaa. Luontoliiton leireillä keskustelu eteni strukturoidummin valmiiksi suunniteltujen kysymysten pohjalta. Kuvataidekoulun ryhmä oli pieni, joten keskustelu vaati paljon huomiota kaikilta, se koettiin hyödylliseksi etenkin, kun se auttoi samalla pohtimaan oman työn etenemistä. Luontoliiton leirillä moniaistiset ja valokuvatehtävät olivat hyviä luontokokemuksen kasvattajia, vaikka olisi haluttu tarttua heti varsinaiseen tehtävään. Kuvataidekoulun nuoret onnistuivat hyvin jäsentämään omaa tapaansa suunnitella teosta.

6 Loppupäätelmät

Kehitin työpajaa, jonka runkona ovat nykytaiteen toimintamenetelmät: teemallinen työskentely, moniaistinen havainnointi ja nykytaideteos inspiraationa. Tavoitteeni oli näitä menetelmiä soveltamalla tukea nuorten omien näkökulmien ilmaisemista heille itselle tärkeistä toivorikkaampien tulevaisuuksien teemoista. Työpajakokemuksia reflektoidessani havaitsin, että Luontoliiton leirillä olisi voinut päästä syvemmälle teemoihin järjestön omaan ohjelmaan liittyvällä työpajalla, joka olisi keskittynyt esimerkiksi mereen, hyönteisiin tai suojelukohteena olevaan lehtoon. Lämmittelytehtävien yhteys työpajaan ja nuorten kokemusmaailmaan olisi näin muodostunut läheisemmäksi. Ne kuitenkin auttoivat nuoria luomaan omaa yhteyttä ympäristöön. Kuvataidekoululla taas olisin voinut esitellä selkeämmän yhden tavan lähestyä teemaa esimerkiksi utopian tai taideaktiivisuuden kautta, jolloin nykytaidemenetelmään olisi päästy tutustumaan syvemmin. Myös teemaa rajaamalla olisi ollut mahdollista syventää teemallista ajattelua. Palautekeskustelussa myös työpajan osallistujat totesi, ettei teeman ja lähestymistavan tiukempi rajausta olisi vähentänyt mahdollisuutta omaan ajatteluun.

Tein Luontoliiton leirillä pitämäni työpajaan todella tarkat suunnitelmat ja varasuunnitelmat, koska ympäristö oli uusi minulle. Omalla työpaikallani kuvataidekoulussa luotin enemmän omaan taitooni lukea tilannetta ja siihen, että tunsin entuudestaan niin osallistujat kuin työympäristönkin. Näin jälkikäteen ajateltuna liiallinen luottaminen intuitiiviseen toimintaan tutussa ympäristössä osoittautui tutkielman etenemisen kannalta lopulta hankalammaksi, koska tehdessäni tarkemmat suunnitelmat oli myös helppo tehdä oleelliset muistiinpanot ja selkeä kuvaus tutkimuksen kulusta, mikä auttoi reflektoimaan toiminnan kehittämisen eri vaiheita. Toisaalta oli hyvä toimia omalla työpaikalla omalla otteella, jolloin oli hedelmällistä purkaa omaa opettajuuttaan. Käytän nykytaide-esimerkkejä muulloinkin opetuksessa. Kuuntelen lasten ja nuorten toiveita työskentelyn suunnasta ja hyödynnän niitä tehtävien suunnittelussa. Tässä työpajassa oli erityistä se, että olin rajannut esittelyt näkökulmiin, miten luoda muutosta tulevaisuuden näkymiin ja eri taiteilijoiden rooleihin.

Molemmissa työpajoissa havaitsin, että kyselyt ja keskustelut saivat osallistujat puhumaan tekemisestään melko rennosti. Tästä työpajamenetelmästä työkalupakkiini jää tapa keskustella teemasta ja metodi ohjata suunnitteluun. Molemmissa työpajoissa esitin työskentelyä eteenpäin vieviä kysymyksiä suullisesti ja kirjallisesti. Kysymyksissä esiintyi toisinaan vastakkainasettelua. Kysymyksien avulla keräsin myös palautetta työpajasta. Luontoliiton tehtävien suunnittelussa

tähtäsin hyvään luontokokemukseen ja laadin apukysymykset johdattelemaan ympäristöherkistys - tehtävistä toivorikkaampaan tulevaisuuteen liittyvän tehtävän kehittämiseen. Kuvataidekoulun keskusteluiden teemat ja kysymykset olin kirjoittanut vihkooni ja keskustelu oli vapaampaa. Tuttujen oppilaiden kanssa omat maneerini nousivat pintaan ja huomasin joskus tahattomasti esittäväni asioita liian vahvoina totuuksina. Oli valaisevaa huomata, että esittäessäni kysymyksessä vastakkainasettelun ihmisten välisen sovun ja ekologisen kestävyuden välille, nuoret vastauksissaan selvästi korostivat näiden asioiden välistä yhteyttä, ja kyseenalaistivat siten kysymykseen sisäänrakennetun vastakkainasettelun. Jälkikäteen ajateltuna myös tällaiset huonosti muotoillut kysymykset olivat työpajatoiminnassa hedelmällisiä pohdinnan herättäjiä ja auttoivat nuoria tuomaan esille omat näkökulmansa. Toistin työpajan aikana, että olen kiinnostunut siitä, mitä nuoret ajattelevat. Havaitsin, että opettajana olisi hyvä panostaa suunnittelussa myös ryhmässä toimimisen ohjaukseen, jotta siitä tulisi toimivaa ja antoisaa osallistujille.

Tutkielmaa tehdessäni olen saanut paljon uusia rakennusaineita oman opettajuuteni kehittämiseen. Kuvataidekoulun syventävien ryhmien oppilaiden kanssa olen myös aikaisemmin työskennellyt pidemmissä projekteissa kuten Lapin musiikki- ja tanssiopiston sekä Rovaniemen kuvataidekoulun Pähkinänsärkijä yhteistyöprojektissa syksyn 2023 ja havainnut, että ryhmä hitsautuu yhteen toimiessaan erilaisissa tilanteissa ja joutuessaan ratkaisemaan eri haasteita. Koen saaneeni tutkielmani parissa työskennellessäni työvälineitä yhteistoiminnallisen tekemisen ohjaamiseen jo suunnitteluvaiheesta asti niin, että opettajan rooli siirtyy toimintaa ylläpitäväksi voimaksi. Osa ”Toivorikkaammat tulevaisuudet” -työpajaan osallistuneista, on myös toteuttamassa Rovaniemen kuvataidekoulun esittelyvideota. Tässä prosessissa huomasin, että tutkielmani työpajasta oli jäänyt toimintamalleja niin oppilaille kuin itsellenikin opettajana, kuten tapoja perustella miksi suunnittelutyötä tarvitaan ja herkkyyttä nuorten näkökulmien kuunteluun. Tutkielman vaatima taustatyö ja eri konteksteissa olleet työpajat antoivat lisää työkaluja kuvataidekasvattajana toimimiseen. Opettajuuteen sain myös ajatuksia toivoon, ekososiaaliseen sivistykseen, empatiaan ja posthumanismiin perehtymällä. Freiren (2005) toivon pedagogiikasta jäi erityisesti mieleen ajatus suhtautumisesta oppilaisiin aina kykenevinä olentoina ja kuunnellen millaiset asiat koetaan haasteellisena, että voisi löytyä keinoja tukea oppilaita löytämään omaa toimijuuttaan.

Jos lähtisin nyt toteuttamaan uutta ”Toivorikkaammat tulevaisuudet” -työpajaa haluaisin, viedä tekemistä enemmän kokemuksellisempaan suuntaan. Kehittäisin tehtävät enemmän moniaistisen

tekemisen mahdollistavaksi, sillä koin, että Luontoliiton leirillä tämänkaltaiset tehtävät herättivät muistoja ja valokuvaksen sekä moniaistisen tekemisen kautta onnistuttiin pysähtymään ympäristöön ja hetkeen. Näkisin, että näin voisi luoda ja vahvistaa yhteyttä luontoon ja löytää kiinnostavia pohdintoja, miten esimerkiksi empatian, ekososiaalisen sivistyksen tai posthumanististen ajatusten kautta. Myös mediateknologiaa voisi hyödyntää teoksen tallentamiseen tai osana teosta. Nuorempien lapsiryhmien 9–10-vuotiaiden kanssa Rovaniemen kuvataidekoululla, olemme tehneet tutkielmia eläimen liikkeestä kokeillen oman kehon kautta, miten eläin liikkuu ja tekemällä tämän pohjalta eläintä kuvaava piirrosanimaatio. Kiinnostavaa olisi myös kokeilla luonnonmateriaalien muokkaamista osana kokeiluja. Kuvataidekoulun oppilaiden kanssa teemaa voisi lähestyä myös luontevammin alueellisesti, jolloin teemaan saattaisi päästä syvemmälle lyhyessäkin ajassa. Näkisin, ettei toivorikkaampien tulevaisuuksien pohtiminen ei ole yksinomaan kuvataidekasvatuksen menetelmillä toimimista vaan siihen sisältyy myös ajatuksen neuvottelutaitojen harjoittamista sekä kasvamista empaattisempaan ajatteluun toisia olevia kohtaan. Toivoa lisäävään ajatteluun tähtäävä taidekasvatus toiminta on myös tunne- ja ajatteluntaitojen opettamista. Näkisin, että ne ovat hyvin luonnollinen osa kuvataidekasvatusta.

Lähteet

Aaltola, E. & Keto, S. (2017). *Empatia*. (s. 7–111). Into kustannus oy

Alanko, A. (2021). Toivo ja demokratiakasvatus: Kahdeksaluokkalaisten käsityksiä toivosta Paulo Freiren ja C. R. Snyderin teorioiden valossa. *Kasvatus & Aika*, 15(3–4), 263–281. Haettu 23.1.2023 <https://doi.org/10.33350/ka.107604>

Eerola, T., & Santavuori, R. (2018). *Utopiakonsultin käsikirja*. Todellisuuden tutkimuskeskus. Haettu 6.12.2022 <https://todellisuus.fi/wp-content/uploads/utopiakonsultin-kasikirja.pdf>

Foster, R. (2017). Nykyaikakasvatus toisintekemisenä ekososiaalisten kriisien aikakaudella. *Sosiaalipedagogiikka*, 18, 35–56. <https://doi.org/10.30675/sa.63484>

Foster, R. & Keto, S. (2019) Ekososiaalinen kasvatus
Haettu 12.8.2023 <https://ekososiaalinenkasvatus.fi>

Foster, R. & Isola, A-M. Salonen, A. (2022) *Osallisuutta, mutta mihin?* Planetaarisen kansalaisen osallisuuskäsitys. 3/2022. AMK-Lehti
Haettu 11.5.2024: <https://uasjournal.fi/3-2022/osallisuutta-mutta-mihin-planetaarisen-kansalaisen-osallisuuskasitys/>

Freire, P. (2005). *Sorrettujen pedagogiikka*. Toim. Tomperi, T. suom. Kuortti, J. Vastapaino

Granö, P. & Hiltunen, M. & Jokela, T. (2018) Johdanto oppimisen tilanteisiin ja paikkoihin. Teoksessa Granö, P. & Hiltunen, M. & Jokela, T. (Toim.) *Suhteessa maailmaan: ympäristöt oppimisen avaajina*. (s. 5–17) Lapland University Press. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-310-934-6>

Haverinen R., Mattila, Neuvonen A., Saramäki R. & Sillanaukea O.(toim.) (2021). Ihminen osana elonkirjoa, Luontosuhteet, luontokäsitykset ja sivistys kestävyyskriisin aikakaudella. Sitra
Haettu 12.1.2022: <https://www.sitra.fi/julkaisut/ihminen-osana-elonkirjoa/>

Hiltunen, M. (2018). Taidevaihtoehto -aikalaistaiteen toimintatapoja soveltamassa. Teoksessa Gränö, P. & Hiltunen, M. & Jokela, T. (Toim.) *Suhteessa maailmaan: ympäristöt oppimisen avaajina*. (s. 83–107) Lapland University Press. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-310-934-6>

Huhmarniemi, M. (2018) Metsäleikkejä kestävään kehitykseen. Teoksessa Gränö, P. & Hiltunen, M. & Jokela, T. (Toim.) *Suhteessa maailmaan: ympäristöt oppimisen avaajina*. (s. 109–130) Lapland University Press. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-310-934-6>

Hyvinkää (n.d). Kehittämishankkeet. Pieniä tekoja 2019–2021.

Haettu 11.5: <https://www.hyvinkaa.fi/kuvataidekoulu/taiteen-perusopetus/kehittamishankkeet/>

Jokela, T. (2018) Suhteessa talveen. Teoksessa Gränö, P. & Hiltunen, M. & Jokela, T. (Toim.) *Suhteessa maailmaan: ympäristöt oppimisen avaajina*. (s.53–82) Lapland University Press. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-310-934-6>

Jokela, T. (2019). Arts-based Action Research in the North. In G. W. Noblit (Ed.), *Oxford Research Encyclopedias: Education* Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190264093.013.522>

Opetushallitus, mediataiteen perusopetus, Koppa, Jyväskylän yliopisto

Jokela, T., & Huhmarniemi, M. (2020). Taideperustainen toimintatutkimus soveltavan taiteen kehittämisen välineenä. teoksessa T. Jokela, M. Huhmarniemi, & J. Paasovaara (Toimittajat), *Luontokuvaus soveltava taiteena* (Sivut 38–61). Lapin yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020050424787>

Jyrhämä, R. A., Hellström, M., Uusikylä, K. T., & Kansanen, P. J. (2016). *Opettajan didaktiikka*. PS-kustannus.

Kallio-Tavin, M. (2010). Taideperustainen tutkimusparadigma taidekasvatuksen sosiokulttuurisia ulottuvuuksia rakentamassa. *SYNNYT/ORIGINS*, (4), 15–25. <https://doi.org/10.24342/zac4-be73>

Kestäväkehitys (n. d). Haettu 11.5:

KSL, (2017) osallistavat menetelmät

Haettu: 10.4.2024 <https://www.ksl.fi/app/uploads/2022/01/Osallistavat-menetelmat-KSL-verkko.pdf>

Koivurova, A. (2010). *Kuvien rajat: Toivotut ja torjutut kuvat kuvataidettun sosiaalisessa tilassa*. Lapin yliopistokustannus.

Leavy, P. (2017). Introduction (s.3-21) Handbook of Arts-Based Research

Luontoliitto (n.d)

Haettu: 12.8.2023 <https://luontoliitto.fi/leirit-ja-kerhot/>

K. Lummaa, & L. Rojola (2014). Inhimilliset ja postinhimilliset tulevaisuudet. In K. Lummaa, & L. Rojola (Eds.), *Posthumanismi* (s.7–30). (Eetos-julkaisuja; No. 15).Haettu: 22.5.2023 <https://eetos.org/wp-content/uploads/2020/04/9789527385012-posthumanismi.pdf>

Rovaniemen kuvataidekoulu (2021). Opetussuunnitelma

Haettu 11.5: <https://www.rovaniemi.fi/loader.aspx?id=38e796a2-3a36-43a4-b371-f7c4df2e75c6>

Ryhänen, K. (2022). HOW DARE YOU! – Moraaliset tunteet ilmastokriisissä. Moraali 2/2022. Tiedelehti Hybris. Haettu 27.4. <https://hybrislehti.net/mikaonhybris>

Saarikallio, S. (2009). Musiikki ja nuoren psykososiaalinen kehitys. In J. Louhivuori, P. Paananen, & L. Väkevä (Eds.), *Musiikkikasvatus: näkökulmia kasvatukseen, opetukseen ja tutkimukseen* (pp. 221–231). Suomen Musiikkikasvatusseura - FiSME r.y. <https://fisme.fi/musiikkikasvatuskirja/>

Manninen, A. (2021). Yhteyksiä luomassa: *nykyaideperustainen ilmiöpohjainen oppiminen Euroopan kansalaisuuden tarkastelussa* (Väitöskirja, Lapin yliopisto). Acta electronica Universitatis Lapponiensis. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-279-5>

Nagel T. (1974). Millaista on olla Lepakko suom. Jukka Partanen
Haettu Niin&näin sivuilta 28.6.2022 <https://netn.fi/sites/www.netn.fi/files/netn101-08.pdf>

Pyöry, N. (2012). Nuorten osallisuus tutkimuksessa: Menetelmällisiä kysymyksiä ja vastausyrityksiä. *Nuorisotutkimus*, 30(1), 35–53.

Rantala L. (2007). Kriittinen lukutaito mediayhteiskunnassa. Teoksessa Kriittisen pedagogiikan kysymyksiä. Tampereen kasvatustieteiden laitos. (s. 137–152).

Ruotsalainen, S. *Viisi kysymystä taideaktivismista*. Julkaisusta *Pieniä Tekoja*. (toim.) Valkeapää, T. (s.8–16). Opetushallitus

Salonen, A. (2012). Ekososiaalinen sivistys

Haettu: 12.8. 2023 <https://artosalonen.com/ekososiaalinen-sivistys-mita-se-on/>

Salonen, A. (2014). *Ekososiaalinen sivistys kestävän hyvinvoinnin perusta*. Tiede & Tutkimus, Natura 4/2014 (s. 25–29) Haettu 22.3.2024:
https://www.researchgate.net/publication/269393701_Ekososiaalinen_sivistys_-_kestava_hyvinvoinnin_perusta

Tomperi T. (2001). Paulo Freire ja kriittinen pedagogiikka. Niin & näin. 2/2001
Haettu 22.1: <https://netn.fi/fi/artikkeli/paulo-freire-ja-kriittinen-pedagogiikka>

Venäläinen, P. *Nykyaide oppimisen ympäristönä, Näkemyksiä nykyaiteesta, oppimisesta ja niiden kohtaamisesta*. 2019 Jyväskylän yliopisto
Haettu 6.12.2022: <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/65572>

YK-liitto (n.d)

Haettu: 10.4.2024 <https://www.ykliitto.fi/kestava-kehitys>

Ylirisku, H. 2021. Reorienting Environmental Art Education. *Research Väitöskirja*. Aalto yliopisto

Ylirisku H. (2021) Suuntamassa ympäristötaidekasvatusta uudelleen, Sirene

Blogiteksti haettu 12.1. 2022: <https://www.sirene.fi/blog/suuntaamassaymparistotaidekasvatusta-uudelleen/>

Nissinen, H. (2022). Teemu Mäki: "Ihmiskunnan suurin saavutus on joukkosukupuutto" –

Ilmastonmuutos näkyy nyt apurahahakemuksissa ja taiteilijat täyttävät galleriat kivillä.

Kulttuurcocktail. Yle. Haettu 12.2.2024 <https://yle.fi/aihe/a/20-10002149>

Takatalo, T. & Taipale, T. (2011) Pelastusalus Silakka

Haettu: 13.4.2023 <https://www.youtube.com/watch?v=VIKHvYNRalo>

Närhinen, T. (2002). Eläinkamerat.

Haettu: 12.8.2023 <https://www.valokuvataiteenmuseumo.fi/fi/nayttelyt/elainkamerat>

Ilmastonmuutosta tarkasteleva taideteos I.C.E. – Indisputable Case of Emergency.

Hattu: 12.8.2023 <https://www.helsinkiurbanart.com/i-c-e-indisputable-case-of-emergency-2/>

Roberts, M. & Rainio, M. (2020) *To teach a bird to fly*.

Haettu 12.5.2023 <https://www.rainioroberts.com/to-teach-a-bird-to-fly>

Haapaoja, T. (2008/2023) *Inhale/exhale*

Haettu 12.8.2023 <http://climatenäwhirl.fi/inhale-exhale>

WAMx (2023). *Hope to hope* – näyttelysarja

Haettu 12.8.2023 <https://www.wam.fi/wam-turun-kaupungin-taidemuseo/nayttelyt/wamx>

Chappe (2023) *Ilmastotiede -Vaihtoehtoisia näkökulmia* Näyttely

Haettu 11.5. 2024 <https://chappe.fi/exhibition/ilmastotaide-vaihtoehtoisia-nakokulmia/>

Liitteet

Liite 1

Tutkimuslupa hakemus
Sivistys- ja hyvinvointipalvelut
Rovaniemen kaupunki, Kai Väistö

3.4.2023

Olen Liisa Ahola. Haen tutkimuslupaa kuvataidekasvatuksen pro gradu -tutkielman toteutukseen. Tutkielmaa ohjaa kuvataidekasvatuksen professori Mirja Hiltunen.

Tutkielman tavoitteena on kehittää mediataiteen työpajamenetelmää aiheena toivorikkaammat tulevaisuudet. Tarkoituksena on tukea osallistujien omien ajatusten ilmaisua ja positiivisten tulevaisuuksien näkemistä.

Työpaja toteutetaan taideperustaisen toimintatutkimuksen menetelmin Rovaniemen kuvataidekoululla. Työpaja on suunnattu 13–17-vuotiaille kuvataidekoulun oppilaille. Aineistoni käsittää äänitallenteet sovituihin keskusteluihin, työpäiväkirjojen materiaalit, dokumentoidut kuvat, videota tekemisestä, teokset ja omat muistiinpanot eri tilanteista. Tutkimusaineisto esitellään ja se tallennetaan asianmukaisesti noudattaen tutkimus eettisiä periaatteita.

Ystävällisin terveisin,

Liisa Ahola
Kuvataidekasvatuksen maisteriopiskelija
Kuvataideopettaja, Rovaniemen kuvataidekoulu

Liite 2

Tutkimuslupa

Olen Liisa Ahola kerään aineistoa kuvataidekasvatuksen pro gradu- tutkielmaani luontoliiton nuorten leirillä pidettävässä Toivorikkaammat tulevaisuudet työpajassa Bengstårissa. Tutkielmaa teen Lapin yliopistossa. Pyydän sinua osallistumaan tutkimukseeni ja lupaa kerätä aineistoa työpajan eri vaiheista, jossa kehitellään positiivisia tulevaisuuksia kuvataidekasvatuksen keinoin.

Olen kehittämissä työpajamenetelmää, jonka tarkoituksena on tukea osallistujien omien ajatusten ilmaisua ja positiivisten tulevaisuuksien kehittelyä tarinallisuuden sekä omien kokemusten kautta. Tutkittavana on ainoastaan menetelmä ja millaisia tulevaisuuksia ja ajatuksia syntyy juuri tässä työpajassa kuvataidekasvatuksen keinoin, ei osallistujien tapa ajatella. Osallistumisesi tutkimukseen on täysin vapaaehtoista.

Tutkimusaineisto esitellään ja se tallennetaan asianmukaisesti suojaten osallistujien henkilöllisyyttä. Aineistoni käsittää keskusteluista äänitallenteet, työpäiväkirjan materiaalin, kuvat, video, teokset ja omat muistiinpanot eri tilanteista.

Teoksia ja tekovaiheita dokumentoidaan. Näitä kuvia esitetään loppunäyttelyssä ja osana tutkielmaani.

Valitse näistä itsellesi sopiva vaihtoehto (x):

- ☐ Saa näkyä kasvot sekä teos
- ☐ Ei saa näkyä kasvot, mutta teos voi näkyä
- ☐ Ei saa näkyä kasvot eikä teos

Valitse näistä toinen (Vain näyttelyä varten):

- ☐ Nimi saa näkyä valmiin teoksen yhteydessä
- ☐ Nimi ei saa näkyä valmiin teoksen yhteydessä

Allekirjoittamalla tämän annat luvan kerätä aineistoa työskentelyn vaiheista, valintasi mukaisen kuvausluvan dokumentointiin ja näyttelyssä joko vain teoksen esittämiseen nimettömänä tai nimellisenä. Osallistuminen tutkimukseen on täysin vapaaehtoista eikä se vaikuta työpajaan osallistumiseen. Osallistumisen voi perua milloin vain, ilman perusteluita. Keskustelutallenteet ovat ainoastaan muistiinpanojen tukena.

Osallistujan allekirjoitus

_____. _____. 2023 _____
Paikka ja päivämäärä Allekirjoitus ja nimenselvennys

Huoltajan allekirjoitus

_____. _____. 2023 _____
Paikka ja päivämäärä Allekirjoitus ja nimenselvennys

Kiitos tutkimukseen osallistumisesta!

Liisa Ahola
Kuvataidekasvatuksen maisteriopiskelija

Liite 3

Apukysymyksiä suunnitteluun Luontoliiton leiri:

1. Mitä kuvasit?
2. Onko kuvattu kohde sinulle tärkeä, miksi se on sitä?
(Esim. muistot, ympäristö huoli, kiinnostus)
3. Mitä kohdetta tarkkailitte ryhmässä?
4. Miltä tuntui tarkkailla kohdetta moniaistisesti?
5. Mitä tiedät työpajatehtävään valikoidusta kohteesta?
6. Huolehditte sinusta kuvatussa kohteesta hyvin?
7. Mitä asioita haluaisit muuttaa (kuvatun kohteen osalta/muutoin)
ympäristöstäsi parempaan suuntaan (tai säilyttää) tulevaisuudessa?
8. Mitkä olisivat mielestäsi hyviä toimintamuotoja?

Liite 4

Palautekysely Luontoliitonleiri

Oliko ohjeet riittävän selkeitä tehtävään?

☐ Kyllä

☐ Osittain

☐ Olisi voineet olla selkeämpiä

Oletko osallistunut aiemmin kuvataidetyöpajoihin?

☐ Kyllä

☐ En

Riittikö aika tehtävien tekemiseen?

☐ Kyllä

☐ Pääosin

☐ Olisi voinut olla enemmän aikaa

Oliko apukysymyksistä hyötyä suunnitteluun?

☐ Kyllä

☐ Pääosin

☐ Olisi voinut olla enemmän ☐ toisenlaisia ☐

Koetko, että onnistuit työpaja tehtävissä?

Mistä pidit työpajassa?

Kehitys ehdotuksia työpajaan:

Liite 5

PALAUTEKYSELY ROVANIEMEN KUVATAIDEKOULUN TYÖPAJA

1. Oliko ohjeistus työpaja tehtävään riittävän selkeä

- ☐ Kyllä
- ☐ Osittain
- ☐ Olisin kaivannut lisäohjeita

2. Kiinnostaako sinua pohtia tulevaisuutta ympäristön ja ihmisoikeuksien kannalta?

- ☐ Kyllä
- ☐ ----Jonkin verran
- ☐ Osittain

3. Mitkä asiat koet tärkeäksi tällä hetkellä ihmisoikeus- tai ympäristökysymyksissä?

4. Kuinka päädyit valitsemaan aiheesi?

- ☐ Ohjeista
- ☐ Nykytaideteos esimerkeistä
- ☐ Ajatuksista, mitä tuli mieleen toivorikkaammasta tulevaisuudesta
- ☐ Muu, mikä?

5. Kerro lyhyesti, miten suunnittelit ideasi

6. Saitko apua ideointiin ja tehtävän toteutukseen:

- ☐ Keskusteluista toisten ryhmäläisten kanssa
- ☐ Nykytaide esimerkeistä
- ☐ Ohjeista
- ☐ Muu mikä

7. Koetko onnistuneesi työpajassa?

8. Lopuksi voitko kertoa mistä pidit työpajassa? Mikä ei toiminut mielestäsi?
Kehittämisideoita?